

marksist teori 35

Ocak-Şubat 2019 ❖ 7.50 TL

Sermayenin neoliberal politikaları tarafından örgütlenmesi parçalanmış, Sovyet Bloku'nun çöküşüyle ideolojik kırıma uğratılan işçi sınıfı içinde, Batılı kapitalist ülkelerde, önceki dönemin hayat standartlarını kaybetmenin faturasını göçmenlere kesen kör bilincin yayılması zor olmadı. Ücretlerin düşmesinin, işlerin yitirilmesinin, yaşam koşullarının kötüleşmesinin, sokaklarda çeteleşmenin boy vermesinin sorumluluğu yoksul göçmenlere yüklendi. Hemen her yerde alt ve orta sınıflar arasında, işlerin ve sosyal güvencelerin kaybı iktisadi güvensizliği, burjuva parlamenter temsil krizi siyasi güvensizliği, DAİŞ saldırganlığı ya da mafyatik şiddetse fiziki güvensizliği gündem güne körukledi. Bu yığınsal güvensizlik psikolojisi, güçlü ulus-devletin koruyuculuğuna duyulan gerici özlemin zemini oldu. Yeni faşist partiler ve hareketler, ayaklarını bastıkları bu toplumsal zeminde, hızla güçlenme imkanları buldular.

marksist teori

Sayı 35 ❖ Ocak-Şubat 2019

Faşist Şeflik Rejimini
Temellerine Kadar Sarsmak İçin
Fırsatlar Ve Olanaklar
Sinan Boran

Sarı Yelekliler:
Ezilenlerin Patlayan Öfkesi,
Ezenlerin Çaresizliği
Arif Çelebi

Geçmişin Aynasından
Molla Hareketini Anlamak
Dilek Tataş

"Devrimin Silahlı Bekçileri"
Halkın Fedailerini
Zeynep Yeter

Yeni Faşizm
İnan Özgür

Sağ Popülizm:
Faşizmi İlimli Gösteren Teori
Ziya Ulusoy

Faşizmin Cinsel Politikası
Hatice Duman

Trump, Kavanaugh Ve
Neoliberal Faşizme
Giden Yol
Henry A. Giroux

marksist teori
35

Dosya:
Yeni Faşizm

Marksist Teori

35

Ocak/Şubat
2019

Marksist Teori - Yaygın Süreli Yayın
Varyos Yay. San ve Tic. Ltd. Şti. Adına
İmtiyaz Sahibi: Şengül Güneş Bali
Sorumlu Yazışleri Müdürü: Şengül Güneş Bali
Yönetim Yeri: Aksaray Mah. Müezzin Sok. İlhan Apt. No: 12/1 D: 7 Aksaray-İstanbul
Tel: (0212) 529 15 94 **Faks:** (0212)529 06 75
Web Sitesi: www.marksistteori.org
Baskı: Ceylan Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 79
Abonelik: Yıllık 40 TL (Posta çekini yatırdıktan sonra bilgilerinizi e-posta veya faksla iletiniz.)
Posta Çeki: Serdal Işık 05145562

İçindekiler

5 | Faşist Şeflik Rejimini Temellerine Kadar
Sarsmak İçin Fırsatlar Ve Olanaklar
Sinan Boran

17 | Yeni Faşizm
İnan Özgür

33 | Sağ Popülizm: Faşizmi İlimli Gösteren Teori
Ziya Ulusoy

47 | Faşizmin Cinsel Politikası
Hatice Duman

59 | Trump, Kavanaugh Ve Neoliberal Faşizme Giden Yol
Henry A. Giroux (Çev. Ivana Benario)

69 | Sarı Yelekliler:
Ezilenlerin Patlayan Öfkesi, Ezenlerin Çaresizliği
Arif Çelebi

83 | Geçmişin Aynasından Molla Hareketini Anlamak
Dilek Tataş

93 | “Devrimin Silahlı Bekçileri” Halkın Fedailerini
Zeynep Yeter

Faşist Şeflik Rejimini Temellerine Kadar Sarsmak İçin Fırsatlar Ve Olanaklar

Sinan Boran

Devrimciler ve tutarlı antifaşistler sorunla bu temelde ilişkilenebilirler, diğer nitelikleri bir yana, kadın cinsinin özgürlüğü yolunda atılmış “eş temsiliyet” ve “kadın meclisleri” gibi ayırıcı adımlarıyla, bölgenin siyasi ve kültürel koşulları ve ideolojik atmosferi için önemli bir dinamik olan Rojava devriminin savunulmasını faşist politik islamcı rejimin yıkılışı imkanına dönüştürmekle sorumludurlar. Türkiye ve Kuzey Kürdistan halklarına, kendilerini DAİŞ’ten koruyan Rojava devrimine olan borçlarını hatırlatmak, öncülük iddiasındaki her partinin, örgütün, çevrenin ihmal edilemez görevidir.

Ulusal demokratik ve devrimci hareket, faşist saray cuntası altında geçen üç buçuk yılda, fiili meşru mücadele cephesinde yaşadığı örgütsel nitelik zayıflamasına rağmen, bu karmaşık ve ağır siyasi koşullara cevap olmanın, faşist şeflik rejimine ve sömürgeciliğe karşı savaşımlı büyümenin imkanlarını zorluyor. Kitle hareketi ise savunmadan aktif savunmaya geçiş sürecinin sancısı içinde.

Rojava devrimini savunma. Yeni güçlerle temas, devrimci fikirleri ve örgütlülüğü büyüme, faşist şefin ve partisinin kitle desteğini zayıflatma, Kuzey Kürdistan’da sömürgeciliğe sert bir yenilgi yaşatma hedefleriyle yerel seçimlerle ilişkilenebilir. Mali ve ekonomik krizin işçi ve ezilenlere dönük toplumsal sonuçlarıyla mücadele zemininde diktatörlüğe ve ka-

pitalizme karşı savaşımlı geliştirme. Süregiden açlık grevini sokaklardan yankılayarak, en ağır, en pervasız İmralı’da uygulanan tecridi kırma koşullarını olgunlaştırma. Mart-Mayıs döneminin 8 Mart’tan 12 ve 16 Mart’a, Newroz’dan 30 Mart’a ulaşan özel tarihsel günlerinin devrimci görevlerini, dönemin görevleriyle içeriklendirerek yerine getirme. Süreç, bu üzerinden atlanamaz, dışında kalınmaz görevleri, devrimci kararlılıkla, cüretle, planlılık-hedeflilik niteliklerine dayanarak, örgütlü hareket etme yeteneğini yükseltip enerji kaçığına izin vermeme yolundan cevaplamayı gerektiriyor.

Her kolektif öznenin ve her komünistin, bu görevlerle, bir gerilla ruhuyla, kendini sakınmasızca, boydan boya ortaya koyarak, gündelik

alışkanlıkların, iddiasızlığın ve monotonluğun çemberini kırarak ilişkilendirme görevi söz gerektirmiyor.

Mali ve ekonomik krizin işçi-emekçi yaşamıyla ilişkili sonuçlarından hareketle, iş ve yaşam koşullarının kötüleşmesini önleme, demokratik hakları genişletme zemininde yükseltilecek aktif savunma ve saldırı eylemi, bu mücadelenin faşist şeflik rejiminin yıkılması yönünde ilerletilmesi hedef ve görevleri sosyalist basında genişçe işlendiği için, kendimizi, güncel yönlerine ağırlık vererek, sömürgeci Türk burjuva devletinin Rojava'nın işgali heves ve planları ile yerel seçimler konularına daha yakından bakmakla sınırlayalım.

I.

Rojava Ve Suriye'de Tehlikeler, Olanaklar

Faşist Türk burjuva devletinin yeni bir işgal saldırısı için Rojava ve Suriye sınırlarına askeri yığınak yaptığı, girişeceği işgal sırasında Rusya ve ABD'yle karşı karşıya gelmemek için yoğun bir görüşme trafiği yürüttüğü bir sırada, Trump, "Suriye'den

çekiliyoruz" açıklamasıyla politik ve askeri denklemlerin yeniden kurulmasının yolunu açtı.

ABD'nin kararı, faşist şeflik rejiminin ABD-Rusya çelişkilerine dayanarak manevra yapma imkanlarını daralttı. Yeni durum, Astana ittifakı içinde Rusya'yı güçlendirmekle kalmadı, Rusya-Türkiye ilişkilerinde önemli sürtünmelerin, çatallaşma ve çatışmaların önünü açtı.

Şimdi Rusya ve dolayısıyla Suriye'nin, yerine getirilmeyen İdlib anlaşması zemininde kendi politikalarını uygulama fırsatı elde ettiklerini, verili şartlarda, sömürgeci Türk burjuva devletinin İdlib'de daha önce attığı geri adımlara, nüfuzunu iyice zayıflatacak, işbirlikçilerini çok zor bir duruma düşürecek yeni adımlar eklemek zorunda kalacağını öngörebiliriz.

ABD'nin, Suriye denkleminde etkisiz eleman olmak istemeyeceğine kuşku yok. "Çekilme" açıklamasının hemen ardından, etkili aktör konumunu, faşist şef Erdoğan ve diktatörlüğüyle özel anlaşmalar yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflediği açığa çıktı.

Bu hattan ilerleyerek, aynı zamanda TC-Rusya ilişkilerini zayıflatmayı umuyor. Bir emperyalist siyasi cam-baz olarak, aynı anda, Rojava yöne-timiyle de köprüleri korumak istiyor. Trump'ın, açıklamalarındaki de-magojik sözleri bir yana bırakırsak, “güvenli bölge” vurgusu, bu planın dile getirilişi olarak önemlidir. Yi-ne, Suudi Arabistan'ın yürüttüğü faaliyetler, ABD'nin “etkili eleman olarak kalmak” hedefinin ikinci ve ikincil aracı veya uzun vadeli yatırı-mı olarak devrededir.

Rusya, Esad rejimi ve İran, hem ABD'nin, hem TC'nin zayıflayacağı bir sonuç elde etmeye kilitlenmiş bu-lunuyor. Bunun yegane biçimi, Esad rejiminin hakimiyetinin yayılması ve güçlendirilmesidir. “Esad rejimi ta-rafından çağrılmamış yabancı güçle-rin Suriye'den çıkması ve Suriye'nin toprak bütünlüğü” tezleriyle meşru-iyet kazandırılmak istenen bu strateji, doğaldır ki, sömürgeci Türk burjuva devletiyle de çatışma halindedir.

Fransa ve Almanya'nın, “Kürt kat-liamına karşı oldukları” yönündeki açıklamaları ise, “ılımlı” politik is-lamcıların Esad rejimi karşısındaki zaferinden tümüyle umut kestikleri-nin itirafıdır. Yüzlerini PYD'ye dön-mek, onunla muhataplaşmak, Esad karşıtı politikalarına SDG zemininde canlılık kazandırmayı ümit etmek dı-şında bir seçenekleri kalmamıştır.

Gerek bütün bu emperyalist poli-tika ve taktiklerin, gerekse de bölge sömürgecilerinin yönelim ve taktik-lerinin, değişik etkenlere bağlı ola-rak, yeni yönler ve biçimler alması şaşırtıcı olmayacaktır. Zemin son de-rece kaygandır.

Özel Güvenlik Bölgesi

ABD'nin gündemleştirdiği ve fa-şist politik islamcı rejimin, “bizim projemiz” diye sahip çıktığı “özel güvenlik bölgesi” planı, kimin ini-siyatifinde şekillendirileceğine bağlı olarak, ABD ve TC'nin çıkarlarına, ihtiyaçlarına bağlı bir adım olacaktır. ABD, meseleyi, bölgedeki askeri varlığını ve siyasi hegemonya im-kanlarını koruma, sömürgeci Türk burjuva devleti ise, Rojava devrimi-ni sürekli tehdit ve kuşatma altında tutma, Kuzey Kürdistan'la devrimci

ABD'nin kararı, faşist şefflik rejiminin ABD-Rusya çelişkilerine dayanarak manevra yapma imkanlarını daralttı. Yeni durum, Astana ittifakında Rusya'yı güçlendirmekle kalmadı, Rusya-Türkiye ilişkilerinde önemli sürtünme, çatallaşma ve çatışmaların önünü açtı.

etkileşim imkanlarını ortadan kaldırma, Rojava'yı tecrit etme aracı olarak gündemleştirmektedir.

Faşist şefflik rejiminin planları konusunda bir kendini aldatma tuzağına düşülmeyeceğini biliyoruz. ABD planları konusunda da aynı şey söylenebilir mi? Yazık ki, buna hayır cevabı vermek zorundayız. Çünkü ABD denetimindeki “özel güvenlik bölgesi”nin, sömürgeci Türk burjuva devletinin saldırılarından korunmanın bir imkanı olarak ele alınabileceğine dair kimi belirtiler mevcut. Bu ağır

bir yanılgı, stratejik bir hata olacaktır. Emperyalist politikalar, ABD-TC ilişkileri, Efrîn süreci, PKK'nin önder kadrolarının katledilmeleri veya tutsak edilmeleri için yayınlanan küstah, faşist "ödül" ilanı tutumu, Medya Savunma Alanları'nın üç buçuk yıldır kesintisiz süren hava saldırısı altında oluşu ve aynı tablonun parçaları olarak sıralanabilecek bir dizi önemli mesele, gerçeğe bütünlüklü ve derinden bakmak için yeterlidir.

Böyle bir adımın, Rojava devriminin ve SDG'nin kazanımlarının

Buna karşın, hava saldırısı için Rusya ve ABD'nin izni ve onayı olmaksızın, işgale girişmeyi göze almakta zorlanıyor. Çünkü hava desteğinden yoksun bir saldırıda ödenecek bedel, saray rejimini şiddetli biçimde sarsacak kadar ağır olacaktır.

tanınması, resmileştirilmesi temelinde BAAS rejimiyle yapılacak bir anlaşmanın engeline dönüşebileceği de dikkatle hesaba katılmalıdır.

Bütün bu nedenlerle, "özel güvenlik bölgesi" planına tam bir netlik ve kararlılıkla karşı çıkılmalıdır.

Erdoğan'ın Sömürgeci Heves Ve Planları

Faşist şef Erdoğan ve sömürgeci Türk burjuva devleti, Rojava devrimini boğma, bir bütün olarak ulusal demokratik hareketi kuvvet yoluyla ezme ve dağıtma hedefine faşist sö-

mürgeci bir ihtirasla bağlı olmaya devam ediyor. Buna karşın, hava saldırısı için Rusya ve ABD'nin izni ve onayı olmaksızın, işgale girişmeyi göze almakta zorlanıyor. Çünkü hava desteğinden yoksun bir saldırıda ödenecek bedel, saray rejimini şiddetli biçimde sarsacak kadar ağır olacaktır. Bunun farkındalar. O nedenle de, Rusya ve ABD'yle anlaşma öncelikleridir. Bunu başaramadıkları, üstüne üstlük, İdlib ve Efrîn'deki işgali sürdüremeyecekleri belirginleştiği koşullarda, faşist bir maceraya atılmanın hesabı içindeler. Sorun ele alınırken, faşist şeflik rejiminin iki hedefe, Kürdistan devrimini ezme ve petrol kuyuları elde etme hedeflerine ulaşmasını sağlayacak bir bölgesel savaştan yana olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Erdoğan ve saray cuntası için, bu plana onay verecek emperyalistlerle ve bölge gericiilikleriyle her tür anlaşma mubahtır.

Faşist şefin ve generallerinin, hava saldırısı desteğinde bir işgale girişemedikleri durumda, saptanmış askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ve moral hedeflere yönelik çok ağır bir kara ve hava bombardımanı gerçekleştirmeyi, karadan ise İdlib ve Efrîn'deki ÖSO ve öteki işbirlikçi çeteleri seferber etmeyi ve ENKS'yle manevralar yapmayı planladıkları görülüyor.

Tüm bu konularda tehlike canlı ve günceldir.

Rojava Devrimi Ve SDG

Her şeyden önce bir gerçeği vurgulayalım: emperyalistlerin, bölge sömürgecilerinin ve gerici bölge devletlerinin içine itildikleri zikzakları, belirsizlikleri, sürtüşmeleri, saflaşmaları ve yeniden saflaşmaları

(örneğin, sömürgeci Türk burjuva devletinin NATO'lu müttefikleriyle değil de, NATO'nun hasmı sayılan ve Esad'ın stratejik müttefiki Rusya'yla, bölgesel rakibi İran'la ittifak kurmasını) koşullayan belirleyici etken, Rojava devrimi ile, onun Arap halkı ve değişik ulusal topluluklarda yarattığı etki, bunun SDG olarak, Minbic ve Rakka meclisi olarak ete kemiğe bürünmesidir.

Rojava devriminin dünya ölçeğinde emekçiler ve ezilenler içinde uyandırdığı sempati, umut ve devrimci iyimserlik de kimse için bilinmez değil.

Ulusal demokratik hareketi, Rojava ve Kuzey Suriye'de ABD ordusuyla, dolayısıyla ABD'yle, koşullu, geçici, kısmi ve güvenilmez bir askeri ittifaka yönelten güncel politik zorunluluklar ne olursa olsun, çok ciddi bir sorun ve yük olan ABD'nin böylelikle devre dışı kalması, Rojava devriminin bölgenin devrimci, ilerici güçleri üzerindeki ileri itici etkisi ve bölge devrimi bakımından son derece yararlı bir gelişmedir.

Bunun sömürgeci Türk burjuva devletinin önünü açma gibi önemli dezavantajlar yaratma riski elbette büyüktür. Buna rağmen, toplamda sağlayacağı imkanlar daha stratejik ve daha değerlidir.

Birincisi, o sınırlı, koşullu, geçici, güvenilmez askeri ittifakı "ABD işbirlikçiliği" olarak propaganda eden, şoven ve sosyal-şovenlerin demagogilerinin, Arap halkları ve bölgenin tüm halkları içinde Rojava devrimiyle dayanışmanın önüne geçmeye çalışan gerici çabalarının gerçek içeriği açığa çıkmış olacaktır. Bölgede,

dar anti-ABD'ci veya tutarlı antiemperyalist perspektiften ABD'ye öfkeden duyulan işçiler ve ezilenlerle kurulacak duygu birliği ve dayanışma güçlenecektir. İkincisi, ABD'nin, PYD-YPG saflarında, siyasi bakımdan etki altında tutabileceği, PKK'den koparabileceği bir kuvvet oluşturma plan ve hedefinin başarı şansı iyice zayıflayacaktır.

Ve bütün bunlara daha köklü bir anlam kazandırmak üzere, geline aşamada, eninde sonunda yapılması gereken şeyi yapmanın, Kürt halkı-

Bunlara daha köklü bir anlam kazandırmak üzere, geline aşamada, eninde sonunda yapılması gereken şeyi yapmanın, Kürt halkının Rojava statüsünü, Arap halkının ve ulusal toplulukların halkçı demokratik kazanımlarını Esad rejimine kabul ettirmenin zemini oluşmuştur.

nın Rojava statüsünü, Arap halkının ve ulusal toplulukların halkçı demokratik kazanımlarını Esad rejimine kabul ettirmenin zemini oluşmuştur. Esad rejiminin, mevcut durumu, sömürgeci çıkarlarından en az taviz vermek için değerlendirmek isteyeceğine kuşku yoktur. Bu konuda, öteki bölgesel sömürgeci İran'ın da desteğini alacaktır. Yine de, bunu, Kürt halkıyla ve demokratik Arap güçleriyle bir savaşa girişmekle, bir askeri zaferle başarmak isteme pozisyonunda olmadığını bilecek kadar

deneyimli olduğu malum. Sömürgeci Türk burjuva devletinin işgalci saldırganlığını, Rojava ve Kuzey Suriye’de nüfuz bölgeleri elde etme planını yenilgiye uğratmak için YPG’yle ittifak dışında bir alternatif söz konusu değil.

PYD, Rojava statüsü kadar, Arap halkının demokratik halkçı kazanımlarını kabul ettirebildiği ölçüde, hem Rojava devrimi dayanaklarını güçlendirecek, hem de Suriye’de halkçı demokratik bir uyanışın, mezhep bölünmesi temelinde politik islamcı örgütlerin kanallarına akan işçilerin ve emekçilerin üçüncü seçenek yöneliminin önündeki bentleri yıkacaktır. Tersinden, Esad rejimiyle anlaşmanın Kürt halkımızın taleplerine daralması, SDG’de cisimleşen halkların demokratik ittifakının taleplerinin feda edilmesi ise, derin ve kolayca giderilemeyecek bir güvensizliğe yol açacak, Suriye’de Arap şovenizmini güçlendirecektir. Üçüncü seçeneğin sahip olması gereken ilkesel görüş açısı bir yana, sözü edilen tehlike siyasi bakımdan hiç hafife alınmamalıdır.

Rusya’nın PYD ve SDG’nin öne süreceği anlaşma koşullarına yaklaşımının Suriye ve İran sömürgeciliği gibi katı olmaması eşyanın doğasına uygundur. Rusya, Kürt halkının statü talebine anlaşmayı olanaklı kılacak bir cevap vermesini, Esad’a nasihat edecektir. Durum bu açıdan Rojava devriminin lehinedir.

Rojava Devrimine Saldırı

Bölge Devrimine Saldırısıdır

Rojava devriminin, olası bir işgal saldırısına görkemli bir direnişle cevap vermek, sömürgeci Türk burjuva ordusunu bozguna uğratmak için ka-

rarlı bir hazırlık içinde olduğuna dair yeterince veri mevcut. Sömürgeciliğin askeri ve teknik üstünlüğü karşısında, amaç, değer ve irade gücü üstünlüğüyle savaşılabileceği olmanın onur ve güveni içindeki Rojava devrimi, hava-kara bombardımanı biçimindeki saldırılar karşısında da moralini ve direniş ruhunu yüksekte tutacaktır.

Mesele, bölgenin emekçi sol kuvvetlerinin, işgal saldırısı veya kadrolar ile askeri güçlerin katliama uğratılması odakta olmak üzere soykırımcı hedefler güdecek olan hava ve kara bombardımanı karşısında neler yapacağıdır. Özellikle de, Türkiye ve Kuzey Kürdistan işçi sınıfı ve ezilenlerinin öncü kesimlerini bağrında toplayan emekçi solun tutumu belirleyici bir öneme sahiptir. Diktatörlüğün saldırılarına muhatap olmamak, şovenist kitle baskısından sakınmak için şu ya da bu görünümdeki apolitik bir konum mu tercih edilecek, yoksa Rojava devrimini savunmadan faşist şefflik rejimine karşı mücadele edilemeyeceği, sömürgeciliğin Rojava’daki her adımının, işçilere ve ezilenlere karşı İstanbul’da, Amed’de, Bursa’da, Wan’da atılmış bir adım olacağı bilinciyle mi hareket edilecek?

Mesele, salt bir enternasyonalist görevler meselesi değildir. Tümüyle bir “iç” meseledir. Rojava devriminin yürüteceği direnişle birleşen bir işçi-emekçi hareketi, faşist şefflik rejiminin yıkımını hızlandıracak, tersi bir pratik ise, sömürgeci faşist iktidarın işçiler ve ezilenler üzerindeki baskı ve zulmünün yoğunlaşmasıyla sonuçlanacaktır.

Devrimciler ve tutarlı antifaşistler sorunla bu temelde ilişkilenecek,

diğer nitelikleri bir yana, kadın cinsinin özgürlüğü yolunda atılmış “eş temsiliyet” ve “kadın meclisleri” gibi ayırıcı adımlarıyla, bölgenin siyasi ve kültürel koşulları ve ideolojik atmosferi için önemli bir dinamik olan Rojava devriminin savunulmasını faşist politik islamcı rejimin yıkılışı imkanına dönüştürmekle sorumludurlar. Türkiye ve Kuzey Kürdistan halklarına, kendilerini DAİŞ’ten koruyan Rojava devrimine olan borçlarını hatırlatmak, öncülük iddiasındaki her partinin, örgütün, çevrenin ihmal edilemez görevidir.

Bu çerçevede, komünistler, biçiminden bağımsız olarak Rojava’ya ve Kuzey Suriye’ye karşı başlatılacak bir işgalci saldırı koşullarında, Mart’ın tüm özel tarihi günlerini, işgale karşı mücadeleyle içeriklendirmekle yükümlüdürler. Örneğin, 8 Mart Kadın Grevi ve Newroz kutlamasının, “*Sömürgeci işgal saldırısına karşı kadın grevini yükseltelim*” ya da “*Sömürgeci işgal saldırısına karşı Newroz alanlarını zapt edelim*” biçiminde içeriklendirilmesi ve örgütlenmesi görüşü açısından hareket edilmelidir. Her türden aksi tutum, örneğin, 8 Mart ve Newroz hazırlık çalışmalarından ve kutlamalarından vazgeçilmesi yaklaşımı da, her iki konudaki hazırlık çalışmalarının işgale karşı mücadele gündemi yokken saptanmış konu başlıklarıyla örgütlenmesi, kutlamaların da aynı zeminde pratikleştirilmesi, Rojava işgalinin “yan bir mesele” olarak ele alınması yaklaşımı da, apolitik olacak, komünist öncünün zihniyet ve politik önderlik anlayışından, tarzından sapmaya yol açacaktır.

II.

Yerel Seçimler

Burjuva partiler, Mart sonunda yapılacak yerel seçimlere, AKP-MHP, CHP-İYİP biçiminde iki seçim bloku olarak girmeyi kararlaştırdılar. Birinci blok BBP ve HÜDA-PAR’la, ikinci blok SP’yle alt ittifaklar yapmakta.

Seçimlere katılmanın her koşulda yanlış, dolayısıyla tek tutumun boykot olduğu tezindekileri dışta bırakırsak, “boykot”, “kendi adaylarıyla katılma”, “seçim ittifakı” gibi farklı

Rojava devriminin yürüteceği direnişle birleşen bir işçi-emekçi hareketi, faşist şeflik rejiminin yıkımını hızlandıracak, tersi bir pratik ise, sömürgeci faşist iktidarın işçiler ve ezilenler üzerindeki baskı ve zulmünün yoğunlaşmasıyla sonuçlanacaktır.

taktikleri uygulama görüşü açısından emekçi sol parti ve gruplar ise farklı yönelimler içinde.

HDP, Türkiye cephesinde CHP ile alt ittifak oluşturma, Kuzey Kürdistan’da kendi adaylarıyla seçime girmeyi kararlaştırmış görünüyor.

SMF, Dersim’de KP listesinden adaylar gösterme yolunu seçti.

KP, kendisiyle sınırlı bir bakış açısından hareket etmekten, ulusal demokratik güçlerden uzak durmaktan ibaret sosyal-şoven “taktiğini” bu seçimde de sürdürdü.

Seçimler vesilesiyle politikayla yeniden ilgilenmeye başlayan EMEP ve ÖDP, yasal gereklerindeki yeterlilikler nedeniyle seçimlere katılma hakkı elde edemediler. Her iki partinin, CHP'yle alt ittifak çizgisinde hareket ettikleri, Kuzey Kürdistan'da bunun bir karşılığı olmayacağı için, EMEP'in bazı koşullarla (belediye başkanlığı, meclis üyelikleri vb.) HDP'yi destekleyeceği anlaşılmakta.

HDP bileşenleri arasında, CHP'yle alt ittifak ilişkilenişi konusunda görüş birliği sağlanamadığı biliniyor.

HDP bileşenleri arasında, CHP'yle alt ittifak ilişkilenişi konusunda görüş birliği sağlanamadığı biliniyor. Örneğin ESP, HDP'nin seçimlere Türkiye cephesinde de kendi adayları ile katılmasını savunuyor ve CHP'yle alt ittifak ilişkisini yanlış buluyor.

Örneğin ESP, HDP'nin seçimlere Türkiye cephesinde de kendi adaylarıyla katılmasını savunuyor ve CHP'yle alt ittifak ilişkisini yanlış buluyor.

Tüm parti ve grupların tutumları önümüzdeki günlerde tam bir netliğe kavuşacak. Bugünün manzarası böyle. Gelişmelerin bu ana hatlar üzerinde seyredeceğini bekleyebiliriz.

Durum değerlendirmesi itibarıyla bizi asıl ilgilendiren sorun, CHP'yle ittifak, bu olmuyorsa alt ittifak, o da olmuyorsa belirli kentlerde AKP-

MHP ittifakının kaybetmesini esas alan CHP desteği taktiğidir.

Geçerken, SMF'nin Dersim'de aldığı tutumun, dönemin gerek bütünsel, gerekse Dersim'deki olağanüstü özgün koşulların gerektirdiği sorumluluktan yoksun olduğunu vurgulayalım. Bu durumun aşılması için tüm olanaklar değerlendirilmeli, emekçi solun birleşik bir tavrına ulaşılabilirdi.

CHP-İYİP Seçim Blokunun CHP'li Adayları Desteklenmeli mi?

Basına yansıyan haberlerden de görülebildiği üzere, HDP'nin yetkili kurullarında bu görüş çoğunlukta. Eş genel başkanlar ve kimi MYK üyeleri aynı düşünce ve perspektifi birkaç aydır dile getirmekteler.

CHP'nin tutumu net. CHP, faşist Akşener'in partisi veya Madımak katliamı sorumlularından Temel Karamollaoğlu'nun partisiyle ittifakta bir sorun görmez, Ankara'da bir faşisti aday gösterir, birçok ilde gerici ve faşist İYİP adaylarını desteklerken, HDP'yle böyle bir ittifak arayışından ölümcül bir korkuyla kaçmakta. Kadrolarını, örgütlerini, kitlelerini, faşistlerle ve politik islamcılarla ittifaka razı eder, buna alıştıırır, dolayısıyla kendisine "sol", "emekten yana", "hak ve özgürlüklerden yana" bir parti olduğu inancıyla oy veren seçmen kitlelerinin bilincini karartırken, aynı kitlenin emekçi sol düşünceler ve pratik içindeki HDP'den uzak durması için elinden gelen her şeyi yapmakta. Elbette, aynı CHP, HDP'nin oy desteğini almak için, halklarımıza yansıtılmaması koşuluyla HDP'yle ilişkiler yürütmekten, ona böyle bir

zehirli bal ikram etmekten uzak durmuyor. Oy desteğinin karşılığı olarak ise, bırakalım İYİP’i, SP karşısındaki “cömertliğinin” yüzde birini sunmayı bile lütuf sayacak bir “arsız egemen”, “arsız patron” tavrıyla hareket ediyor.

CHP’nin, faşist ve gerici partilerle, Tayyip Erdoğan ve AKP karşıtı bir blok oluşturmak dışında bir yönelimi, sorunu yoktur. Bu partinin Kürdistan’da esamesi okunmaz. Türkiye cephesinde aldığı destek, uzun Tayyip Erdoğan dönemine rağmen bir yükselme göstermemiş, son genel seçimlerde ise CHP’yle HDP arasındaki oy farkı yüzde on seviyesine inmiştir.

CHP, tüm önemli sorunlarda utangaç bir Yenikapı ittifakı öznesi olarak konumlanmaktadır. Ulusal kimliğinden ve inanç kimliğinden kaçan, bu zeminde insanlık onuruna sahip çıkmayan zavallı bir genel başkana sahiptir. İşçilerin ve ezilenlerin faşist şeflik rejiminin kurulmasını önleme mücadelesine katılmasını engellemiş, hileli referanduma göz yummuş, burjuva yasallığı ayakları altına alarak, HDP eş genel başkanlarının ve vekillerin zindana atılmasını desteklemiş, kayyum saldırısı karşısında burjuva legalitesini savunma cesareti gösterememiş, korkak, silik, faşist şeflik rejiminin suç ortağı bir partidir.

CHP’nin, kitlelere burjuva demokratik içerikte bir bilinç taşıma, aynı zamanda kitlesinin eylemine dayalı bir mücadele yürütme yönelimi de, isteği de yoktur. O, kitlesine, Ekmeleddin İhsanoğlu ve Mansur Yavaş’a oy verdirmeyi, Akşener ve Karamollaoğlu’yla ittifakı benimsetmeyi tercih eden, faşist şeflik

rejimine geçilip geçilmeyeceğinin kararlaştırılacağı referandumun olağanüstü hal koşullarında yapılmasına karşı kılını kıpırdatmayan, ilerici kitlelere durmaksızın şovenizm şırına eden, faşizme karşı kitle mücadelesinin yıkılması gereken bir barikatıdır.

Bunların bilinmiyor, görülüyor olduğu düşünülemez.

Peki mesele nedir? Bu alt ittifak taktiğinden ne umulmakta?

Faşist şef ve partisinin İstanbul ve Ankara odakta olmak üzere, kimi belediyeleri kaybetmesi, toplamda oy

Son bir soru: işçilerin ve ezilenlerin, “solcu”, “halkçı”, “emekçilerden yana”, “ilerici” diye destekledikleri bir partinin, faşistlerle, iflah olmaz gericilerle ittifakını meşrulaştırmaya katkıda bulunmanın yol açacağı zarar çok ağır olmayacak mı?

oranının düşmesi, böylelikle meşruiyet krizine sokulması ve erken genel seçimlere zorlanarak devrilmesi. Buna, Erdoğan’ın ve AKP’nin seçim yenilgisinin emekçi sol kitlelere ve faşist şeflik rejiminin politika ve uygulamalarından rahatsız kesimlere bir moral üstünlük, bir mücadele gücü kazandırmak hedefini de ekleyelim. Sanırız meselenin bu biçimde tarif edilmesine bir itiraz olmayacaktır.

Bu görüş açısı da, tıpkı CHP’den beklentiler gibi, gerçeğin dışındadır, hatalıdır.

Faşist şef ve partisinin seçimlerde yenilgiye uğratılmasının elbette pratik ve moral bir değeri vardır. Bu, Erdoğan'a karşı kitle mücadelesinin geliştirilmesinin dayanaklarından birine de dönüştürülebilir. Ki böyle bir adım atılmazsa, seçim başarısının, sandık sonuçlarının yarattığı temsiliyet değişiklikleriyle sınırlı kalacağına kuşku yoktur. CHP'nin bu ikinci aşamada sokaklarda olmayacağını ve daha önceki örneklerde görüldüğü üzere sokağa inmek isteyen kitlesini kilit altına alacağını söylemek haksızlık veya yanlış bir öngörü olur mu? Hayır, olmaz! Peki faşist şef, İstanbul ve Ankara gibi belediyeleri kaybettiğinde, oy oranı artık çoğunluk desteğine sahip bulunmadığını gösteren bir çıtaya düştüğünde, meseleyi bir meşruiyet sorunu olarak görüp, erken seçime karar verir mi? Hayır, vermez! Nasıl hareket edeceğini, 7 Haziran sonrasında gördük. Yasallık sağlayamadığı faşist şeflik rejimini fiilen uyguladığı dönemde gördük. Referandumu olağanüstü

hal koşullarına hapsedmesinde gördük. Bugün Binali Yıldırım'ın, belediye başkan adaylığını ilan etmesine karşın, burjuva meclis başkanlığından istifa etmeyişiinde görüyoruz. Bir dizi örnekte "sınanabileceği" gibi, faşist politik islamcılar yasallık ve meşruiyet aramaksızın, konum ve mevkilerini korumakta 12 Mart ve 12 Eylül generallerinin bile cesaret edemediği bir pervasızlık sergilemeyi sürdüreceklerdir. Seçim yenilgisinin onları tahtlarından indirmesi için, ardı sıra gelen bir sokak mücadelesiyle bütünlenmesi gerekir.

Öncü, bu gerçeklere gözünü kapatamaz. Bunları kitlelere anlatma, kavratma sorumluluğunu bir kenara bırakamaz.

Meseleyi, birleşik mücadele güçleri açısından düşünelim. Türkiye cephesinde aday göstermemek, HDP odaklı bir seçim çalışması yürütmek, Kılıçdaroğlu-Akşener ittifakını güçlendirecek bir oy desteği içinde olmak, birleşik demokratik cepheye omuz veren işçilere, emekçilere,

yoksullara mücadele dinamizmi, dinlenme azmi, özveri ruhu ve disiplin gücü kazandırabilir mi? Bu kuvvetlerdeki dağınıklığı giderebilir, örgütlülüklerinin güçlenmesine hizmet edebilir mi? Onlarda bir seferberlik yönelimi geliştirebilir mi?

CHP'li seçmen kitlesi açısından düşünelim. Tayyip Erdoğan'ın 7 Haziran'da başkanlığını ilan etmesini engellemiş, ardı sıra gelen seçimlerdeki tüm dezavantajlarına rağmen baraj engelini aşmış, burjuva meclisin üçüncü partisi durumundaki HDP'nin, faşist şefin devrilmesi imkanlarının güçlendirilmesi adına, Kılıçdaroğlu-Akşener ittifakını desteklemesi, CHP'den umudunu kesen, ondan kopmaya yönelmiş, HDP'yi seçimler zemininde de bir seçenek olarak görmeye başlamış kitleyi yön kaybına itmez mi, iki adım geri gitmeye yöneltmez mi?

İlk kez temas kurulacak, ilk kez oy verecek işçiler ve ezilenler açısından düşünelim. Türkiye cephesinde aday göstermemek, güçlü, yaygın, moral kazandırıcı bir seçim çalışmasına engel olmaz mı? Ve bu, özellikle büyük sanayi şehirlerinde, başta işçiler, öğrenci gençler ve kadınlar olmak üzere, yeni kuvvetlere ulaşma, onları HDP'nin mücadele amaçlarıyla tanıştırma, seçim çalışmalarına katılmaya, seçimde oy vermeye ikna ederek duygu birliği oluşturma, örgütlülüğe yöneltme imkanını bir yana itmek olmaz mı?

Ve son bir soru: işçilerin ve ezilenlerin, "solcu", "halkçı", "emekçilerden yana", "ilerici" diye destekledikleri bir partinin, faşistlerle, iflah olmaz gericilerle ittifakını meşrulaş-

tırmaya katkıda bulunmanın yol açacağı zarar çok ağır olmayacak mı?

Kılıçdaroğlu-Akşener ittifak gücüne şahsında, 1 Nisan'a sokak mücadelesiyle bağlanma imkanı bulunmayan bu taktik, Türkiye cephesinde burjuva düzen partilerini güçlendirmek dışında bir keramete sahip değildir.

Komünistler bu taktiğe elbette destek vermeyecekler, Kürdistan'da HDP'nin başarısı için tüm güçleriyle çalışmak, Türkiye'de çıkarıldığı yerlerde HDP adaylarını desteklemek, aday bulunmayan alanlarda bağımsız ajitasyon-propaganda hattından, işçilere ve ezilenlere devrimci ve sosyalist düşünceleri taşımak, örgütlü mücadeleye yönelmeleri için onları cesaretlendirmek yolundan yürüyeceklerdir. Doğaldır ki, teşhirlerinin merkezinde faşist şef ve partisi duracak, mali ve ekonomik krizin yarattığı kitle memnuniyetsizliğini bir mücadele gücüne, kitle hareketinin ateşleyici etkenine dönüştürmek için seferber olacaklardır.

Birleşik Cephe Hukuku

Birleşik cephe bileşenlerinin şu ya da bu konuda görüş birliği sağlayamaması, tıpkı herhangi bir partide olabileceği gibi olağandır. Bileşenlerin, birleşik cephenin belde örgütlerinden merkezi örgütlerine değin her düzeydeki temsilcisi, doğaldır ki, alınmış karara karşı bir ajitasyon yürütmeme sorumluluğunu göstermek zorundadır. Buna karşın, bileşen güçler, politik ve ideolojik ölçülerden "kabul edilemez" buldukları birleşik cephe karar ve politikaları karşısında bağımsız tutum sergileme hakkına sahiptirler. Bu bağımsız tutuma yol açan görüşler, elbette birle-

şik cephe yetkili kurulları tarafından eleştirilebilir.

“Kabul edilemez bulmak”, açıktır ki, özneliğe dahildir. Bu kavramın içeriğini boşaltan, biçimsel hale getiren keyfilikler konumuz dışındadır. Tek tek öznelerin sorunla ilişkilenişinin ciddiyeti ve ciddiyetsizliğinin ölçüsü, uzun yıllara dayalı pratiğin incelenmesiyle açığa çıkarılabilir. Komünistlerin bu konudaki gerçeği herkesin gözleri önündedir.

Komünistler, HDP'nin, iki burjuva seçenek dışında, işçilerin-ezilenlerin çıkarlarını temsil eden, nitelikçe farklı bir üçüncü seçenek olarak yükseltilmesi, halklarımızın burjuva solun ve AKP'nin etkisi altındaki kesimlerinin, en başta da kadınların ve gençliğin emekçi sola, onun birleşik demokratik cephesine yönelmesi için kararlı duruş ve çabalarını sürdürecektir, emek seferberliğinde kendi sınırlarını zorlamaya devam edeceklerdir.

III.

Mali-Ekonomik Kriz

Mali krizin “gölgesinde” gelişen ekonomik krizin olgunlaşma aşamasına girdiğini gösteren veriler istatistik tablolarında koyulaşmaya başladı. Üretim, istihdam, meta satışı, ihracat-ithalat eksenli veriler, kapitalist ekonominin krizini gözler önüne seriyor. Ve elbette, işsizliği, yoksulluğu derinleştirecek ve yeni

kesimlere yayacak bir yıkımı işaret ediyor. Herkesçe görülüp anlaşılır hale gelen bir görünüm kazanacak ekonomik krizi, şiddetli bir mali sarıntının izlenmesi de olasılıklar içinde. Toplumsal ruh halini, kitle bilincini ve politik tepkileri güçlü biçimde etkileyecek koşulları mayalayan bu süreçle, devrimci iddia temelinde ilişkilendirilmelidir. Sorunları “toplumsal muhalefet” tarzıyla değil, “toplumsal mücadele” tarzıyla ele almak, ateşi yaymak, büyütme, emekçilerin ve ezilenlerin birleşik savaşımı yönünde derinleştirmek iddiasıyla hareket etmek, politik altüst oluşların kapısını aralamak için zorunludur.

Fabrika işgalleri ve işçi havzalarından okullara, emekçi semtlerden kent merkezlerine, dört bir yana yayılacak gösteri girişimleri ve gösteriler, fabrikalarda ve işçi havzalarında kurulacak komiteler ve meclisler, dönemin özgün koşullarının olanaklı kılacağı adımlar olarak, her günkü çalışmaların bir parçası kılınmalıdır. İşçilerin, gericiliğin ideolojik ve politik hakimiyeti altındakiler de dahil, birçok kentte başlattıkları, yaygınlaşma eğilimi gösteren grev ve direnişler karşısındaki devrimci görevlerin yerine getirilmesi ve ajitasyon-propaganda çalışmalarının gerek tek tek illerde, gerekse de toplam iller ölçeğinde yaygınlaştırılması bunun güncel adımı olmalıdır.

Yeni Faşizm

Inan Özgür

İki dünya savaşı arası dönemde İtalya ve Almanya’da doğan faşizm başlangıçta nasıl kapitalizmin genel krizinin yıkıma uğratıp güvensizleştirdiği orta ve küçük burjuvazinin çıkarlarını programlaştırdı ve işçi sınıfı yığınlarını etkilediyse, bugünkü faşizm de ya mülksüzleşen orta sınıflara ve işsizleşen işçi sınıfına dayanıyor ya da en azından bu sınıfların çeşitli talepleriyle demagogik bağlar kuruyor. Tekelci sermayenin ayrıcalıklarına, geleneksel burjuva siyasetçilerin yozlaşmışlıklarına, entelektüellerin sahtekarlıklarına karşı politik ajitasyon, dünkü ve bugünkü faşist liderlerin dillerinde hayli benzeşiyor.

Hem burjuva liberaller, hem reformist sol kesimler, hem de devrimci sosyalist güçler, birkaç yıldır ve farklı kavramlaştırmalarla, neofaşizmin gelişimini tartışıyorlar. Son on yıla baktığımızda, gerçekten de, faşist partilerin ve faşist liderlerin, art arda birçok ülkede, devlet başkanlığı, başbakanlık, koalisyon ortaklığı gibi pozisyonları ele geçirdiklerini veya en azından ciddi oy artışları gerçekleştirdiklerini görüyoruz.

Macaristan’da 2010’dan beri hükümet partisi olan Fidesz’in lideri Viktor Orban, ırkçı ve göçmen karşıtı devlet politikalarını, burjuva demokratik hakların adım adım ortadan kaldırdığı bir dikta rejimine yürüyüşün basamağı yapıyor. Orban, ırkçı faşist kulvarda, Hitler’den ilham alan Jobbik partisiyle yarış halinde.

Hindistan’da 2014’ten beri tek başına hükümet eden Bharatiya Janata Partisi’nin lideri Narendra Modi, fanatik bir hinduizm savunucusu. 2002’de Gujarat’ta Müslümanların maruz kaldığı kitlesel katliamın sorumlusu, kendi ifadesiyle “*dış güçlerin inşa ettiği bir sapkınlık olan laik cumhuriyeti tarihe gömme*” misyonunun taşıyıcısı.

“*Amerika’yı yeniden güçlü yapın*” diye bağırarak Donald Trump, Beyaz Saray’a yerleştiği 2016’dan itibaren, Latin Amerikalı göçmenlerin önünü kesmek için Meksika sınırına duvar örmekte ve Ortadoğulu göçmenlerin ülkeye ayak basmalarını yasal bir zorbalıkla engellemekte ısrarcı. ABD’nin Müslüman vatandaşları için, adeta Ku Klux Klan jargonuyla, “*Onlar içimizdeki truva atı*” diyor.

Kadınları her fırsatta aşağılamaktan geri durmaması, toplumsal ve siyasal düzeyde erkek gericiliğinin neredeyse eksiksiz bir sembolü kılıyor onu.

Brezilya’da Ekim 2018’de başkanlık seçimini kazanan Jair Bolsonaro, askeri diktatörlük döneminin işkencecilerini övüyor, “*çetelere ve teröristlere karşı milleti silahlandırmak*”tan bahsediyor, polislin yetkilerini genişletmeyi vadediyor. Siyahları, akademisyenleri, muhalif gazeteci ve sendikacıları, lgbti+’ları “*kızillar*” olarak kodlayıp, “*ülke tarihinde görülmemiş bir temizlik*” yapmakla tehdit ediyor. Bir kadın milletvekiline “*tecavüze bile değmez*” diyecek kadar kadın düşmanı, dedesinin Hitler ordusundaki hizmetleriyle gururlanacak kadar Nazi hayranı.

Tayyip Erdoğan, Haziran 2018’deki seçimin ardından, başkanlık formundaki faşist şefflik rejimini kurumsallaştırıyor. Türk burjuva devletin resmi ideolojisi faşist politik islamcı nitelikte ve kurumsal yapısı sarayda merkezleştirilen biçimde dönüşüme uğruyor. Türkiye’de fa-

şist devlet terörü, Kürdistan’da sömürgeci ve işgalci savaş gitgide tırmanıp yayılıyor.

İki faşist figür daha: Filipinler’in sosyalist söylemli bir geçmişe sahip olan ve şimdiyse çetecileri kanunsuz ortadan kaldırmakla övünen yeni diktatörü Rodrigo Duterte, Polonya’nın yargıyı hükümetin dolaysız kontrolü altına alma veya eğitim müfredatından evrim teorisini çıkartma gibi arayışlarıyla dikkat çeken başbakanı Jarosław Kaczyński.

Fransa’da Ulusal Cephe, Almanya’da AfD, İngiltere’de Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi, İtalya’da Kuzey Ligi, İspanya’da Vox, Yunanistan’da Altın Şafak, Avusturya’da Özgürlük Partisi, Belçika’da Flaman Blok, Hollanda’da Özgürlük Partisi, Finlandiya’da Hakiki Finler Partisi, Norveç’te İlerleme Partisi, Ukrayna’da Svoboda ile Sağ Sektör ve daha başkalarını da tabloya ekleyelim. Avrupa’nın bu ırkçı faşist partileri, katıldıkları seçimlerde genellikle oylarını yükseltmekle ve burjuva parlamentolara girmekle

kalmıyorlar, yer yer koalisyon hükümetlerinde de bulunuyorlar.

İrkçı faşist partiler burjuva siyaset sahnesinin artık kabul gören oyuncularını. Ve faşist liderleri bazı bakımlardan klonlanmış gibiler.

Faşizmin Tarihsel Gelişimi

Bugünün faşist partileri ve liderleri, iki dünya savaşı arası dönemin faşizmiyle önemli bazı benzerlikler gösteriyorlar. Hatta kimisi, 1930'lardaki İtalyan ve Alman rejimlerine öykündüğünü saklamaya bile gerek duymuyor.

Bilindiği gibi faşizm, emperyalizm ve proleter devrimler çağının ürünü olarak ortaya çıkmıştı.

Kapitalist dünya, paylaşım savaşı sonrası siyasi karmaşa ve iktisadi kriz içindeydi, üstelik Ekim devrimiyle uluslararası bir deprem yaşıyor ve Avrupa'nın hemen her ülkesinde işçi hareketlerinin ve komünist partilerin gelişimiyle yüzleşiyordu. Geleneksel burjuva partiler siyaseten iflas etmişler, burjuva parlamentolar herhangi bir ümit vadetmez olmuşlar, burjuva devletler hegemonya krizine tutulmuşlardı. Almanya savaş teslimiyetini mühürleyen Versay Anlaşması'nın boyunduruğu altında, İtalya savaş ganimeti bölüşümünde kenara itilmenin kızgınlığı içindeydi. İşsizlik ve yoksulluğun pençesindeki işçiler, mülksüzleşip yıkıma uğrayan orta sınıf mensupları, geleceğini karanlıkta gören milyonlar tepki ve arayış halindeydiler. Ege-men sınıflar cephesindeyse milliyetçiliğin, dışta yayılmacılığın, rejim biçimlerinde sertleşmenin tırmanması söz konusuydu.

Emperyalist kapitalizmin genel bunalımını işaret eden bu koşullar, faşist hareketlerin de boy verip hızla büyümelerine fırsat sundu. İtalya ve Almanya'da faşistler, başlangıçta, çökmekte olan küçük ve orta burjuvazinin çıkarlarını program edindiler. Orta sınıflara dayanarak, işçi sınıfına seslenerek ve bilhassa lümpen proletaryayı paramiliterleştirerek siyasi güçlerini artırdılar.

Mussolini'nin 1919 tarihli faşist programı ya da Nazilerin 1920 tarihli yirmi beş madde programı benzer

İşsizlik ve yoksulluğun pençesindeki işçiler, mülksüzleşip yıkıma uğrayan orta sınıf mensupları, geleceğini karanlıkta gören milyonlar tepki ve arayış halindeydiler. Ege-men sınıflar cephesindeyse milliyetçiliğin, dışta yayılmacılığın, rejim biçimlerinde sertleşmenin tırmanması söz konusuydu.

toplumsal vaatler ileri sürüyordu: işçilere istihdam güvencesi, ücretlerin yükseltilmesi, küçük esnafın korunması, büyük mülk sahiplerine daha fazla vergi, fiyatların kontrolü, devlet yatırımlarının artırılması, toplumsal hizmetlerin yaygınlaştırılması. Politik ajitasyonları sermayedarlardan ve onların oyuncağı olmuş siyasetçilerden nefreti içeriyor, ülkelerini ulusları için müreffeh kılma ve dünyada hak ettiği yere kavuşturma hedefini temel alıyordu.

İdeolojik planda, devrimci tarihsel özne olarak proletaryanın karşısına, faşist tarihsel özne olarak ulus konuluyordu. Faşistler ulusal birliği sağlayacaklar ve düşmüş olan ulusu tekrar ayağa kaldıracaklardı. “*Faşist devrim*” miti, Mussolini’de Roma İmparatorluğu’nun ve Hitler’de Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’nun dirilişi metaforlarında, “*Yeni İtalya*” ve “*Yeni Almanya*” söylemlerinde karşılık buluyordu. Ulusun faşist yeniden tanımlanışı için, yani alt ve orta sınıflardan yığınların ırkçı şoven

Burjuvazi yönetilenleri eskisi gibi yönetemedikçe, bütün diğer burjuva partiler tükendikçe ve burjuva demokratik devlet yapılışı devrimci kabarışı absorbe edemez oldukça, burjuva siyasal egemenliğin yeni biçimlerine olan gereksinim arttı.

zehirlenmeyle saflara çekilmesi için gereken düşman dışsallık ise Yahudiler idi.

Kapitalizmin genel bunalımını ulusun şanlı geçmişini dirilterek aşma amacındaki faşistler için, onu ulusu sınıflara bölerek aşma amacı taşıyan ve gitgide güçlenen komünistler baş düşmandı. Üstelik komünistler, mevcut siyasi kaosun öncelikli müsebbibiydiler ve derhal ezilmeliydiler.

Faşist paramiliter örgütlenmeler, İtalya’da Mussolini’nin Kara Gömlükleri, Almanya’da Hitler’in

Hücum Kıtaları ya da Romanya’da Antonescu’nun Demir Muhafızları olarak sahneye çıktılar. Devrimci işçi hareketine ve komünist partilere saldırmaya giriştiler. Buna karşılık, sosyal demokrasinin işçi sınıfına ihaneti ve komünistlerin antifaşist cepheleşmede gecikmesi, faşist hareketlerin yığınsallaşıp iktidara yerleşmelerini kolaylaştırdı.

Tekelci burjuvazinin hem emperyalist iştahını doydurmaya, hem egemenliğinin yığınsal dayanaklarını yeniden kurmaya, hem de proleter devrim hareketlerini terörle bastırmaya ihtiyacı vardı. Faşistler, yığınsal saldırganlıklarıyla burjuva devletin zorla bastırma işlevini yerine getirdikçe, burjuva sınıfla ve devletle organik ilişkilerini geliştirdiler.

Burjuvazi yönetilenleri eskisi gibi yönetemedikçe, bütün diğer burjuva partiler tükendikçe ve burjuva demokratik devlet yapılışı devrimci kabarışı absorbe edemez oldukça, nesnel bakımdan, burjuva siyasal egemenliğin yeni biçimlerine gereksinim arttı. Politik iktidarı talep edecek denli güçlenen faşizm ise bu gereksinime dolaysız yanıtı. İtalya ve Almanya’da egemen sınıflar, devrimci kaos ile faşist düzen arasındaki ikilemde, iktidarı faşizme emanet etmeyi seçtiler. Böylece, burjuva devletleri faşistleşti ve faşizm devletleşti.

İtalya ve Almanya’nın yanı sıra, iki dünya savaşı arası dönemde faşist diktatörlükler, farklı yollardan kurumsallaşarak, Bulgaristan, Macaristan, Avusturya, Portekiz, İspanya, Japonya, Romanya ve Hırvatistan’da hakim oldular.

Faşist rejim, burjuva siyasi yürütme organı olarak hükümetin el değiştirmesinden öte, burjuva devletin siyasi ve hukuki yapılarının, yasama ve yürütme ilişkilerinin, devlet ve parti bağlantılarının, anayasal kabul korunduğunda dahi, köklü biçimlerde değişime uğratılmasıyla meydana geldi. Sosyalizm burjuva demokrasisinin düzen dışı yadsınışıyken, faşizm onun düzen içi yadsınışıydı. O, kriz içinde debelenen kapitalist sistemi ve toplumsal-siyasal temelleri çöküşe geçen burjuva devleti kurtarmak için, burjuva demokratik temsili devlet yapısını ortadan kaldırdı. Yürütme parlamenter denetimden kurtuldu ve devlet aygıtları alabildiğine merkezileştirildi, o kadar ki, nihayetinde devlet ile lider özdeşleştirdi.

Faşistler, işçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelelerini acımasız bir karşıdevrimci şiddetle bastırmaya, bütün burjuva muhalefet unsurlarını dağıtmaya, toplumda ırkçı ve şoven bir ideolojik hegemonya tesis etmeye giriştiler. Emperyalist rekabet ve savaş arenasında da, iktisadi ve askeri güç ve imkanların yeniden örgütlenmesiyle, yeni sömürgeler ve nüfus alanları elde etmeye soyundular.

Başka partilere, sendikalara, faşist korporatif örgütlenmeler dışında toplumsal ve siyasal örgütlenmelere, faşist çizgi dışında basın ve yayın organlarına yer yoktu; kültüründen cinselliğine, sanatından hazlarına, eğitiminden ailesine, dinlenme mekanlarından tıbbi kurumlarına ve nüfus planlamasına değin toplumsal hayatın bütün unsurları faşist ideolojik normlara göre şekillendirilmeliydi. Irkçı, şoven, cinsiyetçi, hetero-

seksist, disiplinci, saldırgan, tekçi bir propaganda sağanağı toplumu kuşattı. Lidere sadakat gösterisi, sadece devletin resmi siyasi organlarında değil, üniversitelerde, gazetelerde, sanatevlerinde ya da sosyal hizmet kurumlarında, yani toplumsallığın bütün yapılarında zorunluydu.

Faşistlerin iktidar oldukları yerde, alt ve orta sınıfların çıkarlarını seslendiren egemen sınıf karşıtı söylemleri ile alt ve orta sınıfların çıkarlarına karşıt egemen sınıf çıkarlarına angajmanları arasındaki çelişki, nes-

Faşistlerin iktidar oldukları yerde, alt ve orta sınıfların çıkarlarını seslendiren egemen sınıf karşıtı söylemleri ile alt ve orta sınıfların çıkarlarına karşıt egemen sınıf çıkarlarına angajmanları arasındaki çelişki, kitle tabanlarında parçalanma eğilimini geliştirdi.

nel olarak, kitle tabanlarında parçalanma eğilimini geliştirdi. Fakat gerek emperyalist savaşla estirdikleri ırkçı şoven rüzgarın etkileri, gerekse devlet harcamalarını artırmanın ve soykırıma uğrattıkları ulusal topluluklardan servet transferinin getirilmesi, söz konusu parçalanma eğiliminin tüm sonuçlarıyla gerçekleşmesini frenleyici oldu. Almanya'da 1933'te Hitler iktidara adım attığında 6 milyonun bulan işsiz sayısının 1938'de sıfırlanmış olması, Nazilerin kanlı iktidarının dayandığı yığın deste-

ğinin neden eriyip gitmediğinin bir göstergesiydi.

Gerek egemen sınıf fraksiyonları arasındaki çelişkilerin gerekse egemen sınıf ile ezilen sınıflar arasındaki çelişkilerin son derece keskinleşmiş olduğu olağanüstü koşullarda, faşistleşen burjuva devlet, ideolojik-politik bakımdan sınıflardan özerkleşmiş gibi görünüyordu. Bu, bir yere kadar, söz konusu çelişkilere sonuç alıcı ideolojik-politik müdahaleler için zaten zorunluydu da. Dahası, alt ve orta sınıfların kendi-

Derin iktisadi ve siyasi bunalımlar ile büyüyen devrimci hareketlere sahne olan yeni sömürge ülkelerde, yani emperyalist zincirin bu zayıflayan halkalarında, ABD hegemonyasının ve burjuva egemenliğinin devamı için askeri darbeler imdada koştu.

lerini faşist devletle, “*milli irade*”yi temsil eden faşist liderle özdeşleştirmelerini, böylece devletin ve liderin kültleşmesini kolaylaştırdı. Fakat sınıflardan özerklik görüntüsünün altında, faşist devletin mali oligarşiyle bin bir bağ kurması, büyük burjuvazi için sermaye birikim modelini olağanüstü elverişli kılması, tekelci sermayeye yeni dış pazarlar ve sömürge sahaları açmaya yönelmesi gerçeği yatıyordu.

Bundan dolayı, Komintern, Dimitrov’la hatırlanan meşhur tanımlama-

sında, “*Faşizm, finans kapitalin en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğüdür*” dedi. Bu analiz, faşist diktatörlüğün sınıfsal niteliğini ve emperyalist kapitalizm bünyesindeki siyasi işlevini açıkça sergiliyordu.

Askeri Faşist Darbeler Dönemi

Antifaşist savaş niteliğine bürünen 2. Dünya Savaşı’nda faşist blokun yenilgiye uğratılmasının ardından dünya iki düşman kampa ayrıldı. Kapitalist kamp ile sosyalist kamp arasında doğmuş olan ve ABD ile SSCB arasındaki Soğuk Savaş’ta simgeleşen dünyasal çelişki, sonraki bütün bir döneme damgasını vuracaktı. Bir yandan Doğu Avrupa ve Balkanlar’daki halk demokrasileri ile Çin devrimi sosyalist kampı güçlendirirken, diğer yandan sömürgelerin siyasi bağımsızlığına uzanan ulusal kurtuluş savaşları kapitalist dünyayı sarsıcı sonuçlar yarattı.

ABD yürüngesinde birleşen kapitalist kamp, SSCB’nin etki alanlarının genişlemesini durdurma, kapitalist ülkelerde devrim ve sosyalist iktidar tehlikesini bertaraf etme amacındaydı. Burjuva devlet aygıtları içinde gizli faşist kontrgerilla örgütleri kurmak, bu amaçla bağlı başlıca bir yöntem oldu. İki dünya savaşı arası dönemin faşist kadroları, burjuva devletlerin istihbarat örgütlerinde ve kontrgerilla oluşumlarında görevlendirildi. Kısaca Gladio diye adlandırılan faşist kontrgerilla, Batı Avrupa burjuva demokrasisine içsel bir unsur olarak, NATO eliyle böyle yapılandırıldı. Sosyalizmin karşısında burjuva demokrasisi ve “refah

devleti” bileşimiyle duran Batılı emperyalist merkezlerde mali oligarşi, antikomünist vurucu gücü olarak kontrgerillayı, olağanüstü dönemler için elinin altında tuttu.

Kontrgerilla teşkilatı, yeni-sömürge ülkelerde yine ABD tarafından örgütlendi. Emperyalizmin kontrolündeki bu gizli faşist yapı, dünyanın neredeyse bütün bağımlı kapitalist ülkelerinde antikomünist faaliyetlerin odağıydı. Devrimci gelişmeye karşı sabotaj, suikast, provokasyon ve dezenformasyon onun tezgahında üretiliyordu. Kontrgerilla karargahı, yerine göre paramiliter çeteler örgütüyor, olası iç savaflara karşıdevrim merkezi olarak hazırlanıyordu.

2. Dünya Savaşı’nı takip eden dönemin yeni faşist diktatörlükleri, tipik olarak, işte bu kontrgerilla teşkilatlarınca tezgahlanan Amerikancı faşist askeri darbelerin eseriydiler. İran, Brezilya, Endonezya, Yunanistan, Filipinler, Şili, Uruguay, Arjantin, Türkiye, Pakistan ve başka ülkelerde, art arda askeri darbelerle faşist rejimler kuruldu. Derin iktisadi ve siyasi bunalımlar ile büyüyen devrimci hareketlere sahne olan yeni-sömürge ülkelerde, yani emperyalist zincirin bu zayıflayan halkalarında, ABD hegemonyasının ve burjuva egemenliğinin devamı için askeri darbeler imdada koştular.

Yeni-sömürgelerde askeri faşist iktidarlar, emperyalist oligarşinin ve işbirlikçi burjuvazilerin açık terörist diktatörlükleri olarak, olanca güçleriyle devrim tehdidini bastırmaya giriştiler. Bulunduğu kadarıyla burjuva demokratik nitelikteki siyasi kurumların tasfiye edilmesi, siyasi iktidar

işlevlerinin yürütme organında aşırı merkezileştirilmesi, devrimci ve demokratik tüm güçlerin vahşice ezilmeye çalışılması, milliyetçi şoven ve antikomünist bir resmi ideolojinin yerleştirilmesi, böylelikle faşist devlet terörünün “*milli irade*” ile özdeşleştirilip meşrulaştırılması ve anti-Sovyet dış ilişkilerin pekiştirilmesi, bu ülkelerde iktidardaki faşizmin ortak özellikleriydi.

İlk faşizm dalgası, kapitalizmin merkez ülkelerinde, proleter dünya devriminin yükselişine tekелci ser-

Mali-ekonomik sömürgelerde yaşanan şiddetli sınıfsal yıkım, Batılı kapitalist merkezlere emekçi göçünü alabildiğine artırdı. Ortadoğu’da yayılan emperyalist saldırganlık ve savaşlar ise, devasa bir yoksul Müslüman nüfusun Avrupa’ya akışını tetikledi.

mayenin yanıtı olmuştu. Bu ikincisiye, Soğuk Savaş dengeleri ve ulusal kurtuluş zaferleri ortamında, bu kez kapitalizmin çevre ülkelerinde, tekелci sermayenin yine devrimci kabarışlara karşı gerçekleştirdiği bir hamleydi. Her iki faşizm dalgası da, emperyalizmin sistematik olarak siyasi gerıcilik ürettiğine işaret eden Lenin’i doğruluyordu.

Varoluşsal Krizin Siyasi Eseri

1990’ların başında dünya burjuvazisi, Sovyet Bloku’nun çökmesi

ve devrim tehdidinin ötelenmesiyle zafer naraları atarken, faşist kontrollerle teşkilatlarına ve faşist askeri darbelerle artık daha az gereksinim duyuyordu. Son yıllarda Mısır ve Tayland'da örneklenen türde faşist askeri darbeler ve diktatörlükler seyrelerken, seçim sandıklarında boy gösteren faşist hareketler artık öne çıkıyordu.

Bu yeni tarihsel dönemde sahne alan yeni tip faşizm, ayırt edici özellikleriyle, emperyalist küreselleşmeye özgüdür ve günümüzdeki

Burjuva egemenliği, dönemin liberal demokratik normlarıyla, başlıca ideolojik varyantlarıyla, emekçiler nezdinde rıza üretme, hegemonya tazeleme imkanlarını gitgide yitirdi. Bütün bunlar, toplumda artan siyasal uçaşmayı beraberinde getirdi.

gelişmesini kapitalizmin varoluşsal krizine borçludur.

Sermaye birikim modelinde “refah devleti” döneminde yaşanan yapısal tıkanma, neoliberalizmle aşılma yoluna sokuldu. Eğitim ve sağlık alanları, tüm kamu hizmetleri sermayenin genişlemesinin hizmetine sunuldu, devlet işletmeleri özelleştirme yağmasına açıldı. Sermaye hareketlerinde iki eğilim baskın oldu: ucuz işgücü ülkelerine yatırım ve finansal işlemlere yatırım. Çünkü düşük kar oranları ancak böyle yük-

seltilebilirdi. Sermaye birikim süreci finansallaştıkça ve spekülasyon sermaye başat hale geldikçe, bir kutupta kronik aşırı sermaye fazlalığı, diğer kutuptaysa kronik aşırı işgücü fazlalığı birikti. Ve bu ikisi gitgide buluşamaz oldu.

Dünya tekellerinin “dünya fabrikası” inşa etmeleri, sermayenin küresel dolaşımı önündeki her türlü ulusal çitin kaldırılmasını dayatmaları, mali oligarşinin çıkarına uluslararası yasaları devreye sokmaları ve kapitalizmin çevre ülkelerinde de içsel bir olguya dönüşmeleri, nihayetinde burjuva ulus-devletin ayağını bastığı toplumsal maddi temeli çekip aldı. Yeni-sömürge ülkeler mali-ekonomik sömürgelere dönüşürken, Batılı kapitalist ülkelerde işçi sınıfının emperyalist sömürden nemalanmasına da nokta konuldu. Bu süreçte mali-ekonomik sömürgelerde yaşanan şiddetli sınıfsal yıkım, Batılı kapitalist merkezle emekçi göçünü alabildiğine artırdı. Ortadoğu’da yayılan emperyalist saldırganlık ve savaşlar ise, devasa bir yoksul Müslüman nüfusun Avrupa’ya akışını tetikledi.

İşçilerin sosyal hakları budandı, ücretleri düşürüldü. Taşeronlaştırma, örgütsüzleştirme ve güvencesizleştirme alabildiğine yayıldı, işsizlik çığ gibi büyüdü. Sermayenin ucuz işgücü ülkelerine kayışı, kapitalist merkezlerdeki işçileri, ücretlerin düşmesi veya işsizlik ikilemiyle yüz yüze bıraktı. Küçük mülk sahiplerinin mülksüzleşmeleri ve proletaryaya saflarına itilmeleri ivme kazandı. Zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum hızla ve misliyle büyüdü.

“Refah devleti” uygulamaları tarihe karıştıkça, sermaye-emek ve devlet-halk çelişkileri keskinleşti.

2008’de patlak veren büyük mali-ekonomik bunalım ise, kapitalizmin varoluşsal krizinin dışavurumu oldu. Sermayenin, üretici güçleri geliştirme yeteneğini bütünüyle yitirdiği, böylece toplumsal ilerlemenin mutlak prangasına dönüştüğü açıkça ortaya çıktı. Öyle ki, kapitalist metropollerde dahi işçiler ve emekçiler sermaye düzeninde bir gelecek ümit edemez duruma düştüler. 2015’te Avrupa’da yapılan bir araştırma, ailelerin büyük çoğunluğunun çocuklarının daha iyi bir dünyada yaşayacağına inanmadığını gösteriyordu. İnanmayanların oranı, Fransa’da yüzde 85’i, İngiltere’de yüzde 68’i, Almanya’da yüzde 58’i buluyordu. Söz konusu olan, ekonomik, politik, ideolojik ve ekolojik boyutlarıyla bütün bir toplumsal formasyonun, tarihsel varoluşunun sonuna varmasıydı.

İş ve yaşam koşulları hızla kötüleşen, işsizlik ve yoksulluk girdabına sürüklenen emekçiler, karşılarında programları da söylemleri de aynılaşan geleneksel burjuva partileri gördükçe, mevcut burjuva siyasi düzene daha fazla tepki duymaya başladılar. Hem neoliberalizme koşulmuş ana akım burjuva partiler, hem de sü-tunlarını onların meydana getirdiği burjuva demokratik parlamentolar olağanüstü bir güven erozyonuna uğradılar. Burjuva egemenliği, dönemin liberal demokratik normlarıyla, başlıca ideolojik varyantlarıyla, emekçiler nezdinde rıza üretme, hegemonya tazeleme imkanlarını git-gide yitirdi. Bütün bunlar, toplumda

artan siyasal uçlaşmayı beraberinde getirdi.

Yeni faşist hareketler, kapitalist ülkelerin pek çoğunda, 2008 bunalımından bugüne hızlanan bir büyüme seyri izlediler. Ve bu, yukarıda ana hatlarıyla çizilen tablodan da anlaşılacağı gibi, hiç de rastlantısal değildi.

Madalyonun bir yüzünde, sınıfsal ve siyasal çelişkilerin keskinleşmesinden, emperyalistler arası rekabetin şiddetlenmesinden dolayı, burjuva devletlerin zaten burjuva demokratik yasaları tırpanlıyor, gi-

Faşistler açıkça “refah devleti” dönemi politikalarını savunmuyorlar. Ama ulus-devletin yeniden güçlendirilmesi, ulusal korumacı ekonomi politikaları, AB karşıtlığı gibi savunuları, orta sınıflardan emperyalist küreselleşme ile çelişkili kesimlerin siyasi eğilimine tekabül ediyor.

derek daha otoriter yönetim biçimlerine yöneliyor oluşları gerçeği yer alıyordu. Fransa’nın Sosyalist Parti yönetiminde olağanüstü hale geçmesi, Rusya’da Putin’in katı merkeziyetçi ve baskıcı yönetiminin pekişmesi ya da Çin’de Şi Jinping’e ömür boyu başkanlık yolunun açılması bu gerçeğin farklı yansımaları oldu.

Madalyonun diğer yüzünde ise, DAİŞ’in ABD ve Avrupa’da halktan insanları hedef alan katliamcı saldırıları duruyordu. DAİŞ saldırı-ganlığı Müslüman göçmenlere kar-

şı tedirginlik ve düşmanlığın yayılmasına yol açarken, aynı zamanda, Ortadoğu'da emperyalist yağma savaşlarından ya da emperyalist metropollerde toplumsal dışlanmışlıktan mustarip yoksul Müslüman yığınlar arasında DAİŞ'in tabanı muazzam bir genişlik kazandı.

Sermayenin neoliberal politikaları tarafından örgütlenmesi parçalanmış, Sovyet Bloku'nun çöküşüyle ideolojik kırıma uğratılan işçi sınıfı içinde, Batılı kapitalist ülkelerde, önceki dönemin hayat standartlarını

Kimi zaman şeytanlaştırılan Batı dünyası, kimi zaman gerçek içeriğinden soyunan uluslararası sermaye ve emperyalizm, genellikle göçmenler ya da farklı ulusal ve dinsel topluluklar, sıklıkla da eşcinseller ya da ateistler düşman olarak imleniyor.

kaybetmenin faturasını göçmenlere kesen kör bilincin yayılması zor olmadı. Ücretlerin düşmesinin, işlerin yitirilmesinin, yaşam koşullarının kötüleşmesinin, sokaklarda çeteleşmenin boy vermesinin sorumluluğu yoksul göçmenlere yüklendi. Hemen her yerde alt ve orta sınıflar arasında, işlerin ve sosyal güvencelerin kaybı iktisadi güvensizliği, burjuva parlamenter temsil krizi siyasi güvensizliği, DAİŞ saldırganlığı ya da mafyatik şiddetse fiziki güvensizliği gündemden güne körukledi. Bu yığınsal

güvensizlik psikolojisi, güçlü ulus-devletin koruyuculuğuna duyulan gerici özlemin zemini oldu.

Yeni faşist partiler ve hareketler, ayaklarını bastıkları bu toplumsal zeminde, hızla güçlenme imkanları buldular.

Yeni Faşizmden Çizgiler

Faşizm, doğal ve kaçınılmaz olarak, doğduğu ülkedeki toplumsal ve siyasal geleneklere, tarihsel ve kültürel etmenlere, hem alt sınıfların hem de orta ve üst sınıfların özgün yapısal özelliklerine, baskın olan toplumsal ve siyasal çatışma noktalarına, dahası, sermaye birikim modelindeki ve teknolojik yapıdaki değişimlere, belirli bir dönemdeki somut sınıfsal ve siyasal güç dengelerine, devletler sisteminde mevcut ilişkiler hiyerarşisine göre şekillenir. Ayrıca bu şekillenme, başlı başına bir süreç, bir oluş halidir, hem de iktidarda bulunma safhası ile iktidar öncesi safha arasında köklü farklılar gösterir. Dolayısıyla, günümüzün faşist hareketleri ve liderleri, hem 1930'ların veya 1970'lerin faşizmlerinin tıpkıbasımı olamazlar, hem de bugün birbirleriyle tamamen aynılaşamazlar. Yani belirli bir faşist harekette, ulusal diriliş motifi, yayılmacılık, milliyetçilik, biyolojik ırkçılık, militarizm, antikomünizm, liderlik kültürü, demokrasi karşıtı söylem, tek parti rejimi savunusu, parti devleti modellemesi, paramiliter örgütlenme, korporatizm, kadın düşmanlığı, heteroseksizm, homofobi, entelektüelden tiksinti gibi karakteristik unsurların hepsinin bir arada bulunması söz konusu olmaz. Hareketin faşist niteliğini, onun

ideolojik dokusunun, politik amaç ve işlevinin, pratik varoluş tarzının genel doğrultusu belirler.

İki dünya savaşı arası dönemde İtalya ve Almanya’da doğan faşizm başlangıçta nasıl kapitalizmin genel krizinin yıkıma uğratıp güvensizleştirdiği orta ve küçük burjuvazinin çıkarlarını programlaştırdı ve işçi sınıfı yığınlarını etkilediyse, bugünkü faşizm de ya mülksüzleşen orta sınıflara ve işsizleşen işçi sınıfına dayanıyor ya da en azından bu sınıfların çeşitli talepleriyle demagojik bağlar kuruyor. Tekelci sermayenin ayrıcalıklarına, geleneksel burjuva siyasetçilerin yozlaşmışlıklarına, entelektüellerin sahtekarlıklarına karşı politik ajitasyon, dünkü ve bugünkü faşist liderlerin dillerinde hayli benzeşiyor.

Antikomünizm yeni faşizmin de yapısal ideolojik ve politik bir özelliği. Fakat bugün daha fazla öne çıkan, ırkçılıkla birleşmiş göçmen düşmanlığı oluyor. Faşistler, tırmanan yoksulluğun ve sefaletin sorumlusu olarak, “ulusun kanını emen parazitler” diye göçmenleri ya da “ulusun düşmanları” diye farklı ulusal ve inançsal toplulukları işaret ediyorlar. Sermayenin neoliberal politikalarıyla yarattığı sosyal yıkım sonucu birikmiş öfkeyi göçmenlere veya ezilen ulusal ve dinsel topluluklara kanalize ediyor, böylece sınıfsal karşıtlıkların konusu olmaktan bir çırpıda çıkarıyorlar.

Orta sınıflardan kaynaklanan gerici ulusalcılık, emperyalist küreselleşme politikalarına bir reaksiyon. Yeni faşist partiler, açıkça “refah devleti” dönemi politikalarını savunmuyorlar. Ama ulus-devletin

yeniden güçlendirilmesi, ulusal korumacı ekonomi politikaları, AB karşıtlığı gibi savunuları, orta sınıflardan emperyalist küreselleşmeyle çelişkili kesimlerin siyasi eğilimine tekabül ediyor. Bu savunulara bağlı olarak ülkede yatırımı ve istihdamı artırma vaatleri, işçi sınıfı ve yoksullar arasında da cezbedici olabiliyor. Faşistler, sınıfsal konumlarını, hatta onurlarını ve hayallerini kaybedenlerin, kaybettiklerini tekrar kazanmak amacıyla ırkçı ve ulus-devletçi bir siyaset mevzisinde toplanmalarını

Kimi mali-ekonomik sömürge ülkelerde faşist iktidarlar, örneğin Duterte, Erdoğan ya da Modi, ABD’nin emperyalist hegemonyasının çözülmeye uğradığı uluslararası koşullarda, emperyalizmle sürtüşmeli politikalar izlemeye fazlasıyla cesaret edebiliyorlar.

sağlayabiliyorlar. Emekçilerin “refah devleti” dönemi kazanımlarının gasp edilmesi ile ulus-devletin “ulusal” erimesi zamandaş olunca ve geleneksel burjuva partiler birbirlerinin adeta kopyasına dönüşüp “ulusal” özelliklerini yitirince, bunlara tepkinin ulus-devleti diriltme özlemi doğurmasında şaşılacak bir şey yok. Keza Le Pen’in Fransa’da sanayinin taşındığı, istihdamın dibe vurduğu ve yoksullaşmanın tırmandığı bölgelerden büyük oy alması ya da İngiltere’de aynı türden bölgele-

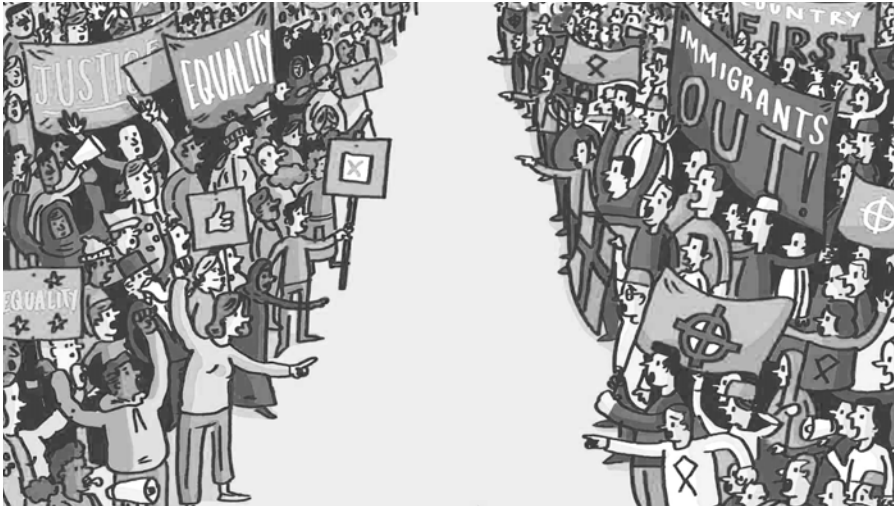
rin Brexit'ten yana ağırlık koyması tesadüf değil.

Hitler ve Mussolini, derin bir sarsıntı geçiren burjuva toplumdaki eskiye özlemi seslendiriyor, ulusun dirilişini vadediyor, ırkçılığı ve şovenizmi “faşist devrim” reçetesinin en başına yazıyorlardı. Şimdi Trump ve Modi, tüm ırkçı şoven argümanlarıyla, güçlü ulus-devlete dönüşün bayraktarlığını yapıyor, yitip giden gerici değerlere ve geleneklere tam bir tutuculukla yapışıyorlar. “Ari ırk” Almanların ya da “uygarlığın öncüsü” İtalyanların üstünlüğü, beyaz evanjelik Amerikalıların ya da yukarı kasttan Hinduların üstünlüğü; tarihler ve ülkeler değiştiççe, elbette ırkçılığın biçimleri de değişiyor. Dün dışsallaştırılanlar Yahudiler ve Çingenerlerdi, bugünse Afro-Amerikalılar, Müslümanlar ya da Latin Amerikalılar dışsallaştırılıyor.

Günümüzde de, faşistlerce tek millete, tek lidere, tek devlete, tek bayrağa, tek dile yapılan vurgular, içte ve dışta düşmanlarla ve tehditlerle kuşatılmışlığa çözüm sayılıyor. Ki-

mi zaman şeytanlaştırılan Batı dünyası, kimi zaman gerçek içeriğinden soyunan uluslararası sermaye ve emperyalizm, genellikle göçmenler ya da farklı ulusal ve dinsel topluluklar, sıklıkla da eşcinseller ya da ateistler düşman olarak imleniyor, böylece yeni “milli kimlik” inşasına dayanak kınıyor. Faşist meşrulaştırma kavramı olarak “milli irade”, kendi içeriğini “vatan hainleri”, “teröristler”, “bölücüler”, “dış mihraklar ve onların uzantıları” karşısındaki retorikle kuruyor.

Faşizm, erkek egemenliğinin mızrak ucu olmaya devam ediyor. İdeolojik planda, kadınlığın “annelik” ve “eşlik” üzerinden tarif edilmesine karşılık, erkekliğin güvenilirlik ve güçlülükle özdeşleştirilmesi; söylemde, kadını aşağılayan erkek egemen dilin pervasızca kullanılması; politikada, kürtaj hakkı başta olmak üzere, kadınların kazanılmış yasal haklarına göz dikilmesi ve kadına yönelik şiddetin kışkırtılması, hem tarihsel hem de güncel olarak, faşizmin karakteristik unsurları. “Savaş

erkeğe aittir, annelik kadına” diyen Mussolini ile kadınlara durmaksızın daha çok doğurmayı öğütleyen Erdoğan nasıl da birbirlerine benziyorlar!

Yunanistan’da Altın Şafak veya Ukrayna’da Sağ Sektör gibi öncelikle sokakta siyasi etkinliklerini bünyütmeyi temel alan faşist hareketler de var, Fransa’da Ulusal Cephe veya Avusturya’da Özgürlük Partisi gibi seçim başarılarına öncelik veren de. Her halükarda yeni faşizm, tıpkı feyz aldığı tarihsel deneyimlerde olduğu gibi, hem sokağa, hem sandığa, hem de gündelik hayata nüfuz etme yönelimde. Faşist paramiliter çetelerin henüz ortalıkta öyle yaygın kol gezmemeleri, bunların politik mücadelelerdeki sertleşmeye bağlı olarak yayılıp güçlendirilmeyeceklerinin kanıtı değil.

Kapitalist gelişmenin henüz görece alt seviyede olduğu ve dinin toplumsal ve siyasal etkisinin halen diri durduğu ülkelerde, modern seküler burjuva ideolojiler gözden düştükçe, faşizm bir ayağını politik dinsel zemine basarak yürüyor. Örneğin, Erdoğan’ın İslama ve Modi’nin Hinduluğa referans veren faşist çizgileri, hem saldırganlık ve katliamcılık, hem tekçilik, hem de “eski”yi diriltme iddiası bakımından iki savaş arası dönemin faşizmini andırıyorlar. DAİŞ, Taliban, El Kaidе, Boko Haram gibi politik islamcı örgütlerin gerek yığınsallaşma deneyimleri, gerekse hakimiyet kurdukları bölgelerdeki yönetim pratikleri, Doğu’da faşizmin genellikle politik islamcılıkla iç içe geçerek gerçekleşeceğine işaret ediyor. Yoksulların ve yurdundan edilmişlerin zengin-

lere ve zenginlerin devletine, emperyalizme ve emperyalist yağma savaşlarına besledikleri öfke ve nefret, bunlar eliyle, “*kafir*”lere yönelik hınca dönüştürülüyor.

Yeni faşizmin henüz iktidara gelmeden izlediği ideolojik-politik çizgi ve yükselttiği program, çoğunlukla, dünya tekellerinin çıkarlarıyla örtüşmüyor. Ulusal korumacı önlemler, finansal işlemlere kontroller, sermaye ihracına sınırlamalar, istihdam artırıcı devlet yatırımları mali oligarşinin neoliberal ekonomi politikalarıyla uyumlu değil. Hatta, tekelci sermaye işçi sınıfı ve emekçilerin düpedüz suyunu çıkarma arayışındayken, faşist liderler sermayenin işgücü sömürsünü kurallara bağlamayı vaaz edebiliyorlar. Kimi mali-ekonomik sömürge ülkelerde faşist iktidarlar, örneğin Duterte, Erdoğan ya da Modi, ABD’nin emperyalist hegemonyasının çözülmeye uğradığı uluslararası koşullarda, emperyalizmle sürtüşmeli politikalar izlemeye fazlasıyla cesaret edebiliyorlar.

Yeni faşist parti ve hareketler, devrimci veya reformist solun ciddi bir yükseliş içinde olduğu ülkeler bir yanda tutulursa, mali oligarşi tarafından ne doğrudan yönlendiriliyorlar, ne de iktidara davet ediliyorlar. Fransa’da Le Pen’in burjuva devletin başına geçmesini engellemek için burjuvazinin birleşmesi veya ABD’de birçok tekelci patronun ve kıdemli burjuva siyasetçinin Trump’a karşı direnişten bahsetmesi böyle bir anlam taşıyor.

Buna karşın faşist partiler ve liderler, iktidara geldikleri ülkelerde, ister gönüllü isterse gönülsüz olsun,

emperyalist küreselleşme politikalarının da uygulayıcılığını üstleniyorlar. Zira başka çareleri yok. Orban, Modi ya da Bolsonaro bunun tipik örnekleri. Bu politikaların yol açtığı sosyal yıkımı, devletin altyapı yatırımlarıyla, sosyal yardımlarla veya “hayırsever” kuruluşlarla telafi etme yöntemleri de, önceki egemen sınıf karşıtı söylemleri ile şimdiki egemen sınıf yanlısı politikaları arasındaki tutarsızlığın yığınsal tabanlarında parçalanma eğilimi yaratmasının önüne geçemiyor. Dahası,

Bolsonaro gibi pervasız bir faşisti devlet başkanlığı koltuğuna taşımayı başardılar. Bolsonaro, mali oligarşi için, hem İşçi Partisi iktidarından arta kalanları temizlemekte, hem de neoliberal politikaları uygulamakta eşsiz bir figür olacağını gösterdi.

özellikle mali-ekonomik sömürge ülkelerdeki faşist iktidarlar, gerek emekçi taleplerini asgari ölçüde karşılamak bakımından iktisadi hareket sahalarının, gerekse askeri ve iktisadi kapasite bakımından yayılcılık sahalarının çok sınırlı oluşundan dolayı, yığınlara dönük ideolojik ve politik söylemlerinin iktidardaki vasatlıklarıyla oluşturduğu çelişkiye çarpıp duruyorlar. Bu yönüyle çok daha avantajlı olan Trump bile, bir yandan tekelci burjuvazinin bir bölümünün çıkarlarını güder ve diğer

yandan alt ve orta sınıflara seslenirken, bu iki karşıt kutup arasındaki gerilim sarkacında imkansız bir oyunu sürdürmeye çalışıyor.

Bütün bunların ötesinde, yeni faşizm, sermayeye iki boyutlu güncel bir politik imkan sunuyor. Faşist partiler, hem mali oligarşinin politikalarına tepkili emekçi yığınların arkaladıkları bölümünü ideolojik-politik bakımdan kapitalizm sınırları içinde tutuyorlar, hem de burjuvazinin bu yığınların diğer bölümünü “faşizm tehdidi” sayesinde burjuva liberal kurumlara sahip çıkmaya yöneltmesine “günah keçisi” yapıyorlar. Demek ki, neoliberalizme karşı çıkmadan neofaşizme karşı çıkmanın, kapitalizmin üzerinden atlayarak faşizmi durdurmayı ummanın vardığı yer, burjuva sınıf egemenliğinin yeniden tesisi oluyor. Bunun en çarpıcı örnekleri, faşizmi durdurmak adına, Trump’a karşı Clinton’ı ya da Le Pen’e karşı Macron’u destekleme tutumlarında görülüyor.

Faşizm, İç Savaş, Devrim

Yeni faşist parti ve hareketlerin, genellikle henüz mali oligarşinin dolaysız güdümüne girmediklerini tespit etmek ne kadar doğruysa, işçi sınıfı ve ezilenlerin devrimci mücadelelerinin yükselişi ve komünist partilerin burjuva düzenin temellerini tehdit edecek denli güçlenişi halinde, mali oligarşinin antikomünist vurucu gücü, açık terörist diktatörlüğü olarak işlevlendirileceklerini öngörmek de o kadar isabetli olur.

Brezilya’dan güncel bir örnek: Sol reformist İşçi Partisi’nin sermaye-

nin çıkarına neoliberal politikalar ile emekçilerin çıkarına bazı sosyal projeleri bir arada uygulamasına dahi tahammül edemeyen, hele de İşçi Partisi yönetimi altında Brezilya'nın Küba ve Venezuela'yla ittifak kurmasından kuduran Amerikalı sermaye tekelleri ve Brezilyalı işbirlikçi burjuvazi, önce iki aşamalı bir nevi darbeyle devlet başkanları Dilma Rousseff ve Lula da Silva'yı saf dışı bırakmayı, ardından Bolsonaro gibi pervasız bir faşisti devlet başkanlığı koltuğuna taşımayı başardılar. Tam bir faşist diktatörlük heveslisi olan Bolsonaro, mali oligarşi için, hem İşçi Partisi iktidarından arta kalanları temizlemekte, hem de neoliberal politikaları uygulamakta eşsiz bir figür olacağını gösterdi.

Ekim 2018'de, Meksika'nın yeni başkanı sosyal demokrat Lopez Obrador'un neoliberal politikalara mesafeli sözleri üzerine Meksika'da hisse senetlerinin yüzde 17,9 oranında düşüş yaşadığı ve tahvil faizlerinin tavana vurduğu günlerde, Brezilya'nın yeni başkanı faşist Bolsonaro'nun solu tamamen yok edeceğini söylemesiyle Brezilya'da hisse senetleri yüzde 19,4 oranında yükseliş kaydediyor ve finans piyasaları adeta kutlama yapıyordu.

Brezilya örneği, bize, yalnızca reformist bir sol iktidar alternatifinin dahi mali oligarşinin faşizmi devreye sokmasını getirebileceğini, faşist hareketin de mali oligarşinin sınıfsal çıkarına koşulmuş böyle bir siyasal iktidar görevine pekala hazır olacağını, devrim ile karşıdevrim arasında şiddetlenen çelişkinin tekeli sermaye ile yeni faşizm arasındaki açı

farkını gidereceğini yeterli açıklıkta anlatıyor.

Son olarak, faşizm tartışmasına başka bir açıdan bakalım: Kapitalizmin varoluşsal bunalımı sonucunda toplumda siyasi uçlaşma eğilimi güçleniyorsa ve bu uçlardan birini yeni faşizm meydana getiriyorsa, diğer uçta da gelişen antikapitalist ve antifaşist hareketler bulunuyor. Yani dünyada, sadece "neofaşist rüzgar" esmiyor, aynı zamanda "antifaşist rüzgar" da esiyor.

ABD başkanlık seçiminde Trump'ın karşısında parlayan, işçi sınıfının taleplerini savunarak ve sosyalizan bir söylem tutturarak muazzam bir halk desteği kazanan, ama Demokrat Parti'nin burjuva kulislerinde saf dışı edilen Bernie Sanders. Brexit kararının gerici ulusalcı yankılarının sürdüğü İngiltere'de, yine sosyalizm argümanlarını yükselten, işçi kitlelerinin genişleyen ve coşkulu desteğiyle önümüzdeki seçimlerde başbakanlığı kazanması beklenen ve bu defa İşçi Partisi'nin burjuva kulislerinde ayağı kaydırılmamış olan Jeremy Corbyn. 2000'li yıllar boyunca, Venezuela'dan Ekvator'a, Bolivya'dan Uruguay'a, Paraguay'dan Honduras'a kadar Latin Amerika'nın çok büyük kısmında hükümet olan halkçı demokratik partiler ve liderler. İşçi sınıfı ve ezilenler arasındaki siyasi kaynaşmanın sonucu olan bütün bu reformist sol gelişmelerden elbette çok daha önemlisiyse, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Arap halk isyanlarında, Rojava devriminde, Yunanistan'da Syntagma başkaldırısında, İspanya'da Öfkeli ve ABD'de İşgal Et hareket-

lerinde, Türkiye’de Gezi-Haziran ayaklanmasında, Fransa’da Sarı Yelkiler dalgasında ifadesini bulan, her biri kendinden sonraki bir başka büyük çıkışı mayalayan, işçilerin ve ezilenlerin artık yatıştırılması imkansız arayışlarını yansıtan kitlesel mücadeleleri.

Tekelci burjuva egemenliği toplumsal rıza üretmekte olağanüstü zorlanıyor ve ideolojik hegemonyasını koruyamıyor. Emekçi insan için kapitalist toplum bünyesinde özgür ve onurlu bir gelecek umudu beslemenin nesnel dayanakları kalmadı. İşçiler ve ezilenler, kapitalist düzen içi reformlarla manevra yapma im-

kanları gitgide eriyen burjuva egemenliğiyle bağlarından ideolojik ve politik kopuşlara yöneliyorlar. İsyanlar silsilesi içinde yollarını arıyorlar. Ama siyaseten bütün ara yollar tükendi. Venezuela, Yunanistan ya da Brezilya’ya bakalım; toplumsal reformlar yoluyla barışçıl ilerleme çabalarının nasıl hızla sınırlarına dayanıp püskürtüldüğünü, iç savaş koşullarının ve kuvvetlerinin nasıl hızla olgunlaşmakta olduğunu göreceğiz.

İsyanlar nihayetinde iç savaşlara kapıyı açacak. Ve şüphesiz ki iç savaş, devrimci güçler ile faşist güçlerin olanca şiddetiyle karşı karşıya gelişlerine sahne olacak.

Sağ Popülizm: Faşizmi İlimli Gösteren Teori

Ziya Ulusoy

Halktan yana demagojisinden dolayı "ideolojik olarak sağ ama halkçı anlamında popülist" demek, şu ya da bu ölçüde, örneğin reformcu halkçı hareketlerle ortak özellikler taşıyan ama sağ ideolojiye sahip olan demektir. Bu, faşizmin burjuvazinin işçi sınıfı ve halka karşı vurucu terörist gücü, açık terörist diktatörlüğü olduğu gerçeğini, tarihsel bir olgu olarak yaşanan bu gerçeği reddeden, burjuva demokrasisi savunucusu liberallerin uydurduğu bir teoriden başka bir şey değildir. Faşizmin tarihsel deneylerinin gösterdiklerinin yanı sıra, güncelde neofaşist hareketler ve liderlerin çok sınırlı halkçı demagojisi de, bu hareketlere sağ popülist gibi ödüllendirici bir nitelemeyle yaklaşmayı hiçbir şekilde doğru kılmıyor.

Neofaşist hareketlerin yükselişi faşizme ilişkin analiz ve teorik tartışmaları doğal olarak yoğunlaştırdı.

Aslanan, faşizme karşı pratik mücadele geliştirebilmek, işçi sınıfı ve ezilen kitleleri seferber edebilmektir. Böyle olsa da, faşizme ilişkin analizler, teorik önermeler, dahası faşizmin hangi yol ve yöntemlerle kitleleri öz çıkarlarına düşman bir sistemin militanları haline getirebildiğini açığa çıkarabilmek, antifaşist pratiğin yolunu aydınlatmak açısından önemlidir.

Bu analiz ve önermelerin bir bölümü de faşizmin sınıfsal, siyasal içeriği ve tanımlanması üzerine teorik tartışmalardır.

Otoriterizm/otokratizm mi faşizm mi, tartışmasının devamı, sağ popülizm mi faşizm mi tartışmasıdır.

"Popülizm", kelime anlamı halkçılık olmasına rağmen, devrimci-demokratik halkçı hareketlerden reformist halkçılara, demagog parlamentarist liderlerin çizgilerine ve faşizme kadar uzanan ve uzlaşmaz çelişki içindeki hareketlerin tümünü nitelemede kullanılarak, karmakarışık bir kavrama dönüştürülmüştür.

"Sol Ve Sağ Popülizm": İşçiye-Ezilene Gereksiz Taviz Mi?

Popülizm teorisi, liberal yazarlar tarafından 2. Dünya Savaşı sonrası, 1950'li ve '60'lı yıllarda geliştirildi. Öncekilerin devamı olarak Libsed, 1960 yılında yazdığı Siyasal İnsan adlı kitabında, liberal burjuva parlamenter rejime risk ve tehlike teşkil eden sol ve sağ hareketler için

halkçı aşırılıkçılık anlamında popülizm kavramını kullandı ve eleştirdi. Halkçı aşırılık anlamında da, halkçı söylemle kitle hareketi yaratmak anlamında da popülizm nitelemesi yaptı.

Bu kavramı yeniden yükseltme ihtiyacı, neoliberal ekonomik politikalar döneminde dünya tekellerinin çıkarlarından kaynaklandı.

Neoliberal ekonomik saldırganlığın başlatıldığı dönemeç olan 1980'lerin başlarında, "sol ve sağ popülizm" teorisinin yeniden yaygınlaştırılmaya başlanması tesadüf değil.¹

Üretim ve artıdeğerin ulusal olmaktan çıkarak dünya çapında gerçekleştirilebildiği bugün, özellikle dünya tekellerinin işgücü maliyetini düşürmek yoluyla karı azamileştirmelerinin yöntemi, üretimi ucuz işgücü alanlarına taşımak ve dünya üretimini denetim altına almaktır. Bu nedenle de, dünya tekellerinin ulusal sınırlar içinde işçi sınıfının mücadelesine tavizler verme zorunlulukları büyük oranda ortadan kalktı. Bu, benzer biçimde, köy küçük burjuvazisine de tavizsiz davranmayı, şirket tarımını geliştirmede acımasızlığı getirdi.

Bunların ideolojik karşılığı "popülizm gerek yok" oldu.

Reagan ve Thatcher'ın politika alanında öncülük ettikleri bu ideolojik saldırganlık, 1990'lar boyunca dalga dalga dünyaya yayıldı ve muhafazakar partilerle sınırlı kalmayarak sosyal demokrat politikacıları da kapsadı. Blair'in "üçüncü yol"u, işçiye ve halka tavizsizliğin, "popülizm yapmama"nın çizgisi olarak,

dünya sosyal demokrasisinin de hakim politikası haline geldi.

Dünya tekellerinin kazanacakları devasa azami kardan bahşedecekleri yardımlar ve yardım kuruluşlarına katkıları, dünya burjuvazisinin başlıca "taviz" politikası olarak yeterliydi. Üstelik bu politika, yansımalarını dini örgütlenmelere değin uzatıyor, işçi sınıfının yoksul kesimleri ile diğer yoksullar arasında "bahşeden burjuvazi ve burjuva kurumları"na ideolojik bağımlılıkla ürettiyordu.

İşte "sol ve sağ popülizm" fikri, işçi sınıfının mücadelesini önlemenin ideolojik aracı olarak kullanıldı.

Liberal demokrasiyi kutsayan Hannah Arendt'in totalitarizm teorisi nasıl ki faşizm ile proletarya diktatörlüğünü kötülüğün iki aşırı ikiz kardeşi ilan ettiyse, aynı kalıp üzerine "sol ve sağ popülizm" i oturtan, "*Hitler, Roosevelt, Mao Zedong, Putin, Chávez, Le Pen, Bernie Sanders, Trump*"² aynı torbaya koyan bu yeni teori de aynı amaca hizmet ediyor: kapitalizm tarihin sonudur, ideal siyasi rejim liberal burjuva demokrasidir, "sol ve sağ popülizm" tehlikelidir!

Faşizme De, Faşizm Yerine De: "Sağ Popülizm"

Burjuva liberal ideologlar ve tekelci medya, neofaşist hareketler için, faşizm kavramı yerine, onun halk düşmanı niteliğini hafifseten kavramları ikame etti: "Post-truth dönemi", "illiberalizm", "otoriterizm", "otokratizm", "alternatif sağ", "sağ popülizm".

[1] Bkz. Populism, Margaret Canovan, Junction Books, 1981

[2] Bu Popülizm Değil, John Bellamy Foster, ozguruniversite.org, 03.03.17

Bu kavramlar, gerek hükümette olan, gerekse henüz hükümet olmaktan uzak olan faşist hareketleri, tarihsel antifaşist bilincin hücumundan koruma karakteristik özelliğine sahip. Antifaşistler kullandıklarında bile bu kavramlar aynı rolü oynuyor.

Liberal demokratik ve hatta devrimci demokratik akımlar bile, “sağ popülizm” kavramını, faşizm için de, yeni dönemde faşizm yerine de, her iki kategoride de kullanıyorlar.

Liberal kalemler, günümüzde neo-faşist hareketleri ve hükümetleri sağ popülizmle niteliyorlar.

Trump’ın başkan olması üzerine, ABD’de tarihçi Federico Finchelstein ve Pablo Piccato, Washington Post’un yorum sayfasında şunları yazdılar: *“İrkçilik ve karizmatik liderlik Trump’ı faşist denkleme yaklaştırmıştır, ama popülist diye tabir edilen post-faşist tanımlaması daha uygundur. ... Modern popülizm, faşizmin yenilmesiyle, faşist deneyimleri demokratik yörüngeye geri getiren, sonrasında demokrasinin otoriter bir biçimini yaratan post-faşist bir girişim olarak ortaya çıktı.”*³

Liberal demokrat akımlar için Roger Griffin’in görüşleri de örnek verilebilir: *“Faşizmin incelenmesinde ... ‘popülist ultra-milliyetçilik’ terimini kullanmayı öneriyorum.”*⁴ Hatta yazar, Rus Narodnikleri için, geniş kitleleri harekete katamadıklarından, popülist kavramını kullanmayı tercih etmiyor, ama ultra-milliyetçilik te-

melinde halkı harekete geçirebilmiş olması nedeniyle popülist kavramını faşizm için kullanmayı öneriyor.

Sol liberal demokratlardan Biri-kimci A.İnsel ise, Laclau’nun popülizm, Poulantzas’ın faşizmi Nazizm ve İtalyan tipiyle sınırlama, Arendt’in totalitarizm teorilerinin temeli üzerinde, popülizm teorisini benimsiyor: *“Elit olarak tanımladıklarına karşı halk ya da millet adına konuşan ve halk veya milletin temsil tekelini elinde tuttuğunu iddia eden siyasal söylemler genel olarak popülist siyasal girişimlerin özelliğidir. Hatta alameti farikasıdır.”*⁵ *“Halkın desteklediği popülist bir otoriterizm oluyor.”*⁶

Marksistler arasında da sağ popülizm kavramını kullananlar var.

Cenk Saraçoğlu ise marksizm iddiasındaki bir yazar olarak, sağ popülizmi teori düzeyine yükseltiyor:

[3] Akt. J.B. Foster, Bu Popülizm Değil, ags

[4] Faşizmin Doğası, Roger Griffin, İletişim Yayınları, 2014, s. 75

[5] Popülizmler Dünyası, Ahmet İnsel, Radikal, 19.08.14

[6] Türkiye: Rastlantısız Demokrasi, Keyfi Otoriterizm, Mağdurlar Manzumesi, Ahmet İnsel röportajı, bianet.org, 02.07.18

“Bu hareketler bugün bu iddiaların sembolik olarak bile sergilenememesinin sorumlusu olarak hem merkez burjuva siyasi elitlerini, uluslararası finans tekellerini ve başta Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası örgütleri işaret ediyorlardı. ‘Halkı’ bunlara karşıtlık üzerinden inşa ve temsil etmeye soyunan bu sağ popülist hareketler...” Saraçoğlu, sağ popülizm içinde, Trump’a, Erdoğan’a, Modi’ye ve yükselen neofaşist hareketlere yer veriyor. Gelişmiş kapitalist ülkelerde bu hareketlerin mevcut

Burjuva liberal ideologlar ve tekeller medya, neofaşist hareketler için, faşizm kavramı yerine, onun halk düşmanı niteliğini hafifseten kavramları ikame etti: “Post-truth dönemi”, “illiberalizm”, “otoriterizm”, “otokratizm”, “alternatif sağ”, “sağ popülizm”.

burjuva kurumları yıkabilme kapasitelerinin zayıf olduğunu, ama geri ülkelerde bu ihtimalin güçlü olduğunu belirtiyor. Toscano’nın görüşüyle hemfikir olarak, “faşizmin geçmiş, bugün ve gelecek zaman arasında kurduğu özel bağlantı ve onun karşıdevrimci yıkıcılığı” bakımından, sağ popülist hareketlerden ayrıldığını belirtiyor. Bu iki özelliği gösteremeyen faşist parti, hükümet ve iktidar-

ları sağ popülizm olarak niteleyip teorileştiriyor.⁷

Ümit Akçay, “sağ popülizm ile sol popülizmi eşitleyen analizlere şüpheyle yaklaşmak gerek”tiğini vurgularken, faşist hareketleri aynı zamanda “yükselen sağ popülizm”in “aşırı sağ”ı olarak nitelemekte mahzur görmüyor.⁸

Neoliberal saldırganlığın “popülizm gerek yok”, “sol ve sağ popülizm” söyleminden sonra yükseltildikleri için, bütün bunlar, faşist hareketleri hafifsetme rolü oynuyor. Antifaşist tarihsel bilinç ve öfkenin neofaşist hareketlere ve hükümetlere yöneltilmesinin önüne ideolojik ağ örmüş oluyor.

Popülizm/Halkçılık, “Halk Yanlısı” Faşist Demagojiye İndirgenemez

Popülizm halkçılıktır. Popülizm/halkçılık, değişik tarihsel koşullarda, ezilen ve sömürülen sınıfların ortak çıkarlarını bağdaştıran, en geniş emekçi sınıfların çıkarlarının sözcüsü olarak ortaya çıkan akımların niteliğidir. Bu akımlar, özellikle köylülerin ağır bastığı toplumlarda yarı-serf veya küçük mülk sahibi köylülerin sınıfsal çıkarlarını, kapitalizmin görece geliştiği ülkelerdeyse işçi sınıfıyla köylü-kentli küçük burjuva kesimlerin ortak çıkarlarını, ikincisinin çıkarlarına tabi olacak biçimde bağdaştırarak savunan akımların ideolojisidir.

Popülizm kavramının kökeni, 1870-1890 döneminde ABD’deki “Grangers” ve “Greenbackers” diye bilinen çiftçi hareketine uzanır.

[7] Sağ Popülizm ve Faşizm Üzerine Yöntemsel Bir Tartışma: Küresel Örüntüler ve Ulusal Özgüllükleri Birlikte Anlamak, Cenk Saraçoğlu, ankara.akademia.edu

[8] Popülizm, Faşist Sağ ve Liberaller, Ümit Akçay, Gazete Duvar, 27.09.17

Rusya'da Narodnikler ve onların devamı olan Sosyalist Devrimciler halkçılığın en kararlı ve istikrarlı temsilcileri oldular. Proletaryanın sosyalizm için mücadelesinin etkisiyle yarı-proleter köylülerin temsilcileri Sol Sosyalist Devrimciler bu akımın içinde sol kanadı oluştururlarken, Şubat devrimi sonrası burjuvaziyle uzlaşan Sağ Sosyalist Devrimciler de bu akımın içindeydiler. Narodnikler ve devamcıları Sosyalist Devrimciler, köylülerin yalnızca iktisadi değil, "toplumsal" ve çarlıktan siyasal kurtuluşlarının da temsilcileri ve siyasi öncüleriydiler. Bu akımın siyasal rejimi, küçük burjuva demokrasisi ve burjuva demokrasisidir.

Siyaseten gerici köylü kesiminden ve hatta lümpen proletaryadan demagojiyle aldığı destek, III. Bonapart'ı halkçı yapmadı. Bu destek üzerinde yükselerek, önce devlet başkanı ve sonra imparator olan Bonapart, yönetimi altındaki 20 yılı aşan sürenin de gösterdiği gibi, burjuvazinin iktisadi çıkarlarını en kararlıca gerçekleştiren devlet yöneticisi oldu. Dahası, kent ve köy küçük burjuvazisinin sınıfsal çıkarlarının karşısındaydı. Rejimi ise diktatörlüktü, bu bakımdan da halkçı değil, halka düşmandı.

Nazi faşizmi, adından başlayarak toplumculuğun ajitasyonunu yapıyor, bunu üstün ırk ve ulus saydığı Almanları yükseltme amacına tabi kılıyordu. Alman ulusu ve ırkı, elbette o dönemde hakim olan burjuvazi demektir; Alman ulusunun yükseltilmesi ve dünyaya egemen kılınması amacı ise, gelişen Alman kapitalizmini ve tekellerini dünya kapitalizmine hakim kılmak demek-

ti. Onun toplumculuk/sosyalizm, büyük mağazalara karşı küçük esnafın çıkarını savunma, ulusal birlik içinde korporatizm ve sınıf işbirliği yoluyla işçilerin yaşam koşullarını iyileştirme vb. tüm demagojik söylemleri bu hedefe tabiydi. Nazizm, bu hedef doğrultusunda, kitleleri devrimci arayıştan alıkoymak ve dahası devrimci yolda ilerleyen işçi hareketini ve komünist öncülerini yok etmek, demagojiyle harekete geçirdiği kitleleri de bu yok etme işinde seferber etmek istiyordu.

Saraçoğlu, sağ popülizm içinde, Trump'a, Erdoğan'a, Modi'ye ve yükselen neofaşist hareketlere yer veriyor. Gelişmiş kapitalist ülkelerde bu hareketlerin mevcut burjuva kurumları yıkabilme kapasitelerinin zayıf olduğunu, ama geri ülkelerde bu ihtimalin güçlü olduğunu belirtiyor.

Bu gerçek, Nazizmin ve İtalyan faşizminin, yalnızca iktidardayken değil, daha öncesinde de şiddet saldırılarını birinci planda komünistlere yöneltmelerinde yansdı. Programatik ve stratejik amaçlarının başına, "Bolşevizmi dünyada yok edecek tek güç biziz" şiarını koymaları da bu amaçla bağlantılıydı.

Üstelik geleneksel muhafazakarların ve dini akımların tersine, Nazizm ve İtalyan faşizmi, "devrim" ve "yeni düzen" amacını vurguluyordu. Yalnız başına bu demagojik amaç,

diğer temel amaçlarından soyutlanırsa, faşizmin komünist hareketle hegemonya mücadelesine girmesini, ama onu yok edilecek baş düşman almamasını gerektirirdi. Oysa dünyada ve ülkede komünist tehlikeyi yok etmeyi merkezi görev olarak önüne koyması, faşizmin tamamen, kapitalizmin ve tekellerin önündeki engelleri ezmeyi, böylece onları siyasal bunalımdan kurtarmayı amaçladığını acı biçimde kanıtladı.

Faşizmin halktan yana demagojik ajitasyonu, bazen İtalya'da olduğu

Nazizm, bu hedef doğrultusunda, kitleleri devrimci arayıştan alıkoymak ve dahası devrimci yolda ilerleyen işçi hareketini ve komünist öncülerini yok etmek, demagojiyle harekete geçirdiği kitleleri de bu yok etme işinde seferber etmek istiyordu.

gibi güncel işçi-ezilen mücadelelerine destek açıklamaları, kapitalist sınıfın açık terörcü diktatörlüğünü kurma amacı için halk kitlelerini aldatma işleviyle bağlı arsızca bir hiledir. Faşizm bu hileye, aynı zamanda parlamentarist burjuva siyasetten farklı olduğunu göstermek, parlamentoyu ve faşist olmayan burjuva kurumları tasfiye etmek için de başvurur.

Faşizm, elbette küçük burjuvazinin desteğini almak, onları iktidara taşıyacağını/taşıdığını hissettirmek için

de bu demagojiye yönelir. Zaman zaman onların bazı talep ve eylemlerini destekleyebilir. Sosyal demokrasinin sınıf işbirliğini korporatizm olarak uygulayabilir. Ama bunları kapitalist sınıfın egemenliğini güçlendirmeye tabi kıldığı için, söz konusu hile ve yönelim onu halkçı kılmaz.

Halktan yana demagojisinden dolayı “ideolojik olarak sağ ama halkçı anlamında popülist” demek, şu ya da bu ölçüde, örneğin reformcu halkçı hareketlerle ortak özellikler taşıyan ama sağ ideolojiye sahip olan demektir. Bu, faşizmin burjuvazinin işçi sınıfı ve halka karşı vurucu terörist gücü, açık terörist diktatörlüğü olduğu gerçeğini, tarihsel bir olgu olarak yaşanan bu gerçeği reddeden, burjuva demokrasisi savunucusu liberallerin uydurduğu bir teoriden başka bir şey değildir. Faşizmin tarihsel deneylerinin gösterdiklerinin yanı sıra, güncelde neofaşist hareketler ve liderlerin çok sınırlı halkçı demagojisi de, bu hareketlere sağ popülist gibi ödüllendirici bir nitelikle yaklaşmayı hiçbir şekilde doğru kılmıyor.

Bugünkü faşist hareketlerin halkçı demagojisi, kendilerini halktan göstermekle, halkta bu duyguyu yaratmakla, mücadeleyle korunamayan işçi haklarını, emperyalist küreselleşme karşıtı ulusalcı ekonomi politikasıyla ve göçmen düşmanlığıyla koruyacakları hissi vermeleleriyle sınırlıdır.

Ama burjuvazinin ana akım sağ muhafazakar ve sosyal demokrat partileri, neoliberalizmin tavizsiz savunucuları olarak mali sermayeyle o denli kaynaşmışlar ki, neofaşiz-

min basitçe halkçı resim vermesi, birkaç güncel talebi dile getirmesi veya arsızca kullanma çabası, halk tarafından rahatça kabul görmesine, işçilerden oy ve katılım sağlamasına ve sağdan sola uzanan çeşitlilikteki ideolojik ve siyasi akımlardan “sağ popülizm” payesi edinmesine yetiyor.

Kitle Hareketi Yaratabilmesi Faşizmi Popülist/Halkçı Kılmaz

Küçük burjuva liberal demokratları, ideolojik olarak gözlerini kamaştırarak sağ popülizm teorisine vardırıan asıl şey, dün olduğu gibi bugün de, neofaşist hareketler, partiler ve hükümetlerin kitleselleşme başarısıdır. Onların halktan aldıkları desteğin hızla yeniden yükselmekte oluşudur.

Faşizm, iki savaş arasındakine benzer biçimde yeniden kitleselleşirken, gerçekte halkçı olmayan, antikomünist, milliyetçi, bazen dini değerleri kullanan, göçmen işçi düşmanı saldırganlığıyla siyasal niteliğini ortaya koyuyor. Kitleleri etkilemek için emperyalist küreselleşmeden yoksul düşenlerin bazen taleplerini savunuyor, bazen de milliyetçi içe kapanma ve güçlü ulus-devlet yoluyla, göçmenlere şovenist saldırganlıkla, onların eski yüksek ücretli işlerini elde edebilecekleri hayalini yayıyor. Küçük burjuvazi, işsiz işçiler, işçilerin geri bilinçli kesimi ve lümpen proletarya arasında gerici kitle hareketi yaratıyor veya hızla kitle desteği sağlıyor. Avrupa’daki neofaşist hareketlerin ya da hükümetteyken faşist-

leşen partilerin güncel pratiği bunu gösteriyor.

Bu kitle desteğini görüp gözleri kamaşanlar, bu hareketleri siyasal nitelik ve amaçlarına göre değerlendirmek yerine, onları popülist/halkçı olarak nitelermeye gidiyorlar.

Togliatti’nin İtalyan faşizminin gelişme sürecinde yaptığı bir tespiti var: “faşist diktatörlük burjuvaziyi ve küçük burjuvaziyi örgütleyerek bir kitle hareketine sahip olmaya çalışmaktadır.”⁹ “Küçük burjuvazi arasındaki bu hareket ne zaman bir-

Küçük burjuvazi, işsiz işçiler, işçilerin geri bilinçli kesimi ve lümpen proletarya arasında gerici kitle hareketi yaratıyor veya hızla kitle desteği sağlıyor. Avrupa’daki neofaşist hareketlerin ya da hükümetteyken faşistleşen partilerin pratiği bunu gösteriyor.

leşik bir eyleme dönüştü? Başlangıçta değil, 1920 sonlarında. Yeni bir faktör, burjuvazinin en gerici güçleri örgütleyici olarak işin içine girdikleri zaman, gelişme birleşik bir eyleme dönüşür. Faşizm o güne kadar gelişmiştir, ama temel bir unsur haline gelmemiştir.”¹⁰

İtalya ve Almanya örneklerinde faşizm, olağanüstü koşullarda, burjuvazinin bu kez geçmişten farklı olarak, halkın bir kesiminin ken-

[9] Faşizm Üzerine Dersler, Palmiro Togliatti, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2008, s. 27

[10] Age, s. 35

di devletinden yana pasif desteğini alarak devrimci sınıfların ve öncülerinin hareketini bastırma işini yapmakla yetinemez durumda kaldığı, sınıf diktatörlüğünü yeni bir biçimde uygulamaya koyduğu hareketidir. Halkın bir kesimini devrimci güçleri ezme hareketine seferber ettiği, rejim biçimini ve saldırı araçlarıyla örgütlenmesini buna göre değiştirdiği, burjuvazinin açık terörcü nitelikteki hareketi ve diktatörlüğüdür faşizm. Ve söz konusu hareketlerin, burjuvaziyle veya onun en gerici kesimleriyle birleşerek büyüdükleri zaman, faşist nitelikleri daha kolayca tespit edilip görülebilir.

Laclau'nun Popülizm Teorisi Temelinde Faşizm Yerine Sağ Popülizm

Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, post-marksistler olarak, radikal demokrasi ve popülizm teorisyenleridir. Dünya sol hareketinde bu teorinin etkisinin 1990'lı yıllarda yükselişe geçtiğini, 2000'li yıllarda da

Türkiye sol kesiminde, özellikle de sol aydınlarda ve akademik çevrelerde yayıldığını belirtelim.

Laclau, siyasal mücadelede, ege-men sınıfa ve devletine karşı halk üzerinde hegemonya kurmanın, güçlü hareketler yaratmada ve iktidara yürümede tayin edici önemde olduğunu vurgular. Solun da, halkın eşdeğer olan taleplerini savunarak, ama hangileriyle olursa olsun, halkı seferber etmesi gerektiğini önerir. Bunun politik mücadelenin mantığı, hatta politikanın kendisi olduğunu belirterek, teorisinin temeli yapar. Böylece, politik olarak halkı inşa anlayışını ileri sürer.

Aslında Laclau, halk sınıflarını eşdeğer görerek, halk içindeki sınıf ayrımını önemsizleştirir ve işçi sınıfını sömürüden kurtuluş mücadelesinin temel sınıfı olmaktan çıkarıp diğer halk sınıflarıyla eşdeğer dereceye indirger. Bu sayede popülizm teorisinin halkçı bakış açısını oluşturur ve dünya çapında radikal demokrasi mücadelesi önerir.

Öte yandan, popülizmin politik mücadelenin mantığı ve hatta kendisi olması bakış açısından hareketle, söylemiyle halkı etkileye ve iktidardakilere/elitlere karşı halkı arkasında örgütleyen sağ hareketleri de popülist hareketler olarak görür. Dolayısıyla, faşist hareket ile komünist hareketi, halkçı devrimci hareketler ile kitlesel temeli olan faşizan partileri popülizm kategorisi içinde değerlendirir. Sınıfsal maddi çıkarları ve temelleri arasındaki, siyasal işlevleri ve amaçları arasındaki temel farkı da bir yana iterek, onları popülizm kategorisi içinde birleştirir. Hatta popülizmi, sınıfsal maddi temelinden de kopararak, politik söylemle halkı kazanmaya indirir. Örneğin, Erdoğan ve AKP'yi, Latin Amerika'daki halkçı sol hareketlerle popülizm kategorisinde buluşturur.

Laclau'nun hakim sınıf ile ezilen sınıf popülizmi arasındaki farkı tümünden silmek istemediğini belirtelim, ama bu düzeltme, teorisinin siyasal ve sınıfsal ayrımları esasen kararttığı gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Türkiye'de Laclau'nun bu teorisine dayanan çevrelerden biri Birikim. Birikim editörlerinden Ahmet İnsel de sağ popülizmi faşizmin yerine ikame ediyor. Sağ popülizm teorisinin en öndeki kalemi İnsel. Laclau'nun popülizm teorisine dayandığı için, AKP'yi demokratik devrim yapmakla onurlandırdıktan ve uzun yıllar destekledikten sonra, şimdi de AKP ve benzeri faşist hükümet partilerini, neofaşist hareketleri, otoriterizm, otokratizm ve sağ popülizm kavramlarıyla niteliyor,

bunların neden faşist olmadıklarının teorisini yapıyor.

Neofaşist hareketler ve hükümet-yken faşistleşen partiler, burjuvazinin geleneksel iki partili siyasetine, neoliberal acımasızlığına, yolsuzluklarına ve çürümelerine karşı, söylemleriyle halktan yana görünseler de, "refah devleti" özlemine seslense-ler de, sonuçta milliyetçi, saldırgan, homofobik, erkek egemen oldukları gibi, krizin derinleştiği koşullarda sermaye oligarşisiyle bütünleşme fırsatı elde ediyor ve yalnızca ideo-

Sınıfsal maddi çıkarları ve temelleri arasındaki, siyasal işlevleri ve amaçları arasındaki temel farkı da bir yana iterek, onları popülizm kategorisi içinde birleştirir. Hatta popülizmi, sınıfsal maddi temelinden de kopararak, politik söylemle halkı kazanmaya indirir.

lojik-örgütsel alanla sınırlanmayan biçimde burjuvazinin açık terörcü örgütleri ve bazı yerlerde iktidarları haline geliyorlar.

Mesela, Macaristan'da Orban'ın Fidezs'i ve Avusturya'nın koalisyon partileri ÖVP ve FPÖ, kölelik yasası çıkararak işçi sınıfına saldırmaktan, neoliberal saldırganlığı bu düzeye yükseltmekten geri durmadılar. Almanya'da AfD, milliyetçilik, güçlü ulus-devlet, göçmen düşmanlığı politikalarıyla hızla kitleselleşiyor. Koalisyona girer veya hükümet olur-

sa, eski kurumları hızla değiştirip değiştiremeyeceği tartışılır, ama Alman tekellerinin ekonomik politikasını izleyeceği tüm tartışmaların üzerindedir. Benzeri Fransa'da Le Pen'in NF'si için de geçerlidir.

Fidezs'den Jobbik'e, Lega Nord'dan Avrupa'nın diğer neofaşist parti ve hareketlerine uzanan bu akımları faşist değil de sağ popülist olarak nitelerek, onları siyasal işlev ve niteliklerine göre değil de, yalnızca halkı etkileme ve örgütlenme özelliklerine göre değerlendirmektedir.

Reaksiyoner sağ çizgide duran ama aynı zamanda neoliberal saldırılar altında emekçilerin yoksullaşmasına karşı bazı taleplere de sahip çıkarak gelişen bu hareketler ve partiler, halkçı, ilerici, devrimci, komünist güçlere karşı açık terörcü saldırıganlığı esas alıyorlar.

Erdoğan ve partisi, Erbakan çizgisinden ayrılmalarını takip eden ilk dönemde de, orta çaplı burjuvazinin politik islamcı kesimleriyle örgütsel birlik içindeydi, onun bir parçası ve politik temsilcisiydi. ABD ve AB'nin, sermaye oligarşisinin gücünü arkalayıp generallerin siyasi iktidardaki ağırlığını tasfiye ettikten sonra, kendi iktidarını süreklileştirmek için ve büyüyen burjuvazinin bölgesel hakimiyet hedefli mücadele iddiasının temsilcisi olarak, Kürdistan devrimini ezme, Gezi-Haziran

ayaklanmasıyla somutlaşan olası halk ayaklanmalarını önleme, yayılmacı savaşı tirmandırma ve bölgede bağımlı iktidarlar oluşturma politikasıyla faşizmde karar kıldı. Burjuvazinin neoliberal saldırganlığını en gözü dönük yöntemlerle uygulamanın mükafatı olarak sermaye oligarşisi tarafından kimi zaman hararetle desteklenen, kimi zaman da değişik sermaye kliklerine tehditle boyun eğdiren Erdoğan, geleneksel burjuva partilerinin halkı etkileyemediği koşullarda, sermaye oligarşisinin de kabul edip onayladığı veya şimdilik desteklediği tekçi faşist iktidarını, faşist şefflik rejimini inşa ediyor.

Böylesi bir akım, sırf generallerin iktidar terki bindeki ağırlığı yerine kendi kliğinin süreklileşen ağırlığını yerleştirdi diye, halkı elitistlere karşı kendi etrafında harekete geçiren söylemlerle başarılı oldu diye veya halka ekonomik yardım örgütledi diye, ne popülist/halkçı olabilir, ne de söylemi ve tarzından dolayı popülist olarak nitelenebilir. Neofaşist hareket ve partileri söylem ve tarzlarından dolayı popülist/halkçı olarak nitelerek, üstelik ayrı bir ödüllendirme ve tehlikedir.

Günümüzde neofaşist hareketler, halkın gerek reaksiyoner eğilimlerine (milliyetçilik, göçmen düşmanlığı, homofobi, erkek egemen kültür, liberal demokrasinin ikiyüzlülüğüne ve yozlaşmasına antidemokratik tepki), gerekse ulusalcılık kalkanyla eski güzel "refah devleti" günlerine dönülebileceği yanılıgısına dayanıyorlar. Bu sayede kitleleşiyorlar. Bu arada, söylemde ve duyguda halka hitap eder görünmeyi başarabiliyorlar.

Reaksiyoner sağ çizgide duran ama aynı zamanda neoliberal saldırılar altında emekçilerin yoksullaşmasına karşı bazı taleplere de sahip çıkarak gelişen bu hareketler ve partiler, halkçı, ilerici, devrimci, komünist güçlere karşı açık terörcü saldırganlığı esas alıyorlar. Bu siyasal nitelik ve işlevleri gereği faşisttirler.

Geçmişte veya bugün, faşizmin halk üzerinde hegemonya sağlama-sında, onun halk taleplerini savunur görünmesi ve hatta bu yöndeki bazı pratikleri rol oynasa da, esasen milliyetçi demagoji, ülkeyi krizden çıkarma iddiası, parlamenter çürümeye şiddetli tepki vb. tayin edici olmuştur. Laclau'nun iddia ettiği gibi faşizmin gerçekten de eşdeğer taleplerin bazılarını savunma yoluyla politik olarak halkı inşa etmesi değil.

Laclau'ların, İnsel'lerin, hatta daha solda olup da sağ popülizm teorisine varanların bakış açısı, bu siyasal ve sınıfsal nitelik ve işlevi gizlediği için, hem temelsiz hem de çürüktür. Sözü edilen hareketlerin halkı kazanma ve kitle hareketi yaratma başarılarını esas alan, siyasal nitelik ve işlevini ise buna tabi kılan liberal bakış açısıdır. Ve bu, faşizmi ilk tarihsel çıkış biçimiyle sınırlayan görüşten de beslenerek oluşturulan bir teoridir. Bu bakımdan da statiktir, faşizmi değişik siyasal, toplumsal, kültürel, ulusal, tarihsel koşullar altında analiz etme yeteneğinden yoksundur.

Faşizmi Statik Kavramayla Popülizmi Birleştiren Teori

Burjuvazinin, Hitler ve Mussolini faşizmiyle sınırlayıp neofaşizmi ılımlı gösterme ihtiyacını vurgulamıştık.

Uluslararası devrimci, marksizan ve antifaşist akımlar arasında, faşizmi en ileri biçimleri olan Alman ve İtalyan faşizmiyle sınırlama görüşü açısı da az yaygın değil. Poulantzas'tan sol hareketteki değişik yazarlara uzanan bu görüş günümüzde de yaygın ve etkili. Bu, değişik tarihsel ve somut siyasal koşullarda, her bir ülkenin verili ulusal ve kültürel değişik özellikleri temeli üzerinde, burjuvazinin faşist rejimlerinin değişik biçimler alacağını kavramaktan uzak bir görüş.

Bu statik analize sahip olanlar, geçmişteki ve bugünkü faşist hareketleri, İtalyan ve Alman faşist rejimlerinin özelliklerinden birinin veya birkaçının eksik olmasından hareketle, “askeri”, “otoriter”, “otokratik” nitelermelerinin yanı sıra, sağ popülizm kavramıyla niteliyorlar.

Bu statik analize sahip olanlar, geçmişteki ve bugünkü faşist hareketleri, İtalyan ve Alman faşist rejimlerinin özelliklerinden birinin veya birkaçının eksik olmasından hareketle, “askeri”, “otoriter”, “otokratik” nitelermelerinin yanı sıra, sağ popülizm kavramıyla niteliyorlar.

Liberal demokrat görüşü açısıyla konuya yaklaştığı belli olan ve faşizm üzerine çok sayıda kitabı yayınlanan İngiliz akademisyen R. Griffin, faşizmi Nazizm ve İtalyan faşizmiyle sınırlayan ve ulusun yeni-

den doğuşu (*palingenesis*) paradigmasına sahip olmayı faşizmin tayin edici özelliği gösteren teorisinin yan ürünü olarak, sağ popülizm teorisini üretiyor. Böylece tarihsel faşizmi ve neofaşizmi sağ popülizmle ödüllendirmiş ve kitleler içinde ılımlılaştırmış oluyor.

Marksizm iddiasındaki akımlaradaysa, Poulantzas, sağ popülizm teorisini savunmamasına rağmen, faşizmi Nazizm ve İtalyan faşizmiyle sınırlayan analiziyle '70'li yıllarda bu çizgiye öncülük yaptı.

Albert Toscano'ya gönderme yapan Cenk Saraçoğlu da bu anlayışla, Griffin'in teorisinin başka bir versiyonu olan sağ popülizm teorisine ortaya çıkıyor.

Saraçoğlu, faşizmi ayırt edici iki özelliğiyle açıklıyor: geçmiş imparatorluk mirasına atıfla hayali gelecek miti yaratmak ve bugünkü burjuva kurumlarını yıkmak. Bu yolla faşizmi, Nazizm ve İtalyan faşizmi tipleriyle sınırlıyor. Ve Avrupalı neofaşistlerden Erdoğan'a (gerçi Erdoğan'ı faşistleşmeye başlamış

olarak değerlendirmek zorunda kalıyor) bu faşizm analizine uymayanları, sağ popülizm sepeti içinde toplayan bir teori ileri sürüyor. Bunların ancak protofaşist (faşizmin öncel biçimi) olabileceklerini söylüyor. Böylece neofaşizmi –ve geçmişte Alman ve İtalyan faşist hareketleri dışında kalan faşizmleri de– ılımlı gösteren bir teorik vargıya ve nitelemeye gidiyor.

Saraçoğlu, sağ popülizm teorisinin ana unsuru olarak, faşizmi ilk iki tarihsel çıkış biçimiyle sınırlamakla, o dönemdeki siyasal deneylere de aykırı davranmış oluyor.

İki dünya savaşı arası faşizmin yükselişi döneminde de, değişik derecelerde kitle hareketi yaratma kapasitesine sahip faşist parti ve hükümetler var oldu. Avusturya'da Dollfuss hükümetteyken faşistleşti. Emekli mareşal Horthy, Macaristan'da siyasi kriz koşullarında, burjuva partilerin birleşik davetiyle başa geçti. Dollfuss, kitle desteği olmasına rağmen, paramiliter çeteleri örgütlemeye yetersizdi ve Nazi yanlısı faşist güçlerden çok gerideydi. İspanya'da Franco ise, askeri darbeci yönü daha önde olan bir faşist hareketi iktidara ulaştırmıştı.

Faşizmin çeşitli biçimlerine karşı mücadelenin gerekleri açısından farklılıkları incelemek gerekli, ama farklı biçimlerdeki faşist hareketleri sağ popülizmle niteleyen ve bunu da teori düzeyine yükselten görüş o dönemin faşizm deneylerine de aykırı.

Geçen on yıllarda faşizm, ABD'ci faşist cuntalardan parlamenter ve paramiliter faşist hareketlere, bugün de yeni cuntalardan parlamenter, para-

militer ve hatta ekolojist faşist küçük gruplara kadar uzanan bir çeşitlilik arz etti ve arz ediyor.

Soldaki bu yanılığının faşizme karşı mücadeleye vereceği zararı görmemek için, mevcut kriz koşullarında burjuvazinin faşist hareketi geliştirme ihtiyacını anlamamak gerekir. Kapitalizmin varoluşsal krizi, ana akım burjuva partileri ideolojik ve siyasi iflase götürürken, etkilerindeki kitleleri onlardan kopararak sağ ve sol kutuplara doğru itiyor. Bu koşullarda burjuvazi, neofaşistleri muhalefet hareketleri olarak yedekte tutmakla yetinmiyor, kimi ülkelerde faşizmi yükseltmeye yöneliyor. Geleneksel burjuva siyasi partilerden kopan kitlelerin devrimci alternatife kaymamaları için, onları barajlayacak neofaşist hareketlere ve partilere gereksinim duyuyor.

Örneğin, devletin yukarıdan faşist yasalarla tahkim edilmesine kitle desteği sağlamak için, hükümet koalisyonlarında neofaşist partilere ihtiyaç var. İtalya'da, çizgisi belirsiz ve istikrarsız Beş Yıldız Hareketi'nin koalisyona aldığı Lega Nord'un, şimdi kendi kitle desteğinden çok daha kuvvetli bir yürütme işlevi görmesi, bunun güncel ve çarpıcı bir örneğidir.

Ekonomik krizin ve geleneksel burjuva temsilcilerin erimesinin bir diğer sonucu da, yeni burjuva partilerin kitle desteklerini kuvvetlendirmek için faşist demagojiye daha fazla sarılmaları ve rejimi faşistleştirme yönünde ilerlemeleridir. Kriz koşullarında, özellikle ekonomik tavizlerle rıza üretme imkanı neredeyse tümünden tükenmişken, burjuvazinin

ihtiyaç duyduğu biçimlerden biri de böyle yansıyor. Orban'ın Fidezs'inin gelişmesi veya Brezilya sermaye oligarşisinin faşist Bolsonaro'yu iktidara getirmesi buna örnektir. Erdoğan hükümetlerinin koyu bir faşizm çizgisinde demir atmaları da diğer bir örnektir.

Emperyalist savaş ve saldırganlık yöneliminin daha da merkezileşen ve faşist özellikler alan iktidarlara ihtiyacı da bir başka boyuttur. ABD'de Trump yönetimi, Çin'de Şi Jinping'in süreklileştirilmiş başkanlık yönetimi,

Faşizmin çeşitli biçimlerine karşı mücadelenin gerekleri açısından farklılıkları incelemek gerekli, ama farklı biçimlerdeki faşist hareketleri sağ popülizm ile niteleyen ve bunu da teori düzeyine yükselten görüş o dönemin faşizm deneylerine de aykırı.

Rusya'nın emperyalist potansiyelini realize etme işlevini gören Putin yönetimi, emperyalist saldırganlıkla nüfuz, pazar, kaynak koruma ve kazanma emperyalist ihtiyacının doğurduğu faşizan yönetimlerdir.

Biçimde çeşitlilik arz eden bu faşistleşme sürecini, söz konusu hareketlerin sırf kitle destekleri veya Nazi ve İtalyan tiplerinden farklılıkları nedeniyle sağ popülizm diye nitelemek, yalnızca siyasi ve sınıfsal içeriksizlik itibarıyla yanlış olmakla kalmamakta, burjuvazinin geliştiren

diği faşizm karşısında mücadeleci kitleleri, demokratik ve devrimci güçleri silahsızlandırmaya da yol açmaktadır.

Faşizm, burjuvazinin, derin sistematik kriz ve devrim tehlikesi gibi

olağanüstü durumlarda, eskisi gibi yönetememe koşullarında, değişik tarihsel ve toplumsal şartların değişik biçimlerini alan, ama ortak temel özelliği açık terörcülük olan hareketi ve diktatörlüğüdür.

Faşizmin Cinsel Politikası

Hatice Duman

Faşist örgütlerin cinsel politikası, "ari ırk" yaratma amacıyla bağlı bir toplum mühendisliği yaklaşımı da taşımaktadır. Egemen ulustan kadınların doğum oranlarını artırmak için çalışmalar yürütülürken, diğer halklara tersten bir politika uygulanmaktadır. Faşizmin iktidarlaşmasıyla birlikte, kürtajın yasaklanması, cinsel yaşamın sansür edilerek cinselliğin üremeye endeksenmesi, kadınların devlet görevlerinden uzaklaştırılarak yerlerine erkeklerin getirilmesi, erkeklerin işlerinde terfi ettirilerek aile içinde hegemonyalarının güçlendirilmesi gibi uygulamalar devreye girmiştir.

"Gerçek şu ki, bir kadın olarak benim ülkem yok. Bir kadın olarak bütün evren benim."

Virginia Woolf

Aydınlanma döneminin yazarlarından Thomas Hobbes, insan doğasının sürekli savaş halinde olduğunu, bunun için güçlü bir yapının onu yönetmesi gerektiğini söylemişti. Esasında Hobbes, kapitalizmin bir sonucu olan ve burjuvazinin kendi pazarını çevreleyip güvenceye almasının kurumsal yapısını ifade eden ulus-devlet olgusunu teorize etmişti. Onun "Leviathan - Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti" adlı eserinde sistematikleşen bu teorinin, faşizmin temel ideolojik kaynaklarından biri olduğu tespit edilebilir.

Biyolojik determinizmden beslenen "güç" kavramsallaştırması, "zayıf"

olan her şeyin üzerinde bir iktidar kurulmasını gerektirmekteydi. Nitekim kapitalizmin ilksel sermaye birikimini güvencelemesi ve bu noktada ulus-devleti hedeflemesi ile birlikte, bu kez sermaye kadını metalaşmaya, kapitalizm için işgücü yetiştirilmesi ve bakımına, ucuz işçiliğe mahkum etti, ataerkilliği bu amaçla devam ettirdi. Bu bağlamda ataerkilliğin de kapitalist sisteme varoluşsal bir zemin sağladığını eklemek gerekir. Zira "zayıf cins" olarak kadını baskı altına alıp köleleştirmeyen hiçbir sömürücü sistemin yaşama şansı da kalmaz.

Dahası, modernizm ile birlikte din de, sistemin kalıplarına göre şekillenip kadının "zayıf" doğasını tanrısal boyutta kutsamaya devam etti. Buna göre, kadının üreme organlarının tek işlevi çocuk doğurmaktı. Bunun dı-

sına taşanların akıl almaz vahşetle yok edilmelerinin gerekliliği de böylece ortaya konulmuş oldu. Milyonlarca kadının “cadı avı” adı altında yok edilmesiyle ulus-devlet temeline güçlü bir harç taşındı. Kadınların binlerce yıldır oluşturduğu bilgi birikimi ve görece özgür alanları da büyük oranda yok edildi.

Tabii, sermaye ve ulus-devletlerin ideolojik yapısını milliyetçilik ve ırkçılık oluşturur. Tıpkı “erkek”te cisimleşen “güç” kavramı gibi, “ırk” kavramı da aynı çerçevede ele alınmalıydı. “Güçlü”, “uygar”, “yetenekli” kavramlarının pazarda alıcı bulmasının koşulu, “zayıf”, “barbar”, “yeteneksiz”lerin var olmasıydı. Bundan dolayı da ortaçağın karanlığına ışık taşıyan David Hume’dan Montesquieu ve Hegel’e kadar neredeyse bütün idealist felsefeciler, siyahları ve öteki halkları beyazlardan aşağı gördü. Cadı avlarında “bilim insanları” ne işlev gördülerse, antropologlar da ulus-devletin harcına öyle katkı sundular. Amerika kıtasında Kızılderililere uygulanan soykırım ve siyahların ölesiye çalıştırılması da bunlardan beslendi.

Bu bakımdan faşizm ne öncersiz ne de sonrasızdır. Tarihin belirli bir anına sıkıştırılmış ve sistemden sapan bir olgu hiç değildir. Bizzat kapitalist-ataerkil sistemin bünyesine ait organik bir gerçektir. ırkçılık ve cinsiyetçilik de bu anlamıyla topluma dayatılan bir savaş halidir. Faşizmin kapitalizmin emperyalist aşamasında temel bir olgu olarak belirginleşmesi de rastlantısal değildir. Ekim devrimiyle somutlaşan ezen-ezilen çelişkinin keskinleştiği

kriz ve devrimci tehlike koşullarında burjuvazinin egemenliğini sürdürmenin yeni rejimi faşizm oldu. 1929 büyük ekonomik buhranının bütün dünyanın ekonomik-mali sistemini sarstığı ve siyasal düzlemde burjuvazinin derin bir yönetememe krizine düştüğü ortamda, sermaye düzenini faşizm kurtarabilirdi.

Proleter devrimler çağının koşullarının olduğu bu dönemde faşizm de ortaya çıktı. Öyle ki, koşulların geldiği düzey sosyalizm ve faşizm kuttulaşmasını da çıplak hale getirdi. Rosa Luxemburg’un “ya barbarlık ya sosyalizm” çağrısı, bu anlamıyla bir hakikate işaret ediyordu. Aynı zamanda, Avrupa’da kitle tabanı geliştirmiş, devrimi güçlendirmek için de fazlasıyla nesnel zemine sahip komünist partilere bir çağrıydı. Nihayetinde burjuvazi, salt devlet şiddetiyle istediği bu barbar rejimi inşa edemezdi. Sistemden kopmaya başlamış olan ezilenleri faşizm aracılığıyla baştan çıkararak yedeklemek zorundaydı. Bu amaçla toplumsallaştırma demagojisine bile başvurmaktan geri durmadı.

Faşizmin Cinsiyeti Erkektir

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı faşist rejimin ideolojik temellerinden biridir ve varoluş zemininin bir boyutudur. Nazilerin ya da diğer partilerin özgün bir cinsel politika yürüttükleri söylenebilir.

Faşistler, kadınların oy hakkı mücadelesinin yükseldiği ve politik alanlara katılım taleplerinin arttığı bir dönemde, kadının toplumda oynadığı özgün role vurgu yaparak, bunun kendileri için ne kadar önem-

li olduğunu göstermişlerdir. Aileyi özel alanla somutlaştıran yaklaşımı aşarak, onu devletle doğrudan özdeşleştirmişler ve “her ailenin ulusun bir kalesi” olduğunu işleyerek kadınları etkilemeye çalışmışlardır. Cinsel işbölümünü derinleştiren söylemler üzerinde durmuşlar, kadın emeğini yüceltseler dahi kadının başlıca rollerini aile içinde tanımlamaya dikkat etmişler, eşitsizliğin doğallığı üzerine teori yapmışlardır. Fakat kapitalizmin ihtiyaçları, zorunlu olarak kadının çalışmasını getirmiştir.

Faşist rejimin kadına karşı ideolojik ve politik savaşımının önemli boyutlarından biri de, “annelik” nosyonunu güçlendirmesidir. Özellikle savaş sırasında yaşanan nüfus kaybı ve sermayenin işgücüne duyduğu ihtiyaç bunu koşullasa da, anneliğin bir ideal olarak parlatılıp “ulusun inşası” bakımından yaşamsallığının vurgulanması, faşizmin kadın teorisinin odaklandığı boyut olmuştur. Kaldı ki, toplumsal cinsiyetin kendini yeniden üretmesinde annelik kritik bir noktada durur ve kadın cinsinin

toplumsal olarak tanımlayıcı ögesi durumundadır. Kadın, “annelik” dolayısıyla varoluşunu tamamlar ve “toplumsal kadınlık” bilinci buradan oluşturulur. Faşist rejimlerin bunu özel olarak ele alması bu nedenledir.

Naziler için elbette bu politikanın hedef kitlesi, “Alman ulusu”ndan kadınlardır. Anneliğin kamusal bir hizmet, tüm ulusa karşı bir görev olarak ele alınması, kadın kitleleri bakımından da karşılığını bulmuştur. O dönemde bu politikadan etkilenme düzeyini, Hermynia Zur Mühlen “Nazi Kızları” kitabında ortaya koymuştur. Kitapta dikkat çekici bir başka yan, Sosyal Demokrat Parti tabanının da bu söylemlerden etkilenmesidir.

Buradan hareketle, ataerkilliğin bin yıldır kadının bilincinde yarattığı etkilerin faşist partilerce dikkatle ele alındığı söylenebilir. Kadın cinsin kölelik koşullarına duyduğu öfke “kendiliğinden” bir bilinç yaratmaktadır. Buna rağmen kadınlar hayatı tek başlarına yaşamaktan büyük oranda çekinirler ve özgüvensizlikleri bundan dolayı derindir.

20. yüzyılda komünist partilerin kadının bu yönlerini ele aldıkları özel örgütlenme çabaları vardır. Ancak ataerkilliğin kapitalizmle kurduğu bağ doğrultusunda kendini yeniden üretme zemini görülmemiştir. Dolayısıyla, kadının toplumsal konumuna dair eleştirelilik de zayıf kalmış ve kadın devriminin bütünsel boyutta gereklilikleri ortaya konulamamıştır. Kadın devriminin programatik, teorik, politik ve ideolojik boyutlarının zayıf olması, faşist partilerin kadınları yedeklenmesine oldukça önemli

Aileyi özel alanla somutlaştıran yaklaşımı aşarak, onu devletle doğrudan özdeşleştirmişler ve “her ailenin ulusun bir kalesi” olduğunu işleyerek kadınları etkilemeye çalışmışlardır. Cinsel işbölümünü derinleştiren söylemler üzerinde durmuşlardır.

bir alan da sunmuştur. 20. yüzyılın faşist hareketlerinin kadınların öfkelerini ulus-devlet görev ve tahayyülleri içinde rejimi savunmaya kanalize etme başarılarını da temel olarak bu gerçeğe bağlamak, gelecek için ders çıkarmak açısından önemlidir.

Kadının tek başına yaşama korkusu ve özgüvensizliğinin “güçlü erkek”, “sert asker”, “kadri mutlak lider” üzerinden derinleştirilmesi, toplumsal cinsiyet sisteminin hangi ince yöntemlerle işlendiğini ortaya koymaktadır. Mussolini ve Hitler (ya

da muadilleri) kişiliklerinin abartılması, miting meydanlarında bu kişiler üzerinden “baba”, “erkek lider” kült figürlerinin güçlendirilmesi de amaçlanmıştır. Bir anlamda, aile içinde her erkek bu kişiliklerin silüetini taşımıştır. Faşist partilerin toplumu homojenleştirme çabalarının sonuçları da buradan açığa çıkmaktadır. İtalya’da kadınların alyanslarını devlete bağışlayarak savaşa “katkı” sunmaları ve devletle sembolik bir evliliğe gitmelerini de aynı noktadan okumak gerekir.

Faşist rejimlerin annelik nosyonu üzerinden aileyi güçlendirme amacıyla oldukları ortaya çıkmaktadır. Ancak bu, kadının hepten eve kapandığı anlamına gelmez. Zira sermayenin ucuz işgücüne duyduğu ihtiyacın yanıtı kadın işçilerdir. Kapitalizmin ataerkillikle kurduğu bağdaki bu gerçek, aynı zamanda bir çelişkiye, sermaye düzeni ile erkek egemenliğinin çelişkili birliğine işaret eder. Kuşkusuz ki, faşist rejimin amacının odağında kadının ailedeki rolünün güçlendirilmesi vardır. Ancak kadının hepten aileye hapsedilemeyeceğini bilecek kadar da gerçekçidirler. Zira 1. Dünya Savaşı’nda erkek nüfusunun kaybı, ancak hem doğum oranlarının yükseltilmesiyle, hem de kadın işgücünün sermaye birikim sürecine daha fazla içerilmesiyle aşılabilecek bir sorundur. Bu bakımdan faşist partiler, ataerkil kapitalizmin stabilizasyonu için etkin bir politik hat kurmak zorundaydılar. Nihayetinde faşistler, kadını aile ve eve sıkıştırma teorilerine rağmen, Almanya ve İtalya’da kadınların işgücüne katılım düzeyini düşürememişlerdir.

Kadının yeni ücretli emekçi olarak üretime dahil olması, nesnel olarak, “annelik” olgusunun temelini zayıflatır. Bunu engellemenin koşulu, yeneden üretimi güçlendirecek politikaları devreye sokmaktır. Bunun için doğum oranlarının artırılmasına dair ekonomik teşvikler gündeme girmiştir. Faşist partilerin anneliği yücelten, kutsallaştıran, kamulaştıran söylemlerinin karşılığı olmuştur. Ancak teşviklerle beslenmeyen bir politikanın etkisi de zayıftır. Bundan dolayı, faşist partilerin iktidara gelmesiyle, aile yardımı, işyerinde kreş açılması, emzirme odalarının kurulması, doğumdan önce ve sonra ücretli izin, çok çocuklu ailelere sosyal yardımın artırılması gibi uygulamalar devreye girmiştir. Bu politikalarla aile kurumu güçlendirilirken, erkeğin hegemonyası da tesis edilmektedir.

Faşist rejimlerin kadınları parti örgütlerinde toplamaları ve aynı zamanda özgün kadın örgütlerini kurmaları, politikalarının uygulanabilirlik zeminini de güçlendirmiştir. Örneğin, İtalya’da genç kadınlar için “Giovani Fasciste”, kentli orta sınıflardan kadınlar için “Fasci Femminili”, köylü kadınlar için “Massaie Rurali”, işçi kadınlar için “SOLD” gibi örgütlemelerin sınıfsal konumlara göre yapılandırılması dikkat çekicidir. Almanya’da ise Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi’nin kuruluş döneminde feminist örgütlerin güçlü bir tabanı vardı. Faşist partiler, kendi kadın örgütlenmelerinin yanı sıra, feminist örgütlere de sızarak, Yahudi kadınları ve feminist yöneticileri çeşitli ayak oyunları veya satın almalarla saf dışı etmişlerdir. Ama faşist parti-

lerde milyonlarca kadın örgütlenmesine rağmen, parti yönetimleri (hatta kadın örgütü yönetimleri de) esas olarak erkeklerin ellerinde olmuştur.

İrkçılık Ve Cinsiyetçilik

Kapitalist ataerki sistemin ve özellikle de finans kapital egemenliğinin sürdürülebilmesi için cinsiyetçiliğin ırkçılıkla organik birleşiminin güçlendirilerek ezilenlerin sisteme karşı öfkesinin farklı halklara ve inançlara kanalize edilmesi, faşizmin ideolojik önceliği ve aynı zamanda hayatta kalma koşuludur. İrkçılık ve cinsiyetçiliğin bu rolü, kapitalist ataerkilliğin ontolojisinde kritik noktada durur. 20. yüzyıl ulus-devlet yapılanmalarının temelinde de, “üstün ulus”un dışındaki halkların soykırımı uğratılması vardır. Soykırım rejimi, iç krizlerin bertaraf edilmesi bakımından da her daim güncelliğini korumuştur.

Faşist örgütlerin cinsel politikası, “arı ırk” yaratma amacıyla bağlı bir toplum mühendisliği yaklaşımı da taşımaktadır. Egemen ulustan kadınların doğum oranlarını artırmak için çalışmalar yürütülürken, diğer halklara tersten bir politika uygulanmaktadır. Faşizmin iktidarlaşmasıyla birlikte, kürtajın yasaklanması, cinsel yaşamın sansür edilerek cinselliğin üremeye endekslenmesi, kadınların devlet görevlerinden uzaklaştırılarak yerlerine erkeklerin getirilmesi, erkeklerin işlerinde terfi ettirilerek aile içinde hegemonyalarının güçlendirilmesi gibi uygulamalar devreye girmiştir. Kürtaj hakkının yasaklanmasının yanı sıra, kürtaj “devlete karşı işlenmiş bir suç” olarak ele alınmıştır. Suçun karşılığının

idam cezası olması da, rejimin “rıza” politikasını şiddet politikasıyla nasıl tamamladığını göstermektedir.

Bu yönüyle “Kinder-Küche-Kirche” (çocuk-mutfak-kilise) olarak formüle edilen cinsiyetçi söylemin güçlü bir şekilde işlendiği görülmektedir. Dahası, faşizm “ari ırk” projesinin önemli ayaklarından biri, bütün hayatın kontrolüdür. Örneğin, Alman kadınların diğer halklardan erkeklerle cinsel ilişkisinin yasaklanması da bunun yansımasıdır. Ancak “ari ırk” yaratma politikasının temelini, uygu-

Mussolini ve Hitler
(ya da muadilleri)
kışiliklerinin abartılması,
miting meydanlarında
bu kişiler üzerinden
“baba”, “erkek lider” kült
figürlerinin güçlendiril-
mesi de amaçlanmıştır.
Bir anlamda, aile içinde
her erkek bu kışiliklerin
siluetini taşımıştır.

lanan soykırım rejimi meydana getirmiştir. Bunun bir ayağını, Alman kadınlar dışındaki Yahudi, Çingene ve diğer halklardan kadınların kısırlaştırılması oluşturmuştur. Nazilerin kadınların üreme yetilerini hedeflemesi, esasında cinsiyetçiliğin ırkçılıkla tamamlandığı noktadır. Nazi doktorlarınca “bilim” adına yüz binlerce kadın kısırlaştırılmıştır. Nihayetinde Nazilere göre, “güçlü ulusun” yaşamasının koşulu “zayıf ulusun” soykırımı uğratılması, yeniden üretiminin mümkünse kurutulmasıdır. Önce gettolara

kapatılarak tecrit edilen Yahudiler, sonra kitlesel olarak gaz odalarında katledilmiştir. Bunların üçte ikisinin kadın olması da tesadüf değildir.

Naziler bu politikayla, ırkçılık nosyonu üzerinden “karşıt kadınlıklar” yaratmayı amaçlamışlar ve kadınlar arasındaki dayanışma ve birlikte mücadele zeminini hedeflemişlerdir. Alman kadının aile içindeki rolünün stabilizasyonu sağlanırken, bunun dışındaki halklarda ailenin temeli adeta dinamitlenmiştir. Bu politika, aynı zamanda kadınları karşı karşıya getirerek, ataerkil sermaye düzenine olan kadın öfkесinin de biçim değiştirmesini ve gericileşmesini amaçlamıştır.

Nazilerin Yahudi ulusunun varlığını hedeflemesinin birçok yönü mevcuttur. Burada sermayenin el değiştirerek iktidardakilerin tekeline alınması söz konusudur. Öte yandan, Yahudi kadınların kadın özgürlük mücadelesinde oynadıkları rol de faşist erkek egemenliğinin hedefindedir. Zira meslek eğitimi ve çalışma hakkı başta olmak üzere kadın haklarının tanınması için, Yahudi kadınların Almanya’daki kadın hareketine önemli katkıları olmuştur.

Faşist partilerin “ulusun yeniden inşası”nın “sorunlu” yanını teşkil eden seks işçilerine yönelik şiddet kampanyası da, kadınlara karşı yürütülen savaşın başka bir boyutunu ortaya koymuştur. Toplumun “steril”leşmesi için seks işçilerinin tutuklanması ve toplumdaki uzaklaştırılması söz konusudur. Fakat aynı rejim, örneğin, ordunun “ihtiyacı” için seks işçiliğini teşvik de etmiştir.

Faşizmin soykırımcı ve toplumsal dokuyu bozan politikalarının cin-

siyetçiliğe bağlanarak ontolojik bir zemine oturduğu görülmektedir. Nazi rejimi, devletin tüm organlarının propaganda araçlarını elinde toplayarak, “bilimsel” çalışmaların gerekliliklerini bunun üzerinde yoğunlaştırmıştır. Nazi doktorları “kısırlaştırma cinayetini” tıbbi gerekçelerle açıklanmış ve Nazi antropologları ırkların “temizlenmesinin” ve “yaşamalarının” koşulunu sosyal darwinizmle temellendirmiştir. Oysa yeryüzünde saf ırkın olmadığını genetik bilimi çoktan ortaya koymuştur. Dahası, yeryüzünde bulunan bütün ulus-devletlerin tek ulus, tek din, tek dile dayanmadıkları da gün gibi ortadadır. Faşizm bu noktada “ari ırk” tahayyülünü gerçekleştirilemeyeceğini elbette bilmektedir. Asıl amaç, emperyalist politikaların başarısı için ulus-devlet sınırlarının içinin her zerresine kadar dizayn edilmesi, “tek”lik ideolojisinin toplumsal yapıya sistematik olarak katılmasıdır. Nasyonal sosyalist yazar Wilhelm Stepel “Hristiyanlık ve Ulusal Toplumculuk” adlı yapıtında, *“Ulusal toplumculuk anlaşması kolay, yalın bir akım olduğundan, onu ‘kanıtlar’la durdurmak olanaksızdır. Kanıtlar ancak bir takım kanıtlar yardımıyla kendini kabul ettirmiş olsaydı işe yarardı”* derken, bu sürecin nasıl işlediğini açıkça vurgular. Montagu’nun “insanların en tehlikeli miti” olarak ele aldığı bu yaklaşımın, hiçbir bilimsel ve toplumsal temeli olmadığı halde taban kazanması da, ideolojisinin faşist partiler bakımından işlevselliğini gösterir.

Fakat burada, rejimin bütün toplumu yedeklediği söylenemez. Nihayetinde, faşist partilerin iktidara

gelmesiyle birlikte hayal kırıklığına uğrayan sayısız kadın antifaşist mücadelede katılmıştır.

Faşizmin Erkeklik İnşası

Birinci emperyalist paylaşım savaşından yenik çıkan ülkelerde, erkekler sadece nüfus olarak değil, aynı zamanda konum olarak da kayıp yaşamışlardır. Savaştan önce özellikle Almanya’da “imparatorluk” kimliğinin erkekliğe yansımaları güçlüdür. Bu noktada “ele geçirme”, “fethetme” teması erkekliğin yüceltilmesine de dayanak olmaktadır. Ancak

Faşizm “ari ırk” projesinin önemli ayaklarından biri, bütün hayatın kontrolüdür. Örneğin, Alman kadınların diğer halklardan erkeklerle cinsel ilişkisinin yasaklanması da bunun yansımasıdır. Ancak “ari ırk” yaratma politikasının temelini, soykırım rejimi meydana getirmiştir.

savaş sonucunda yaşanan hayal kırıklığının, savaş sırasında değişime uğrayan cinsiyet düzeniyle birlikte bir erkeklik krizine dönüştüğü söylenebilir. Zira erkeklerin cepheye gitmeleriyle, kadınlar yaşamın her alanında ağırlıklarını koymuşlar, daha önce ulaşamadıkları alanlara girerek özneleşmişlerdir. Bütün sektörlerde çoğunluğu oluşturarak toplumsal cinsiyet düzenini sarsmışlardır. Claudia Koonz’a göre, bu durum kadınları gerçek anlamda cüretkar yapmıştır. Öyle ki, C.P. Gilman “er-

keksiz bir dünya” tasavvurunu içeren “Herland/Kadınlar Ülkesi” adlı ütopyik romanını bu dönem yazmıştır.

Yaşanan erkeklik krizi, faşizmin hayat bulmasının zeminidir aynı zamanda. Bu yüzden faşistler, toplumun her hücreğine hükmetmeyi bir erkeklik ittifakıyla başarmaya çalışmışlardır. Faşist parti, tanrı, devlet, aile ve insanlığın bilgi birikimini “tek”lik üzerinden inşa ederken, esasen bunu erkekte somutlar. Cins kırımlarının, ister kitlesel isterse bireysel boyutlarda olsun, sistematik olarak güncellenmesi de bundan dolaydır. Hayatın her alanında iktidarlaşan erkek olgusu, ancak kadının varoluşunun inkarıyla ontolojik temelini oluşturur. Erkeğin iktidarlaşmasının sınıf çelişkilerini örttüğü de açıktır. Adorno’nun “*özne, çökerken, kendi cinsinden olmayan her şeyi yadsımaktadır*” saptaması bu noktaya işaret etmektedir.

Erkekliğin yeniden inşası, sadece kadınlar dolayımıyla değil, Alman ulusundan olmayan halkların hedef alınması üzerinden de gerçekleştirilir. Savaşta yenilginin bir sebebini de buraya bağlayan Nazilerin “öteki”yi düşman ilan etmeleri söz konusu olmuştur. Yahudileri, Çingeneleri ve diğer halkları “anavatana ihanet edebilecek, güvenilmez, anormal, şizofreni genine sahip” olmakla suçlayan faşist propaganda, soykırım politikasına zemin oluşturma amaçlıdır. Bu bakımdan erkekliğin stabilize edilmesi, yeni emperyalist politikaların hayat bulmasının ön hazırlığı niteliğindedir. İkinci emperyalist paylaşım savaşına doğru bu erkekliğin cephedeki işlevi açıktır.

21. Yüzyılda Faşizm Ve Kadın

Nazilerin Avrupa’da aldığı yenilginin temelinde, uluslararası düzeyde örgütlenip etkin bir savaşım yürüten antifaşist cephenin devrimci politikaları vardır. Ve bunun sonucunda sosyalist ve kapitalist kamplar arasındaki çelişki derinleşir. Sosyalizmin etkisi Asya ve Latin Amerika’daki devrim mücadelelerinin gelişmesinde görülür. Nazilerin yenilgiye uğramasının ardından faşizmin, emperyalist kapitalist ülkelerde uykuya daldırılarak, muhafazakar ve sosyal demokrat partilerden oluşan iki kolonlu burjuva siyasal sistemle sosyalizme karşı bir koruma siyaseti de inşa edildiği söylenebilir. Bunun dışında, devrim mücadelesinin geliştiği Latin Amerika, Asya, Ortadoğu ülkelerinde ise faşist diktatörlükler askeri darbe rejimleri olarak kurulmuştur. Bu ülkelerde ırkçılık ve cinsiyetçiliğin, 20. yüzyıl ortalarındaki Avrupalı muadilleri kadar olmasa da, sistematik olarak uygulandığı söylenebilir. Bu askeri faşist rejimler, baskı ve şiddeti, devrimci mücadelenin düzeyine göre belirleyerek, zaman zaman alçaltıp zaman zaman yükseltmişlerdir.

Emperyalist küreselleşme süreciyle birlikte faşizmin ortadan kalktığı iddia edilse de, esasında faşizmin değişen yanlarından bahsedilebilir. Öncelikle, ortaya çıkan yeni üretim yöntemlerinin etkili olmasının koşulu kadın emeğinin üretime çekilmesidir. Üretimin ve artıdeğerin daha fazla uluslararasılaşmasıyla çalışmanın kuralılaşması bu ihtiyacı doğurmaktadır. Dahası, sömürgeci savaşların bölgesel düzeyde kronikleşmesi, göç olgusunun

uluslararası düzeyde yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca teknolojinin gelişim düzeyine paralel olarak iletişimin kolaylaşması da söz konusudur. Buralardan hareketle, ulus-devletin ve ailenin eski katı sınırlarının delindiği söylenebilir. Bu gelişim, 20. yüzyıl ırkçılığını ortadan kaldırmamakla birlikte, farklı özellikleri de açığa çıkarmıştır. Keza cinsiyetçilik bakımından da aynı geçerlidir.

Diğer bir gelişme, neoliberalizmin özellikle 2000'li yıllarda sınırlarına dayanmasıyla oluşan yapısal mali ve ekonomik krizdir. Bugünkü yapısal krizin 1929 büyük buhranından farkı, kapitalizmin üretim güçlerini geliştirme kapasitesini tüketerek esasen bir varoluşsal krize dönüşmesidir. Bu durumda sosyal devletin tasfiyesi, kitlesel kronik işsizlik, ücretlerin düşürülmesi, sendikalaşma oranının alabildiğine düşmesi söz konusu olmuştur. Kadınların, yaygın olarak emperyalist küreselleşme ekonomisine entegrasyonu ile birlikte, üretim ve yeniden üretimde sömürülmesi de yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla, üretim ve yeniden üretimin birbiriyle bağı daha görünür hale gelmiştir.

21. yüzyılda kapitalist sistemin yaşadığı bu kriz politik ve ideolojik alanı da kapsayarak ilerlemiştir. Finans kapitalin küresel çapta sistemini sürdürmede yaşadığı krizin yansımaları, Gezi-Haziran ayaklanmasında, Arap isyanlarında, Rojava devriminde, emperyalist ülkelerde gerçekleşen büyük kitle hareketlerinde açığa çıkmıştır. Dahası, bu hareketlerin birbirini etkileme, tetikleme imkanları güçlenmiştir.

Kapitalist toplum krizinin derinliği, bugün ırkçılık ve cinsiyetçilik nosyonunun ve bunun içeriğini dolduran olguların da farklılaşmasını getirmektedir. Uluslararası burjuvazinin '90'ların ortasında söylemleştirdiği "medeniyetler çatışması", bu dönem faşist partilerce kullanılmaktadır. Müslümanlık ve Hristiyanlık arasında oluşturulmaya çalışılan düşmanlaştırma, burada temel noktada durmaktadır. Bu politika aynı zamanda, göç hareketlerinin Batılı ülkelerde oluşturduğu karmaşık top-

Kadınların yaşam tarzı noktasındaki kaygılarını, Türkiye'de 2007'de gerçekleştirilen "cumhuriyet mitingleri" örneğinde de görebiliriz. Yüz binlerce kadının bu mitinglere katılması, yaşam tarzı özgürlüğünün önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

lumsal yapıyı da hedef almaktadır. Nihayetinde IŞİD gibi faşist bir örgütün ayrımcılığa uğrayan göçmenler üzerinden kurduğu siyaset de, Avrupalı faşist partilerin tabanını güçlendirmektedir. IŞİD'in Irak'tan Suriye'ye kadar işgal ettiği bölgeleri teokratik bir devlet formunda örgütlemeye çalışması ve ayrımcılığa uğrayan Müslümanlara bir "hayal ülke" propagandası yapması, Müslüman kitleleri etkilemektedir. Aynı zamanda bu faşist örgüt, 20. yüzyıl faşizmine benzer bir cinsel politika

güderak, “medeniyetler çatışması” kurgusuna alan açmaktadır. Batılı kapitalist ülkelerde yapısal krizle birlikte birçok kazanımını kaybeden, finans kapitalin dışları arasında mülksüzleşen ve yoksullaşan halkın öfkesi de, böylelikle faşist partilere kanalize olmaktadır.

Batı’da 21. yüzyıl ırkçılığının içeriğini dolduran İslam karşıtlığının kadınları etkileme düzeyi, yaşam tarzı sorununda açığa çıkıyor. Özellikle IŞİD’in kadınlara saldırısının dehşet boyutuna varmasının ve katledilen, tecavüze uğrayan, cariyeleştirilen kadınların “mağdur”, “kurban” olarak izlenmesinin iki boyutlu bir hedefle ele alındığı görülüyor.

Birincisi, Batılı kadınları bu noktada İslam karşıtlığına çekerek faşist partilere yönlendirmektir. Kadınların yaşam tarzı noktasındaki kaygılarını, Türkiye’de 2007’de gerçekleştirilen “cumhuriyet mitingleri” örneğinde de görebiliriz. Yüz binlerce kadının bu mitinglere katılması, yaşam tarzı özgürlüğünün önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

İkincisi ise, Batı ülkelerinde yaşayan Müslüman kadınların hedef tahtasına oturtularak, uluslararası düzeyde oluşan kadın dayanışmasının zayıflatılması hedefidir. Burada amaç, karşıt kadınlıklar yaratarak, ırkçılığın ve cinsiyetçiliğin toplumda güçlenmesini sağlamaktır. Üstelik göçmen kadınların yaşadıkları ülkelerdeki sömürülme koşulları, kültürel indirgemeci bir yaklaşımla gizlenmektedir. Bu yaklaşım, ataerkilliğin sermaye düzeniyle bağına silikleştirirken, toplumsal cinsiyet ayrımının yarattığı eşitsizliği dinsel kalıplara indirgemektedir. Böylelikle, gelişmiş kapitalist ülkelerde cinsiyet eşitliğinin sağlandığı ve Müslümanların bunu ortadan kaldırmaya çalıştığı algısı yaratılmak istenmektedir. Burada Müslüman kadınlar araçsallaştırılarak, “mağdur”, “korunması gereken” nesnelere dönüştürülmektedir. Ayrıca “ulusal kalkıncı” yaklaşımlar, kadınlar arasında hiyerarşi oluşturarak, kadın dayanışmasını zayıflatmaktadır. Bu anlayış, bir kısım kadını erkekleştirerek ve diğer

kısımlı kadını da “toplumsal kadınlık” formuna sıkıştırarak, emperyalist küreselleşme politikalarına alan açmaktadır. Unutmamak gerekir ki, 20. yüzyıl faşizminin yarattığı ayrımlar da bu noktaya odaklanmıştır. Irkçılık ve cinsiyetçiliğin de bu olgularla üretilmesi sağlanmıştır.

Özcesi, 21. yüzyıldaki faşist partilerin ve faşist liderlerin retoriklerinde kültürel, dinsel, cinsel öğeleri öne çıkarmaları rastlantısal değildir. ABD’de Trump ve Brezilya’da iktidara gelen Bolsonaro gibi liderlerin kadınların kazanımlarına dönük saldırıları, aynı zamanda “kalkınmacı” yaklaşımlarla kapitalist sistem arasında kurulan ittifakın da sınırına geldiğini göstermektedir. Özellikle ulus-devleti güçlendiren ekonomik ve politik söylem ve uygulamaların aynı şekilde aileyi de güçlendirdiği açıktır. Kürtajın yasaklanmasında ve nüfus artışı sağlanmasında cisimleşen bu politikaların etkinleşmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca heteroseksüelliğin tek meşru cinsel ilişki biçimi olarak kabul edilip lgbti+’ların düşmanlaştırılması da, faşizmin yeniden üretime odaklandığını göstermektedir. Faşist liderlerin, 20. yüzyıldaki muadillerini ve birbirlerini örnek alarak, yaşamın her zerrisinde otoritelerini kurmak istemeleri de, kadına karşı savaşın boyutlanacağını ortaya koymaktadır.

Aile krizinin aynı zamanda bir erkeklik krizi doğurduğu açıktır. Bundan dolayı, militarizm güçlendirilerek, sömürgeci savaşlarla bir erkeklik inşası da amaçlanmaktadır. Faşist liderlerin erkekliğin ayrıcalıklarından dem vurmaları, kadını

ikinci sınıf olarak gören ve hakarete varan açıklamaları da bundandır.

Polonya’da iktidara gelen Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) öncelikli olarak kadınların kazanımlarını ve göçmenleri hedef almaktadır. Yargıdan medyaya kadar birçok kurumsal yapıyı ele geçiren parti, kürtajı tamamen yasaklayan ve bu işlemi yapan doktorların hapisle cezalandırılmasını öngören bir yasa tasarısını gündemleştirmiştir. Aynı dönemde, kadınların kürtajın yasallaştırılması için verdikleri önerge de bu partinin eliyle reddedilmiştir. Polonya’da Katolik Kilisesi’nin etkisinin güçlü olmasından dolayı, dinin egemen sınıf tarafından araçsallaştırılmasının imkanları da oldukça geniştir. Fakat Polonya’da kadın hareketinin ortaya koyduğu eylemsellik, bu süreci durduracak gücü açığa çıkarmıştır.

Polonya örneğinde kendisini ortaya koyan kadın hareketinin yaygınlığı ve genişliği sınırları aşmıştır. Aslında küresel boyutta açığa çıkan kadın direnişinin hem içeriği hem de niceliği 20. yüzyıldakinden farklıdır. Özellikle Trump karşıtı eylemlerde de görüldüğü gibi, kadın hareketi ırkçılıkla cinsiyetçiliğin kaynaştırıldığı temele saldırarak, kadınları bölen politikaları boşa çıkarıyor. Göçmen karşıtı politikalara yönelik kadınların bu mücadelesi, faşist otoriter liderlerin kitleleri etkileme düzeyini zayıflatıyor.

İkinci olarak, Dünya Kadın Grevinde açığa çıkan özneleşme boyutu, “kalkınmacı” ve “projeci” yaklaşımlara karşı ideolojik bir mücadele zeminini güçlendirmiştir. Direniş, üretim ve yeniden üretimin erkek

egemen düzenleniş gerçeğini ortaya koyarak, ataerkillik ile kapitalizmin kurduğu bağı görünür kılmıştır. Bu aynı zamanda, kültürel indirgemeci anlayışla kopuşun imkanidir. Bir başka ifadeyle, neoliberal politikalara yedeklenerek kadın hareketini zayıflatan anlayış boşa düşmektedir.

Üçüncü olarak da, 20. yüzyılda ekonomik ve politik olarak güçlendirilen erkeklik nosyonu, günümüzde kapitalist sistemin yaşadığı varoluşsal krizle beraber, kendi sınırına dayanmıştır. Aile ücreti, işgücünün erkekleştirilmesi gibi uygulamaların pratik zemini zayıflamıştır. Dolayısıyla, yumuşatılmış sınıf çelişkileri de bu bakımdan tekrar sertleşmeye doğru gitmektedir. Ezilenlerin dünya genelinde artan eylemlerinin radikallik düzeyi bir yönüyle bunu göstermektedir. Fransa’da “Sarı Yelekliler”in dinmeyen öfkelerini biraz da buna bağlamak yerinde olur.

Faşist partilerin tabanlarının genişlemesi ile yukarıdaki olguların varlığı bir paradoks gibi görünebilir. Ancak İslam karşıtlığında somutlanan ırkçılığın ve “uygar olmayan” ülkelerden gelen göçmen kadınlara yaklaşımda vücut bulan cinsiyetçiliğin ekonomik ve politik zemininin zayıf olduğunu da söylemek gerekir. Küresel boyutta ortaya çıkan kadın direnişi ve ezilenlerin ayaklanmaları, Kuzey Suriye Demokratik Federasyonu’nda

somutlanan devrimci hakikat ve dünyayı etkileme düzeyi bunun göstergesidir. Yine de, faşizmin bir bütün olarak yenilgiye uğratılması için, uluslararası boyutta gelişen bu hareketlerin örgütsel formda güçlenmesi ve yeni bir yaşam tarzı da oluşturan doğrudan demokratik organların yaratılması gerekiyor.

Faşizm topluma karşı bir savaş rejimidir ve burjuva politikasının başlıca biçimi olan temsili demokrasiye dahi tahammülsüzdür. Buna karşı, doğrudan demokrasinin kanallarını açarak politikanın toplumsallaşmasını geliştirmek zorunludur. Kadın hareketinin bu noktada öncü pozisyona şimdiden geçtiği söylenebilir. Onun hem mücadelede enternasyonalleşme düzeyi hem de politik etkileme derecesi bu pozisyonunu her geçen gün daha da güçlendirmektedir. Faşist partilerin iktidarda olduğu ülkelerde faşist uygulamalara direnen ve kazanımlarını koruyan en büyük güç kadın hareketidir.

Elbette, ırkçılık ve cinsiyetçilik üzerinden güçlenen faşist partiler, kitle tabanlarını mobilize ederek paramiliter çetelerini de devreye sokacaklardır. Bundan dolayı, işçi sınıfı ve ezilenler ile burjuva devlet ve faşizm arasındaki savaşımın şiddetlenmesi öne çıkacaktır. Bu noktada komünistlerin hazırlığı kritik önem taşıyacaktır.

Trump, Kavanaugh Ve Neoliberal Faşizme Giden Yol*

Henry A. Giroux (Çev. Ivana Benario)

Nazi Almanyası sonrası, ona özgü olarak modellenmiş faşizme benzemeyen Amerikan tipi bir faşizmin ortasındayız. Faşist retorik ABD’de normalleştirilmiştir, beyaz terörü artık gizli saklı değildir ve ultra-milliyetçilik ABD ile acımasız diktatörler arasındaki bir aşk ilişkisine dönüşmüştür. Elbette, ABD uygar özgürlükler anlamında uzun bir geçmişe sahip, ama bu ülke uzun bir kanunsuzluk geçmişine de sahip. Ve ikincisi şu an öne çıkıyor. Amerikan tarzı özgün bir faşizmin de işaretini veren politik ve ekonomik bir yozlaşmışlık üreterek, son 40 yıldır servet ve iktidarda muazzam bir eşitsizliği besleyen neoliberalizm maskesi altında yetiştiriyor bu.

Politik ve ideolojik genel krizin kökleri Amerikan tarihinin derinlerine kadar uzanmaktadır ve Donald Trump’ın her politik kararı ve tweet’i Birleşik Devletler’i tam teşekküllü faşist bir devlet olmaya doğru götürmektedir. Sözleri batıyor, ama politikaları insanları öldürebilir. Trump’ın bitmek bilmeyen ırkçı iğnelemeleri, muhatabını canavarlaştırmak için söylenen kadın düşmanı ifadeleri, sosyal devletin tüm birikimlerine karşı yılmak bilmez saldırıları ve hukukun üstünlüğünü sürekli aşağılaması, ürkütücü faşist politikalarını

normalleştirmesine hizmet ediyor. Dahası, var olan her türlü medeni ve ahlaki sorumluluk anlayışına karşı suçlayıcı hor görme hali, terör değilse de cinnet geçiren zulüm kültürü ve bencillik “ethos”una yeni anlamlar yüklüyor. Bütün bunlara karşılık, ana akım medya ve uzmanlar açısından, ABD’de giderek büyüyen bir tehdit olmasına rağmen Michelle Goldberg’in¹ gözlemediği gibi bazı gruplar için, mesela “kayıtsız göçmenler için zaten burada” olan faşizm hakkında konuşmak giderek daha zor hale geliyor.

* Henry A. Giroux, McMaster Üniversitesi’nde eleştirel pedagoji bölümünde görevli olup, “kamu-sal yarar” üzerine çalışmalar yapmakta ve Paulo Freire ekolünü izlemektedir. Ayrıca “Amerika Kendisiyle Savaşta”, “Yeni Otoriterizm Çağında Tehlikeli Düşünüş” ve “Amerikan Kabusu: Faşizmin Meydan Okuyuşuyla Yüzleşmek” gibi pek çok kitabın yazarıdır. Giroux’un 12 Ekim 2018 tarihli bu yazısı, Ivana Benario tarafından Türkçeye çevrilmiş ve dergimiz tarafından kısaltılmıştır. (Yazının orijinali için bkz. <https://www.truthdig.com/articles/trump-kavanaugh-and-the-path-to-neoliberal-fascism/>)

[1] <https://www.nytimes.com/2018/06/11/opinion/trump-border-migrants-separation.html>

Bu yönetim altında ölüm kokusu her yerde. Kamusal değerlerin ve hukukun üstünlüğünün erozyonuna, şimdi de giderek büyüyen küresel çevre felaketinin yarattığı artan bir olağanüstü hal durumu eşlik ediyor. İnsan kaynaklı iklim değişikliği nedeniyle yaşanan ekolojik yıkım² Trump yönetiminde daha da hızlandı ve görünen o ki, Trump'ın çevre koruma politikalarını geriye sarması yoluyla süregelen gezegeni kirletme hevesi, astım ve diğer akciğer problemlerinden mustarip binlerce çocuğun ölümüne neden olacak. Üstüne, sağlık sistemine yönelik özelleştirme ve adeta cezalandırma tarzı yaklaşımı, milyonlarca yoksul insanın, sigortasız gencin, kayıtsız göçmenin, işsiz ve yaşlının yaşamını kısıltacak. Onun külhanbeyi "asayiş" politikaları siyahlara yönelik daha fazla polis şiddeti anlamına gelirken, silah sanayiine, askeri bütçeye ve silah yasalarına desteği, dışlanmışların hem ülke içinde hem de ülke dışında ölümlerini hızlandıracak. Trump rejiminde demokrasinin sürdürülebilirliği anlamında tüm bahisler kapanmış durumda.

Hakkında en az iki kadına yönelik cinsel saldırı iddiası olmasına rağmen sağcı ideolog Brett Kavanaugh'un ABD Yüksek Mahkemesi'ne atanması, hukuki adaylık sürecinin tehlikeli politizasyonunun ve şu an Amerikan toplumuna hakim otoriter politikaların daha da açık göstergesidir. Mahkemenin ideolojik köktencilerin kontrolüne girmesi, Cumhuriyetçi Partili aşırılıkçıların uzun zaman-

dır peşinde oldukları bir hedefti. Ve şimdi Amerikan halkı, özellikle de kadınlar, yoksullar ve renkli derili insanlar Kavanaugh'un atanmasının korkunç bedelini ödeyecek olanlardır. Kavanaugh meselesi Amerikan toplumundaki faşist politikaların iş üstünde yakalanmış daha derin köklerinin bir semptomudur. Kavanaugh sadece o zehirli erkekliğin arsız bir sembolü değildir, egemen sınıf beyaz ayrıcalığının kaba ve kontrolsüz bir temsilidir. Amerikan hukuk sistemini tanımlayan ırkçı çifte standart söz konusu olduğunda, bu daha da geçerlidir. Amanda Klonsky'nin³ Chicago Sun-Times'ta yazdığı üzere:

"Çoğunluğu sokak kavgası gibi suçlardan hapis yatmış benim eski mahkum öğrencilerim işsiz bırakılıp, ki bazen ömür boyu bir işsizlik bu, giriş düzeyindeki en basit işlerden bile mahrum edilirken, neden cinsel saldırıyla suçlanan hakim Brett Kavanaugh, Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'nde ömür boyu bir pozisyona atanabilir konumda görülüyor? Bu Kavanaugh'un Yüksek Mahkeme'ye atanması, hukuk sistemimizdeki ırkçı çifte standardı en keskin şekilde açığa çıkaran bir örnek olmuştur. Bir, ergenlik dönemlerinde işledikleri suçlar için çok ağır cezalandırılan Afrikan-Amerikan ve Latin genç insanlar için bir davranış standardı var, bir de, cinsel saldırıdan suçlandığı halde dünyadaki en önemli mahkeme pozisyonlarından birinde hizmet etmeye hala aday gösterilebilen zengin beyaz oğlanlar için tamamen farklı diğer bir standart var."

[2] <https://www.washingtonpost.com/energy-environment/2018/10/08/world-has-only-years-get-climate-change-under-control-un-scientists-say/>

[3] <https://chicago.suntimes.com/opinion/brett-kavanaugh-racism-criminal-justice-senate/>

Kavanaugh, Trump'ın ırkçılığı ve medeni haklar konusundaki kararlarıyla mükemmel bir uyum içinde ve şimdi ırkçı adalet sistemi ABD'deki beyaz ırkçılığının ve devlet şiddetinin o uzun mirasını yeniden üretecekmiş gibi görünüyor. Trump'ın renkli derili insanları aşağılamakta sınırsız görünmesini ve beyazlık fikrini bir terör alanı olarak meşrulaştırmasını göz önüne aldığımızda, durum daha trajik ve karamsar bir hal almaktadır. Siyah atletleri, siyah kadınları ve onun ırkçı ve beyaz üstünlükçü fikirlerini eleştiren herhangi bir renkli derili insanı karalıyor ve küçük düşürüyor. Dahası, polis vahşetine ve kitlesel hapis cezalarına verdiği desteğin arkasındaki haydutça tutumu, ırksallaşmış bir hapisane devletinin büyümesini daha da hızlandıracak.

Kadın düşmanlığının hayvani kabalıkta ve derinden endişe uyandırıcı en son örneği, Trump'ın, Kavanaugh'u cinsel saldırıyla suçlayan Christine Blasey Ford'un mahkemedeki ifadesiyle saldırgan bir üslupla dalga

geçmesinde yaşandı. Mississippi-Southaven'da kalabalığın kahkahalarına ve tezahüratlarına mahzar olan konuşmasında Trump, rezil iddialarında daha da ileri giderek, erkeklerin haksız suçlamalara maruz kaldıkları ve çoğunun işlerini kayb ettikleri gerekçesiyle #MeToo hareketinin gerçek kurbanı olduklarını belirtti. Bu ifadelerin, en az 22 kadın tarafından cinsel saldırıyla suçlanan ve kadınları kasıklarından yakalayıp tutmakla övündüğü bir ses kaydı olan bir adamdan geliyor olmasındaki ironiyi ıskalamak zor olsa gerek. Burada dikkat çekmeye değer olan, onun kadına yönelik şiddete karşı şok edici derecedeki kayıtsızlığı değil sadece, daima faşist politikalara özgü olmuş kadın düşmanlığının geldiği seviyenin de üzerinde durulması gerekir.

Trump'ın cinsiyetçiliği ve ırkçılığı karşısında sessiz kalan politikacıların peşinden gitmek ana akım basın için kolay olsa da, onun neo-Nazi-lerle, beyaz milliyetçilerle ve kendi görüşlerinde olmayan renkli derili

insanlara karşı artan düzeyde şiddet eylemlerine giren, ırksal bir temizlik isteyen diğer militan gruplarla aynı çizgideki kadın düşmanlığının ve beyaz üstünlükçülüğünün neoliberal faşist politikalar bağlamında ifade edilmesi çok az ilgi çekmektedir. Trump'ın politik kararlarına, şu anki durumda tehlike altında olan demokrasiyi var eden değerlere ve yasalara yönelik bir şok ve tehdit olarak değil de, tezcanlı tweet'ler atan zorba bir ergenin gelişmemiş duygu patlamaları gözüyle bakan ana akım medya-

Tump, ABD'de ırkçılığı normalleştirmekle ve beyaz milliyetçi neo-Nazi ideolojileriyle ve rantla dolu nefrete yeni bir meşruluk kazandırmakla kalmadı, mantık dışı hissiyatı yücelterek ve cehaleti bir erdeme dönüştürerek demokrasi krizini derinleştirdi.

da, onun bu politikaları sürekli akanmaya çalışılmaktadır. Ana akım basın, Trump'ın retoriklerinin ayrıştırıcı, aşağılayıcı ve nefret dolu olduğunu söylüyor, ama onu nadiren faşist politik retorikle veya bu durumda finansal elitlerin maddi çıkarlarının gücüyle yan yana getiriyor.

Bu kaçınma halini, yaptığı çoğu eleştiriyi bir kenara bırakalım, Trump'ın eski faşistlerin açığa çıkardığı birikmiş terörün farkında bile olmamasını düşününce, daha da korkutucudur. Trump, kayıtsız göçmen ebeveynleri

çocuklarından ayırmak ve çocukları kafeslere hapsedmek gibi Nazi konsantrasyon kamplarında kullanılmış soykırımcı yöntemleri çağrıştıran politikaları uygulamaya sokmakta tereddütsüz görünüyor. Hitler'in yaptığı gibi on binlerce çocuğu gazla öldürmese de, çocukları kafese koymak, barbarlığın daha aşırı biçimlerine dahi kapı açan ahlaki ve politik çizginin geçildiğine işaret ediyor.

(...)

Trump, ABD'de ırkçılığı normalleştirmekle ve beyaz milliyetçi neo-Nazi ideolojileriyle ve rantla dolu nefrete yeni bir meşruluk kazandırmakla kalmadı, mantık dışı hissiyatı yücelterek ve cehaleti bir erdeme dönüştürerek demokrasi krizini daha da derinleştirdi. Güçlü tarafından kışanıldığında ve metrukiyet, dışlanma ve devlet şiddeti gibi pratiklerden acı çekenler için maddi sonuçlarından soyutlandığında, bilgisizlik ölümcül hale gelir.

Devlet teşvikli bilgisizlik, komedi şovları için malzeme olmaktan öte anlamlar taşır, belli birey ve gruplar için, "kirlilik" ve kullanıp atılabilirlikle, Richard A. Etlin'in ifade ettiği gibi "*yaşamı zenginleştiren ve yaşamı kirlüten, saf ve nasaf dikotomilerine göre insan ırkını bölen biyolojik olarak ırkçı bir dünya görüşünü*" eşleştirecek psikolojik koşulları hazırlar. Etik olarak mezara gömülmüş fikirlerin enerjisiyle seferber edilmiş bir dildir bu ve 3. Reich'in soykırımcı politikalarının merkezinde duran antisemitizmi güçlü bir şekilde çağrıştıır. Bu zehirli antisemitik söylem, Macaristan, Polonya ve şu an faşizme doğru ilerleyen

diğer bir dizi ülkede bir hınçla geri döndü. Ve şimdi de ABD'deki aşırı sağ ve neo-Nazi grupları arasında su yüzüne çıkıyor. Trump'ın dilinde de bu dilin gizli ipuçlarının olması şartıcı değil. Fakat Trump, özellikle de Charlottesville'de neo-Nazilerle yürüyen saygın insanların olduğu yorumu üzerine yükselen gürültünün ardından antisemitizm kurgusunda daha dikkatli hareket ediyor.

Kavanaugh davası sırasında Trump'ın ideolojik olarak en çok kendini ele veren yorumlarından biri, senatör Jeff Flake ve diğer Cumhuriyetçi senatörlerle Kavanaugh'a destekleri üzerine tartışmaya giren kadınları hedef alan bir tweet'inde saklıydı: *"Bu kaba asansör çığırkanları sadece senatörleri kötü göstermek üzere profesyoneller tarafından tutulmuş kişiler. Buna düşmeyin. Hem, taşıdıkları şu birbirinin aynı profesyonel dövizlere bir bakın. Soros ve diğerleri vermiş parasını. Bunlar bodrumlarda sevgiyle yapılmış dövizler değiller."*

Trump, şu an Amerikan politik ortamını tanımlayan kadın nefreti ve politik yozlaşmışlık seviyesinden daha fazlasını saçtı ortalığa; bahsettiği kadınları ve genel olarak muhalifleri gözden düşürmek için antisemitik bir söylemi de üstlendi. Pek çok muhafazakar uzman ve yorumcu Trump'ın izinden giderek protestocuların George Soros tarafından tutulduğunu iddia etti. Soros'a yönelen bu antisemitik söylem Trump için yeni değil.

(...)

Trump'ın aleni beyaz üstünlükçü Stephen Miller gibilerin kendisi adına

kararlar almalarına imkan sunmasıyla birlikte Beyaz Saray'da 2016 sonrası yaşanan kaosu kayda geçiren Michael Wolff ve Bob Woodward gibi yazarların sözüne kulak verirse, Kavanaugh duruşmaları, kadın düşmanlığını ve omurgasız Cumhuriyetçi Parti ile Trump yönetiminin içinde bulunduğu Vichy tarzı sessizliği fazlasıyla aşan bir tehlikenin işaretçisidir.

Mitch McConnell ve kongredeki demokrasinin diğer mezar kazıcıları, Trump'ın kaba dili, yönetim tarzı, karakteri veya olası suç eylemlerinin

Sadece demokrasi düşmanlığının değil, Amerikan tarzı özgün bir faşizmin de işaretini veren politik ve ekonomik bir yozlaşmışlık üreterek, son 40 yıldır servet ve iktidarda muazzam bir eşitsizliği besleyen neoliberalizm maskesi altında yetiştiriyor bu.

ortaya çıkmasıyla daha az ilgilenebilirler. Irkçılarla, yabancı düşmanı ultra-milliyetçilerle ve beyaz milliyetçilerle olan ittifaklarından istediklerini aldıkları sürece, faşist politikaları desteklemekle ilgili hiçbir endişe ve huzursuzlukları yok onların. Tarihiçi Christopher R. Browning'e⁴ göre, Cumhuriyetçi Parti ruhunu Trump'ın dünya görüşüne satarak büyük bir kazanç sağladı:

"Zenginlere büyük vergi indirimleri, finansal ve çevresel piyasalaşma,

[4] <https://www.nybooks.com/articles/2018/10/25/suffocation-of-democracy/>

(şimdilik) iki muhafazakar Yüksek Mahkeme hakiminin adaylığı, diğer muhafazakarların hukuksal atamalarına yol verilmesi ve (şu ana kadar Obamacare'in umdukları gibi toptan ortadan kaldırılması mümkün olmasa da) hükümet destekli sağlık sistemi kaynaklarındaki ciddi kesintiler. Hitler'in muhafazakar ortakları gibi, McConnel ve Cumhuriyetçiler de Trump'a ilk zamanlarda yaptıkları yatırımın geri dönüşlerini aldıkları için kendileriyle gurur duyuyorlar."

Kavanaugh ataması, Robert Reich⁵ gibi yorumcuların ve Timothy Snyder gibi tarihçilerin ABD ve Hitler rejimi arasındaki korkutucu paralellikleri ifade eden görüşlerinden veya Yale'de tarihçi olan Jason Stanley'nin hızlanan faşist politikalarla ilgili görüşlerinden fazlasını açığa çıkarmıştır. Bu isimlerin analizleri aşırı derecede ihtiyatlıdır. Hem iddia edilen cinsel saldırılarına, hem de senatodaki ifadesi sırasında sola, Hillary Clinton'a ve Demokrat Parti'ye yönelik sağcı ideolojik bilenmişliğine bakıldığında, Kavanaugh'un Yüksek Mahkeme'ye atanmasının bir hakaret olması çok az şüphe götürüyor. Daha kötüsü, bu olan-bitenler yükselen faşist politikalar bağlamında görülüyorsa eğer, bu atamanın, Trump yönetiminin hukukun üstünlüğüne ve bireysel haklara yönelik, onları her türlü anlamdan yoksun bırakacak, makul her tür insani standarttan uzaklaştıracak radikal değişiklikler yapma daha geniş planının bir parçası olarak algılanması gerekir.

Nazi Almanyası sonrası, ona özgü olarak modellenmiş faşizme benze-

meyen Amerikan tipi bir faşizmin ortasındayız. Faşist retorik ABD'de normalleştirilmiştir, beyaz terörü artık gizli saklı değildir ve ultra-milliyetçilik ABD ile acımasız diktatörler arasındaki bir aşk ilişkisine dönüşmüştür. Elbette, ABD uygar özgürlükler anlamında uzun bir geçmişe sahip, ama bu ülke aynı zamanda uzun bir kanunsuzluk geçmişine de sahip. Ve ikincisi şu an öne çıkıyor. Sadece demokrasi düşmanlığının değil, Amerikan tarzı özgün bir faşizmin de işaretini veren politik ve ekonomik bir yozlaşmışlık üreterek, son 40 yıldır servet ve iktidarda muazzam bir eşitsizliği besleyen neoliberalizm maskesi altında yetişiyor bu.

Kavanaugh duruşmaları bize, giderek daha tehlikeli zamanlarda yaşadığımızı hatırlatmalı. Faşizmin şiddetle, polis saldırılarıyla veya kitle kıyımlarıyla değil de, kullanılan dille başladığını unutmamak önemli. Bunu sadece faşizmin Avrupa'da 1930'lardaki yükselişinden öğrenemedik, mevcut tarihsel anın, hukuksuzluğun, kadın düşmanlığının, beyaz milliyetçiliğinin ve ırkçılığın tüm dünyada dirildiği bu anın kendisinden de öğreniyoruz. Faşizm dil ile başlıyorsa onu durdurmaya kararlı güçlü bir direniş de öyle başlar.

Bireylerin, kurumların, sendikaların, eğitimcilerin, gençlerin ve diğerlerinin, Birleşik Devletler'de ve diğer yerlerdeki mevcut faşist dönüşüm karşısında sessiz kalmaması için her türlü sebep mevcut. Nefret, ırkçılık, kadın düşmanlığı ve devletin arkasında durduğu kamuyla diyalogun bir parçası olan aldatma kar-

[5] <http://robertreich.org/post/140705539195>

sısında kimse kafasını başka yöne çevirme, konuşmama, sessiz kalma riskine girme hakkına sahip değil. Bu, özellikle tarihin geçmişi aydınlatmaktan çok onu gizlemek için kullanıldığı, kişisel meseleleri daha büyük sistemsel konularla açıklamanın zorlaştığı ve insanların şiddetin, zalimliğin ve otoriter dürtülerin kısıpklarına yakalanıp baştan çıkarılmaya gönüllü olarak izin verdikleri bir dönemde daha da geçerlidir. Bu koşullarda, öngörüleemeyenin terörü daha da kötücül bir hal alır.

Kabul edilebilir her tür değişim, öncelikle kapitalizm ve demokrasinin birbirinin vazgeçilmezi olduğu ve katılımcı demokrasinin seçimlerle başlayıp bittiği görüşünü reddetmek zorundadır. Ekonomik iktidarın politik iktidardan bağımsız olduğu mitini yıkmak için bunu yapmak kritik önemdedir. Bu mite dayanarak, Trump yönetiminde mevcut ne sorun varsa hepsinin Trump'ın sözde akıl sağlığı, cehaleti ve diğer karakter kusurlarından kaynaklandığı yanlış varsayımı öne sürülmektedir. Gerçekte ise, şu an Birleşik Devletler'i şekillendiren faşist politikalar on yıllardır sistemsel şekilde neoliberal kapitalizm tarafından oluşturulmuştur ve adaletsiz iktidar ilişkileri ile derinden iç içe geçmiştir. Rob Urie⁶ meseleyi özellikle de sınıf ayrımları bağlamında aydınlatmıştır. Şöyle yazmaktadır:

“Amerikan ekonomi politiğinin sınıfsal ilişkileri, ortak bir kamusal fayda fikrine aykırıdır. Mesele şu veya bu otoriter liderin otoriter olmadığını iddia etmek değil, politik

zeminde yaşananların akademik teoriler veya burjuva fanteziler olmayıp, toplumsal, ekonomik ve politik baskının yaşanmış deneyimleri olduğunu tartışmaktır. Varlıkları soyup soğana çeviren yatırım bankacılarının, işçilerin inşa ettiği fabrikaları düşük ücret bölgelerine taşıyan sanayicilerin ve ekonomik rant için patent ve lisansları kullanan teknoloji ‘öncülerinin’ durumları, tüm bunları yapmak için ne demokratik rızanın verilmesi, ne de bu rızanın aranması anlamında, sistematik olarak ‘otoriterdir’.”

Bir zamanlar tekrar etmesi imkansız görülen, Avrupa'daki 1930'lar ve '40'ların soykırımcı pratiklerinin ve nefret dolu politikalarının parametrelerini yeniden çizen ve genişleten neoliberal faşizmin bir biçimidir bu. Tehdit geri döndü ve şimdi kapımızın eşğinde.

Finansal kapitalizmi reddetmek ve özne olma duygusunu yeniden sahiplenerek etik hayal gücünün öncülerini destekleme amacıyla insanları ikna etmek için verilecek mücadeleye hevesli bir politikanın merkezinde duracak bir eğitimi benimsemek, toplumsal meselelerle ilgilenirken, riskler alırken ve kamusal gerçekliğe sızmış ve normalleşmeye başlamış yıkıcı anlatıya karşı çıkarken, bu öncülerin öğrendiklerinin birbiriyle bağlantısını kurmak için geniş bir

[6] <https://www.counterpunch.org/2018/09/17/american-fascism/>

toplumsal hareket yaratma zamanıdır. Adaletsizlik karşısındaki her tatminsizlik, ahlaki tanıklığın bizden talep ettiklerini, iknanın pedagojik gücü ve kurtuluş yolundaki görevlere işaret eden bir çağrıyla birleştirmeyi gerektirir. Faşist politikaların normalleştirilmesini bozacak, ırkçı, cinsiyetçi ve neoliberal tutuculuğa karşı çıkacak bireylere ve toplumsal hareketlere ihtiyacımız var. Robin D. G. Kelley'in⁷ gözlemediği gibi, katarsis ile devrim için duyulan anlık öfkeyi karıştıramayız. Yükselen tiranlık döneminde, direniş, bir eylem çağrısı olarak kullanılabilirliğini kaybetmiş gibi görünüyor.

Örneğin, roman yazarı Teju Cole⁸, “*Direniş*’ yeniden moda oldu, ama şimdi daha farklı bir şeyi tarif ediyor. Kutsal kelime istisnasız kullanılan bir hale geldi. Vulgar, manik ve zalim bir rejimle karşılaşıldığında, beş benzemez her renkten kesimler kendilerini ‘Direniş’in bir üyesi ilan etmeye heveslidirler. Şehrin en popüler oyunu odur çünkü artık” diye açıklıyor bunu. Cole’un eleştirisi, Madeline Albright, Hillary Clinton ve hatta eski ulusal istihbarat direktörü James Clapper gibi en aşağılık liberal ve muhafazakar politikacıların şimdi Trump’ın faşist politikalarına karşı direnişe katıldıklarını açıklamış olmaları gerçeğinden kaynaklanıyor.

Eski NSA şefi ve George W. Bush döneminde CIA direktörü Michael Hayden bile, Trump’ı bir proto-fa-

şist olarak lanetleyerek, Albright ve Clinton’ın saflarına katıldı. Hayden New York Times’ta yazdığı makalesinde⁹, Trump’ı seri bir yalancı olmakla acımasızca suçlarken, meşhur tarihçi Timothy Snyder’in Trump rejimine referansla “*Post-truth pre-faşizmdir*” şeklinde ifade ettiği sözünden de alıntı yapmaktaydı. Buradaki ironiyi gözden kaçırmak zor. Hayden, Bush’un Ulusal Güvenlik Ajansı’nın yasadışı ve izinsiz dinleme programını yürütmekle kalmamış, aynı zamanda onun Afganistan ve Irak’ta işkence uygulamalarındaki rolü hakkında tekrar tekrar yalan söylemişti.

Bu banal direniş tsunamisi, Trump’ın yakın çevresinden meçhul birinin, kendisinin diğer tecrübeli yetkililerle birlikte “Trump yönetimine karşı direnişin” bir parçası olduklarını iddia ettiği imzasız bir açık mektubu¹⁰ New York Times’ta yayınlamasıyla şaha kalkmıştı. Yazar, yazısındaki bu direnişin “solun halk ‘direnişiyle’” bir alakasının olmadığını ısrarla ifade etmekte gecikmemişti. İddiasını kanıtlamak için yazar, bu iç direnişin üyelerinin Trump’ın “etkin piyasalaştırma, tarihsel vergi reformu, daha güçlü ordu gibi” bazı politikalarını desteklediklerini de not etmişti. Direnişi bu tür gerici politikaların savunusuyla bir araya getirmek, komedi şovlarına malzeme olarak okunabilir.

Demokrat Parti, şu an kendini Trump’ın faşist politikalarına karşı

[7] <https://bostonreview.net/race-literature-culture/robin-d-g-kelley-sorry-not-sorry>

[8] <https://www.nytimes.com/2018/09/08/magazine/teju-cole-resistance-op-ed-resist-refuse.html>

[9] <https://www.nytimes.com/2018/04/28/opinion/sunday/the-end-of-intelligence.html>

[10] <https://www.nytimes.com/2018/09/05/opinion/trump-white-house-anonymous-resistance.html?>

en güçlü politik kuvvet olarak tanımlıyor. Unuttukları ise, Clinton ve Obama başkanlıklarında, Trump'ın 2016'da seçilmesini sağlayan ekonomik, politik ve toplumsal koşulların yaratılmasında oynadıkları roldür. Bu tür bir tarihsel ve politik hafıza kaybı, şimdi bir direniş partisi oldukları sahte savını yapmalarına olanak sağlıyor. Bu örneklerdeki direnişin, cesaretle, insan onurunun savunulmasıyla ve yaşanan adaletsizliklere sadece tanık olmakla yetinmeyip onların üstesinden gelmek için mücadele etme arzusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Tabii ki mesele, direnişi inkar etmek olmadığı gibi, esasen, onu kapitalizmin kendisini yıkmaya çağıran köklü bir değişimden ayırmayan bir yeniden tanımlama yapmaktır.

Neoliberal faşizme direniş çağrıları sevinçle karşılanırken, bunların faşizmin yaratılmasına yardım eden ırkçı, ekonomik, dinsel ve eğitimle ilgili güçlerin ortaya çıkmasında katkısı olan bireyler ve ideolojik kuvvetlerle aynı çizgide yer alıp almadığı sorgulanmalıdır. Direniş için yapılan bu çağrıların ortak noktası, Trump'ı yaratan koşullara karşı çıkmaktan çok, Trump'a muhalefet etmektir. Trump'ın seçilmiş olması ve Kavanaugh meselesi, ihtiyaç duyulan şeyin, sadece yerleşik neoliberal kapitalist düzene karşı direniş değil, aynı zamanda toplumun kendisinin radikal bir yeniden inşası¹¹ olduğunu açıkça göstermiştir. Yani, farklı biçimlerdeki baskıya karşı direniş değil, ama bu baskıyı aşmakla ilgili, kısacası değişimle ilgili.

Anayasayı küstahça umursamazlıkları, dile getirilen kadın nefreti ve beyaz ayrıcalığı ile bunların iktidarının sembolik bir ifadesi olarak benimsenişi nedeniyle Kavanaugh duruşmalarını lanetlemek kritik bir önemdeyse de, eleştirimizi Kavanaugh'un atanabilmesini mümkün kılan sistemi içerecek şekilde genişletmemiz gerekir. Kavanaugh sadece kökleşmiş kadın düşmanlığının bir temsili değildir, Grace Lee Boggs'un ifade ettiği üzere, önümüzdeki şey "şirketler iktidarının, şirketler iktidarı tarafından ve şirketler iktidarı için kurulmuş bir hükümetidir". Devletin desteklediği ve iktidar gölgesine saklanan terörü, öngörülemeyen terörünü anlamak için sokakta gösteri yapan beyaz milliyetçiler ve neo-Nazilerin ötesine bakmalıyız.

Bu tür bir mücadele, maddi iktidar ilişkilerine veya neoliberal faşizmin ekonomik mimarisine hücum etmenin ötesinde bir anlama gelir. Yeni

[11] <https://www.nytimes.com/2018/09/21/opinion/sunday/resistance-kavanaugh-trump-protest.html>

türde bir demokratik sosyalist politikanın temeli olarak, yeni türde bir öznelliğin koşullarını yeniden düşünmek ve yaratmak için gerekli araçları ve taktikleri üretmenin getireceği zorlukları da üstlenmek demektir. Tekil amaçları olan hareketleri bir araya getirecek kapsamlı bir politikaya ihtiyacımız var, böylece onları birbirine tutturan bağlar, onların tekilliklerini tanımlayan özgün baskı biçimleriyle eşit derecede bir önem kazanır. Dahası, açıklık ve erişilebilirlikle entelektüel karmaşıklıkla birleştirmeye, ikna etme sürecine harcanacak o yüksek riskli yatırımı benimsemek ve dili adalet için bastıran mücadelelerle uyumlu tutmayı başaran Rob Nixon'un "aydınlığın kurnazlığı" ve "metodolojik bir gelişigüzellik" olarak ifade ettiği şekilde konuşmak ve teorize etmek üzere disiplinler arası sınırları aşan istekli entelektüellere ihtiyacımız var.

Trump, her tür politik, toplumsal ve etik sorumluluktan sıyrılmış ekonomik bir sistem altında genişleyen şiddetli antidemokratik tehditleri gün yüzüne çıkardı. Bir zamanlar tekrar etmesi imkansız görülen, Avrupa'daki 1930'lar ve '40'ların soykırımcı pratiklerinin ve nefret dolu politikalarının parametrelerini yeniden çizen ve genişleten neoliberal faşizmin bir biçimidir bu. Tehdit geri döndü ve şimdi kapımızın eşliğinde. Adlandırılmayı, ifşa edilmeyi ve kafayı çevirmenin ve örgütlü politik ve pedagojik mücadeleler yürütmemenin bedelinin

çok daha yüksek olacağına inananlar tarafından aşılmayı bekliyor.

(...)

Kumarhane kapitalizmi, hayal gücünde ölü alanlar ile George Orwell'in bile hayal edemeyeceği devasa çaresizlik ekosistemleri yaratırken, demokratik bir gelecek olasılıklarına karşı yılmaz bir savaş yürüten gayriahlaki zombilerden oluşan kana susamış bir sınıfa da yaratan toksindir.

Toplumsal erdemlerin, toplumsal sorumluluğun ve bunları destekleyecek kurumların -yeni bir toplumsal hayal gücünün, yenilenmiş bir toplumsal özne olma algısının ve öngörüsüyle, örgütüyle ve gezeğenin üzerine çöken neoliberal kabusu meydan okuyacak bir dizi stratejiyle tutkulu enternasyonal bir toplumsal hareketin canlandırılmasında ve güçlendirilmesinde- merkezi bir rol oynayacağı politik bir dilin geliştirilme zamanı gelmiştir. Böyle bir strateji, radikal hayal gücünü ve kapitalizmsiz ve baskısız bir geleceği düşünme görevini canlandırmak, bilinçli hüküm, etik sorumluluklar ve medeni cesaret için gereken kapasiteyi harekete geçirecek alternatif bir anlatı, hafıza ve tarih sunan kapsamlı bir eğitim programı hazırlamak ve yeni bir ilerici ve sosyalist politik yapının oluşumu için yeni bir tartışmanın yürütüleceği o alternatif kamusal alanları yaratmak zorundadır. Karl Marx'ın dediği gibi, zincirlerimizden başka kaybedecek hiçbir şeyimiz yok.

Sarı Yelekliler: Ezilenlerin Patlayan Öfkesi, Ezenlerin Çaresizliği

Arif Çelebi

Bu isyanların çoğu eninde sonunda bir iç savaşa doğru gelişmek zorundadır, çünkü bölünmenin her iki tarafının da birbirine tahammülü kalmamıştır. Sarı Yelekliler isyanı tam da böyle bir sürecin ürünüdür, tıpkı kendinden önceki Arap isyanları ve Gezi-Haziran ayaklanması gibi. Bunun ayırt edici özelliği, Fransa gibi kapitalizmin ana yataklarından birinde patlamasıdır. Bu bakımdan bütün burjuva toplum biçiminin varoluşsal bunalımını çok daha saf biçimde ortaya sermektedir. Bundan dolayıdır ki, Fransa'da koşulları giderek olgunlaşan iç savaşın sonuçları, hem sınıfsal niteliği ile çok daha saf, hem de etki gücü bakımından çok daha dünyasal olacaktır.

17 Kasım'dan 2018'in son gününe kadar sarı yelek giymiş yüz binlerce Fransız, her gün otobanlarda, dönel kavşaklarda blokaj eylemleriyle, her Cumartesi büyük kent merkezlerinde protesto gösterileriyle, kendilerini ezenlere, hiçleştirenlere öfkelerini haykırdı. Lise ve üniversite öğrencileri dersleri boykot ederek, köylüler traktörlerle yolları kapatarak eylemlere katıldı. Eyleme aktif olarak katılmasalar da, Fransızların büyük bölümü eylemi ya meşru gördüğünü ya da desteklediğini belirtti. Öyle ki, bu sempati yüzde 70'ler düzeyinde oldu. 17 Kasım'dan sonra katılımcıların sayısı giderek azalsa da, destekçilerin oranı fazla eksilmedi. Eylemler için yeni çağrılar gelmeye devam ediyor.

Akaryakıtta konan yeni vergilerin iptali eylemcilerin ilk temel talebiydi. Sorun yalnızca yakıt vergisi değildi. Zorunlu vergi ve katkılar yükü 2008 krizinden bu yana sürekli arttı, 2009'da GSYİH'nin yüzde 41'inden 2017'de yüzde 45'ine yükseldi. Sadece Macron'un başkanlığının başlangıcından bugüne sekiz ek vergi ve harç oluşturuldu.

Hükümet yüksek yakıt vergisini ekolojiyi finanse etmek için koyduğunu söylese de, Fransız halkı gerçeğin farkında. Sarı Yeleklilerin yayınladıkları bir bildiriye belirtildiği üzere, yasa tasarısında ekoloji bütçesinden yaklaşık 570 milyon euro genel bütçeye aktarılacaktı.

Gerçekte bu yeni yüksek vergi yalnızca bardağı taşıran damlaydı. 2016

verilerine göre, Fransızların yüzde 14'ü, yaklaşık olarak 9 milyon kişi, yoksulluk sınırının altında yaşıyor.¹ Bu oran gençlerde yüzde 19,8'dir. Bardak bir kez taşınca işsizlik, sosyal haklardaki kısıtlamalar, fazla çalışma, durmadan konan yeni vergiler, artan fiyatlar, kısacası yoksullaşmaya, geçim sıkıntısına dair ne kadar sorun varsa ortaya döküldü. Bu düpedüz bir sınıf öfkesiydi. Emekçilerin sırtına bindirilen vergilere durmadan yenileri eklenirken, zenginlerden alınan vergiler yürürlükten

Karanlıkta kişinin görünmesi için kullanılan sarı yeleşin birleştirici bir siyasal simge haline gelmesinin nedeni buydu. Sarı yelek nesneleştirilmiş, hiçleştirilmiş bireyin bir kolektif özne olarak burjuva egemenlerin karşısına dikilmesine hizmet etti.

kaldırılmıştı. Patlayan öfkenin perde arkasında yoksullaştırılmaktan daha çok hiçleştirilme, aşağılanma, görmezlikten gelinme yatıyordu. Kasım 2017'de yapılan bir araştırmaya göre, halkın yüzde 35'i hükümet tarafından umursanmadığını ve ihmal edilmiş bir bölgede yaşadığını düşünmekteydi. Bu hem coğrafi hem de sosyal olarak dışlanma hissini ne derece yaygın olduğunu gösteriyor. Bu duygu ve düşünce büyük

kentsel alanlar dışındaki bölgelerde daha belirgindir. Karanlıkta kişinin görünmesi için kullanılan sarı yeleşin birleştirici bir siyasal simge haline gelmesinin nedeni de buydu. Sarı yelek nesneleştirilmiş, hiçleştirilmiş bireyin bir kolektif özne olarak burjuva egemenlerin karşısına dikilmesine hizmet etti.

Macron, başlangıçta burjuva egemenlik kibri ile göstericileri muhap dahi almazken, büyüyen öfke ve toplumdaki destek düzeyi karşısında geri adım atmak zorunda kaldı. Önce akaryakıtta konan vergilerin 2019'da yürürlüğe sokulmayacağı belirtildi. Daha sonra Macron, göstericilere seslenerek, lütfettiği yeni tavizleri açıkladı. Asgari ücrete 100 euro zam yapılacağını, 2000 euro'nun altındaki emekli maaşlarından ve mesai ücretlerinden yapılan kesintilerin ortadan kaldırılacağını belirtti. Bunların halkın geçim sıkıntısına çare getirmeyeceği ortadaydı. Macron aynı konuşmasında, kaldırılan servet vergisini geri getirmeyeceğini söyledi. Bu, Sarı Yeleklilerin öfkelerini daha da biletti.

Sarı Yeleklilerin temel talepleri yoksullaştırılmanın giderilmesinden ibaret değildi. Halkın siyasal sürece doğrudan katılmasını istiyor, "Yurttaşların Referandum İnisyatifi" ile yasama hakkı talep ediyorlardı. Macron bu talebi gündeme almadı.

Göstericilere karşı devletin saldırı şiddeti arttıkça, eylemcilerin de savunma şiddeti yükseldi. Binlerce gösterici yaralandı. Binlercesi gözaltına alındı, tutuklandı. Lise öğ-

[1] <https://www.insee.fr>

rencileri elleri arkadan bağlı duvar dibinde diz çöktürüldü. Buna karşılık, barikat kurma ve protesto amacıyla yüzlerce araç ters çevrildi, yakıldı; dükkanların vitrinleri kırıldı, kimi yağma olayları görüldü. Polise karşı saldırılar gerçekleştirildi.

Burjuva medyada polis şiddeti görmezden gelinerek, eylemcilerin savunma şiddeti öne çıkarılarak yapılan manipülasyon başarıya ulaşmadı. Eylemciler, “Yoksullaştırılma acısının bizde yarattığı psikolojik şiddetin yanında bir-iki vitrin camının kırılması nedir ki?!” biçiminde bir yanıt verirken, artan şiddet olayları eylemcilere olan desteği azaltmadı.

Paris cumhuriyet savcısının açıklamasına göre, gözaltına alınan ya da tutuklananlar “çoğunlukla Fransa’nın farklı bölgelerinden, bir sabıka kaydı olmaksızın 40 yaşın altındaki erkekler” idi. Eylemcilerin ezici bölümü hayatında ilk kez bir gösteriye katılıyordu. Gözaltına alınanlar arasında sayı az olsa da, bilhassa dönел

kavşak ve otobanlardaki bloklarda kadınlar azımsanacak sayıda değildi.

Fransa’nın dört bir yanından, her meslekten kadın ve erkek emekçi, lise ve üniversite öğrencisi eylemlere katıldı. Sarı Yelekliler isyanı, şu ya da bu kesimin değil, Fransız halkının yoksulluğa ve hiçleştirilmeye karşı, zenginlere ve onların devletine karşı gerçekleşti. Bu, Fransız ezilenlerinin ezenlere karşı bir ayaklanmasıydı.

Ayaklanmanın Perde Arkası: “Bir Sonraki Kapitalist Devrim”in İmkansızlığı Ya Da Kapitalizmin Varoluşsal Krizi

17 Kasım’da Fransız ezilenleri başta Paris olmak üzere büyük kent meydanlarında bir öfke seli olup aktıkları hafta, The Economist’te bir makale yayınlandı.² Tesadüfler belirli zorunlulukların ürünüdür. Ayaklanma ve makale arasındaki tesadüfi bağlantı bunu bir kez daha kanıtladı.

The Economist’teki yazının başlığı “Bir sonraki Kapitalist Devrim” idi.

[2] <https://www.economist.com/leaders/2018/11/15/the-next-capitalist-revolution>

“Kapitalizmin itibarı son on yılda bir dizi güçlü darbe aldı. İşçiler pahasına sermaye sahiplerine fayda sağlayacak şekilde düzenlenmiş bir sistem duygusu derindir. 2016’da bir anket, genç Amerikalıların yarısından fazlasının artık kapitalizmi desteklemediğini buldu. Bu inanç kaybı tehlikelidir.”

Kapitalizmin lider ülkesinde gençlerin yarısından çoğu kapitalizmden umudunu kesmiş, ona inancını yitirmişse, bu gençlerin yeni bir umut ve inanç arayışında olmaları kadar,

Dünya maliyesi, sanayi ve ticareti birkaç yüz dünya tekeli tarafından kontrol edilecek denli sermaye yoğunlaşması olmuşken, üretim araçları toplumsal mülkiyet altına alınmadıkça, yani sermaye, sermaye olarak ortadan kaldırılmadıkça bir çözüm mümkün değil.

“hiççiliğe” savrulmaları da doğaldır. Biri toplumsal, diğeri bireysel düzen dışılığa meyletmenin güçlü zeminini sunuyor. Bu aynı zamanda, burjuvazinin fısıltıyla seslendiği korkunun ne denli ciddi olduğu gösterir.

Kapitalizme dair inanç kaybı yalnızca gençlerde, işçi ve ezilenlerde mi? Aslında bu inanç kaybı burjuva aydınlar içinde çok daha derin. Bu

ideolojik çaresizlik hali tam anlamıyla bir varoluşsal anlam yitimine neden oluyor. Kapitalizmin krizine çare ararken, bu çarenin imkansızlığının duvarına çarpıyorlar. The Economist’teki makale bu bakımdan da ilginç.

“Eski ekonomideki bazı firmalar çok rahat, yeni ekonomide ise teknoloji firmaları hızlı biçimde pazar gücünü arttırdı” diyor The Economist. Bu “rahatlık” ve “pazar gücünü artırma”nın gerçek içeriği tekelleşmenin ulaştığı düzeydir. Bu haliyle kalırsa kapitalizmi sürdürmek mümkün değil, dünya çapında tekelleşmenin bu düzeyi Marx’ın deyimiyle üretimin ateşini söndürür³, servetin bu denli küçük bir azınlığın elinde toplandığı hiçbir toplum biçimi ayakta kalmaz.

The Economist de bunun farkında. “Rekabeti serbest bırakan, anormal derecedeki yüksek karları zorlayan ve yeniliğin gelişmesini sağlayacak bir devrim”e ihtiyaç var, diyor. Sonuçta, öyle ya da böyle bir “devrim” olmaksızın sorunlar aşılamaz, ezilenlerin devrimini engellemek için burjuvazi kapitalizm içinde devrim yapmalı, demeye getiriyor The Economist.

Makalede kapitalizmin yeni bir devrimle çözülmesi gereken üç temel sorunu ortaya konuyor. Birincisi, yüksek tekelci karlara rağmen yeni yatırımlardaki cimrilik; ikincisi, ulusal gelir içinde emeğin payının azalması ve tekelci fiyatlar nedeniyle alım gücünün düşmesi; üçüncüsü,

[3] “Sermaye oluşumu, düşen kar oranının kar kitlesi ile telafi edildiği birkaç büyük yerleşmiş sermayenin eline düşmesi halinde, üretimin yaşam alevi bütünüyle sönebilir. Yok olup gider.” (Kapital cilt 3, Karl Marx, Sol Yayınları, 1990, s. 230)

yeni sermaye sayısının düşmesi ve verimlilik artışının zayıflığıdır⁴. “Bu, inovasyona yönelik rekabetçi bir baskı eksikliği ile açıklanabilir.”

Demek ki, a) elde edilen yüksek karlar yeniden yatırıma dönmediği için kapitalizm krizden çıkamıyor; b) emek gücü sömürsü o denli yüksek olduğu ve toplumun ezici çoğunluğu da emek gücünü satarak geçindiği içindir ki, talep düşük kalıyor; c) tekeli sermayenin egemenliği nedeniyle teknolojik devrimler gerçekleşmiyor ve yeni sermayeler sürgün veremiyor.

Bu sorunların kapitalist üretim ilişkileri altında çözülmesi mümkün mü? Böyle bir devrim gerçekleştirilebilir mi? Ya da şöyle soralım: Bu devrimi burjuvazinin hangi kesimi kime dayanarak gerçekleştirecektir?

Burjuvazinin zavallı çaresizliği bu. Bütün bu temel sorunların biricik yolu tekelleşmeyi yok etmek. The Economist’in de önerdiği bu. Peki, bu nasıl gerçekleşebilir? Sanayi, ticaret ve maliye bir avuç dünya tekelinin elinde muazzam biçimde yoğunlaşmışken, burjuva devletler, uluslararası sermaye kurumları bu tekellerin çıkar bekçileri haline gelmişken, küçükten büyüğe bütün sermaye en büyük tekellere bir zincir gibi bağlanmışken, hangi güç bu tekelleşmeyi yok edebilir, onların hizmetindeki devleti ve uluslararası kurumları dağıtılabilir ve sermayeler arası bağımlılık zincirini parçalayabilir?

Kapitalist üretim ilişkilerinin bir yanını oluşturan sermaye içinde böyle bir özne yok. Dünya maliyesi, sanayisi ve ticareti birkaç yüz dünya tekeli tarafından kontrol edilecek denli sermaye yoğunlaşması olmuşken, üretim araçları toplumsal mülkiyet altına alınmadıkça, yani sermaye, sermaye olarak ortadan kaldırılmadıkça bir çözüm mümkün değil. Doğru, bu ancak bir devrimle mümkün olabilir, ama bu devrim ancak sermaye karşıtı olursa sorunları çözebilir.

Hangi politikacı yönetime gelirse gelsin, kapitalist üretim ilişkileri içinde bu sosyal bölünmeyi ortadan kaldıramaz. Venezuela’da Chavez, Yunanistan’da ise Çıpras yönetimi, burjuva üretim ilişkileri dahilinde halkçı önlemlerin sınırını gösterdi.

Macron’un Çaresizliği

The Economist’ten bir kaç ay önce, 26 Nisan tarihli Bloomberg sayfalarında “Sosyal Huzursuzluk Fransa’nın En Büyük Riskidir” başlıklı bir makale yayımlandı.⁵ “Yakın tarihli bir ankette, Fransız seçmenlerin yüzde 70’inin Fransa’da demokrasinin iyi çalışmadığına inan-

[4] “Kapitalist üretim tarzı(nın) ... tarihsel görevi insan emeğinin üretkenliğini, hiçbir sınır tanımadan geometrik dizi içinde geliştirmektir. Burada olduğu gibi üretkenlikteki gelişmesini engellediği her zaman, tarihsel görevine ihanet eder. Böylece o, gittikçe yaşlandığını ve miadını doldurduğunu bir kez daha göstermiş oluyor.” (Age, s. 233)

[5] <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2017-04-26/social-unrest-is-france-s-biggest-risk>

dığı ortaya çıktı. Yalnızca yüzde 11'i siyasi partilere, yüzde 24'ü medyaya güveniyor. Bu bağlamda, bir sonraki Fransız cumhurbaşkanının karşılaştacağı en büyük sorun, uzun süredir sokaklarda da açığa çıkmış olan sosyal bölünmeleri olan bir ülkede sosyal barışı korumaktır.”

Bu “sosyal bölünme” kapitalizmin alametifarikası, yani olmazsa olmazıdır. Fransa'ya özgü de değildir. Sosyal bölünmenin bugün ulaştığı düzeyi, işçi sınıfının temel kazanımlarını yitirmesi, düşük ücretler, artan vergi-

B irakalım daha iyi yaşamayı, mevcut şartları dahi koruyamayacağına düşünen bir emekçi ile daha nitelikli olsa da ebeveyninden de kötü hayat koşulları kendisini bekleyen bir genç için burjuva toplum biçiminin tüm kapsayıcılığı tükenmiş demektir.

ler, küçük burjuvazinin mülksüzleşmesindeki hızlanma, kronik işsizlik, genç işsizliğin büyük boyutlara ulaşması, eğitilmiş olmanın halk gençliği için biraz daha yüksek bir ücrete zemin oluşturma özelliğini kaybetmesi, nüfusun en tepedeki yüzde 1'inin servetin büyük bölümünü alması ve bunun yıllar geçtikçe artması gibi olguları dünyanın her yerinde görmek mümkün. Hangi politikacı yönetime gelirse gelsin, kapitalist üretim ilişkileri içinde bu sosyal bölünmeyi ortadan kaldıramaz. Venezuela'da

Chavez, Yunanistan'da ise Çıpras yönetimi, burjuva üretim ilişkileri dahilinde halkçı önlemlerin sınırını gösterdi. Macron gibi bir büyük patron için bu tür önlemler akla bile getirilemez. Sarı Yelekliler isyanı ile geri adım atsa da, bunlar halkı tatmin etmekten uzak. Mesela, servet vergisini yeniden yürürlüğe koyamam, diyor, çünkü bunu getirirsem sermaye başka ülkelere gider. Bu yalnızca bir bahane değil, gerçek bir çaresizliğin itirafı aynı zamanda. Yoksullar olağanüstü eşitsizliğe isyan ediyor, zenginler eşitsizliği kısmen törpüleyen girişimler karşısında sermayeyi başka yere götürmekle tehdit ediyor. Fransa kendi başına bir ekonomi değil, Avrupa mali oligarşisinin çıkarlarına doğrudan tabi. Bir avuç tekelci patron kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda politik kararlar alıyor, politikacılara bunları kendi halkına kabul ettirmek düşüyor. Politikacıya bir ara yol, bir uzlaştırma imkanı kalmıyor. Ya zenginlere kılıcı indireceksin ya yoksullara savaş açacaksın!

Kaçınılmaz Süreç: Devrimci İç Savaş

The Economist ABD'li gençlerin yarısından fazlasının kapitalizme inancını yitirmesinden bahsederken, Bloomberg “*Bastırılmış sosyal hoşnutsuzluk belirtileri her yerde. Genç Fransızların yüzde 63'ü 'büyük çaplı bir isyan' için hazır olduğunu iddia ediyor*” diyor. Burjuvazi durumu iyi okuyor, üstelik öngörülü de. Burjuvazi en çok gençlikten korkuyor. Genç nüfusun yarısından çoğu kapitalizme inancını kaybetmiş ve üçte ikisi büyük çaplı bir isyana hazır olduğunu

söylüyorsa, burjuvazi korkmakta haksız değil. Kapitalist sisteme inancını yitirmiş, öfkesi taşkın gençlerin isyana kalkışması toplumun bütün dokusunu darmaduman eder.

Aslında salt bu iki anketten çıkan sonuçlar bile burjuva toplum biçiminin ne derece çözüldüğünü ve kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülemez olduğunu göstermek için yeterli.

Birakalım daha iyi bir hayat yaşamayı, mevcut şartları dahi koruyamayacağını düşünen bir emekçi ile daha nitelikli olsa da ebeveyninden de kötü hayat koşulları kendisini bekleyen bir genç için burjuva toplum biçiminin tüm kapsayıcılığı tükenmiş demektir. Muazzam derecede birikmiş sermayenin büyük bölümü, yeni yatırıma dönmediği için üretici bir güç olmaktan çıkarak, kendi varoluşsal niteliğini, artıdeğer üretme yeteneğini yitirmektedir. Diğer yandan, nüfusun ezici çoğunluğu herhangi bir üretim aracı mülkiyetinden yoksunlaşarak, emek gücünü satmaktan başka çaresi olmayan bir işçiye dönüşmüştür. Buna karşın işçilerin önemli bölümü, sermaye tarafından kapsanamadığı için bir üretici güç haline gelememekte, daha tam ifadeyle işsiz bir üretici güç olarak çürümektedir. Sermaye tarafından çalıştırılan emekçi de aldığı ücretin düşmesi, sosyal haklarının kısıtlanması, vergi ve artan fiyatlar nedeniyle önceki varlık koşullarını yeniden üretmemektedir. Dolayısıyla sermaye, hem işsiz işçileri hem de işçilerin büyük bölümünü kapsama yeteneğini kaybetmiştir. Sermaye ve emeğin kendilerini ve birbirlerini üretme olanakları bu denli zayıflamışsa, ser-

maye-emek ilişkisine dayalı burjuva üretim biçiminin ölüm çanları çalıyor demektir.

Kapitalizm öncesi toplum biçimlerine ne olduysa, bu toplumun başını da aynı bela sarmıştır. Feodaller, pazar için üretime daha fazla yer açmak için serfleri topraklarından sürdüklerinde, feodallerle serfler arasındaki birbirinin varlık nedeni olma ilişkisini de dinamitlemiş oluyorlardı. Toplumdaki sosyal bölünme bir toplumun varlık nedeni olmaktan çıktığında, birbirinin yıkım nedeni haline

Öfkenin ve isyanın sıcaklığıyla hemen şimdi bir iç savaş beklentisinde olan bu eylemciyi hayalci bulabiliriz, ama ilişkilerin şiddetinin tolere edilemediği durumlarda, şiddetin bin bir kılıkta yıkıcı olduğu kadar çözücü bir güç olarak zuhur ettiğini de biliriz.

gelir. Bunun pratikteki karşılığı, yeni toplumun kurucu bilincinin egemen olmasına kadar geçen süreçte, ideolojide, politikada, değer yargılarında, kısacası egemen düşünsel ve moral değerlerde çözülme, durmadan ve art arda patlayan isyanlardır. Bu isyanların çoğu eninde sonunda bir iç savaşa doğru gelişmek zorundadır, çünkü bölünmenin her iki tarafının da birbirine tahammülü kalmamıştır.

Sarı Yelekliler isyanı tam da böyle bir sürecin ürünüdür, tıpkı kendinden önceki Arap isyanları ve Gezi-Hazi-

ran ayaklanması gibi. Bunun ayırt edici özelliği, Fransa gibi kapitalizmin ana yataklarından birinde patlamasıdır. Bu bakımdan bütün burjuva toplum biçiminin varoluşsal bunalımını çok daha saf biçimde ortaya sermektedir. Bundan dolayıdır ki, Fransa'da koşulları giderek olgunlaşan iç savaşın sonuçları, hem sınıfsal niteliği ile çok daha saf, hem de etki gücü bakımından çok daha dünyasal olacaktır.

O halde Sarı Yelekliler isyanı, bir kerede başlayan ve biten bir hareket

Hangi hükümet ya da lider yönetirse yönetsin, bu en tepedeki oligarşinin hizmetine girmek zorundadır. Küçükten büyüğe bütün sermayenin birbirine bağlandığı bir muhtaçlık ilişkisi, burjuva sınıf tabakaları arasındaki program farklarını da silikleştirmiştir.

değil, bir isyanlar sürecinin basamaklarından biridir ve her isyan bir sonrakine yataklık edecek ve giderek iç savaşlara evrilecektir. Her iki taraf da bunun bilincindedir: “Fransa'nın iç güvenlik genel müdürü, geçen yıl yapılan parlamento komisyonunda ülkenin ‘iç savaşın eşiğinde olduğu’ konusunda uyardı.” Sarı Yeleklilerden birinin söyledikleri ise bu eşiğin her an aşılabileceğini gösteriyor: “Tek yol, insanları dinlemek ve dinlemek için düzenlemeler yapacak geçici bir hükümeti devreye sokmak. Bildiğim

bir şey var ki, kaçınılmazdır; iç savaşa gideceğiz. Halk daha fazla acı çekmeyecek, açık ve net ve özellikle de birimiz mermilerin altına düşerse, iç savaş olur.” Öfkenin ve isyanın sıcaklığıyla hemen şimdi bir iç savaş beklentisi içinde olan bu eylemciyi hayalci bulabiliriz, ama çelişkilerin şiddetinin tolere edilemediği durumlarda, şiddetin bin bir kılıkta yıkıcı olduğu kadar çözücü bir güç olarak zuhur ettiğini de biliriz. Diğer yandan, söz konusu ülke Fransa olunca, mücadelenin tarihsel birikimini göz önünde tutmakta fayda var. 1789, 1830, 1848, 1871, 1936, 1968’de ve son olarak 2018’de ayaklanmış bir halk gerçekliği hesaba katılmalı.

Oligarşiye Karşı Halkın Kendi Kendini Yönetme Arayışı

Bütün bu ayaklanmalar serisine, ikinci paylaşım savaşında faşist Alman işgaline karşı yürütülen partizan savaşını ve sayısız genel grev, boykot ve banliyö isyanlarını ekleyin, Fransız emekçilerinin demokrasi savaşımının, hak elde etme bilinci ve mücadelesinin ve diktatörlüklere karşı başkaldırmasının tesadüfi olmadığı, onun kendiliğinden hareketinin de böyle bir arka plandan beslendiği kolayca anlaşılır.

Yine de bugünkü durum önekilere kıyasla farklıdır. Önceki bütün ayaklanmaların ortaya çıktığı süreçler, kapitalizmin iktisadi olduğu kadar siyasi olarak da manevra kabiliyetini geliştirdiği ya da bu potansiyeli henüz barındırdığı döneme denk gelir. Ayaklanmalar sonunda ezilse de, burjuvazi belli düzeylerde iktisadi ve siyasi tavizler verme yoluna girmiş,

böylece sınıf çelişkilerini görece yumuşatabilmiştir.

Bugün ise ne iktisadi ne de siyasi koşullar böyle bir yumuşamaya olanak tanımaktadır. Nasıl sermaye bir avuç patronun mülkiyetinde muazzam derecede merkezileşmiş ve yoğunlaşmışsa, siyasi güç de bu en uçtakilerin elinde toplanmıştır. Parlamento seçimleri emekçi kitleler için anlamını yitirmiştir. Hangi hükümet ya da lider yönetirse yönetsin, bu en tepedeki oligarşinin hizmetine girmek zorundadır. Küçükten büyüğe bütün sermayenin birbirine bağlandığı bir muhtaçlık ilişkisi, burjuva sınıf tabakaları arasındaki program farklarını da silikleştirmiştir. Bu koşullar altında hiçbir burjuva hükümet tekellerin çıkarını tehlikeye sokacak adımlar atamaz. Kapitalistler arasındaki rekabet, üretim, teknoloji geliştirmek yoluyla verimi artırmaktan çıkararak, emek gücüne ayrılan payı mutlak olarak aşağı indirmeye odaklanınca, sermaye ya ucuz işgücü cehennemlerine gidecek ya da üslendiği ülkeyi ucuz işgücü cehennemine çevirecektir. Bunun da yolu, emekçileri örgütsüzleştirmek, sınıf bilincinden koparmak ve itirazlarını şiddetle bastırmaktır.

Serbest rekabetin yerini tekelci rekabet alsa da, önceki dönemde bilimin teknolojiye uygulanmasına dayalı rekabet henüz varlığını koruyor, tekel dışı burjuvazi ile tekeller arasında program farklılıkları burjuva siyasette karşılığını bir ölçüde bulmaya devam ediyordu. Dünya tekellerinin hakimiyetinin bu denli yoğunlaştığı günümüzde, burjuva demokrasisi bir kabuk olarak dahi

işlev görmüyor artık. Temsili burjuva demokrasisi gerçekte yalnızca bir mali oligarşi diktatörlüğüdür.

Dünyanın her yerinde işçiler, emekçiler, kadınlar, gençler, ezilenler bu temsili kılıklı diktatörlüğü reddediyor, bir politik özne olarak kendini yeniden kuruyor ve doğrudan demokrasinin yollarını arıyor.

Bu yollar bugün her zamankinden çok daha açık. Eski Yunan sitelerinin meydanları doğrudan demokrasi için yeterliydi, bugün internet siteleri böyle bir işlev görmek için elverişli.

Bugün burjuva toplum biçiminin çözüldüğü koşullarda, halkın kendi kendini yönetmesinin sorunları, bilişim teknolojisinin sağladığı yeni zeminle çözüm imkanına kavuşmuştur. Kuşkusuz mali oligarşinin iktidarı yıkılmadan bu imkan gerçek içeriğiyle konamaz.

Sarı Yelekliler halkın siyasi sürece doğrudan katılmasına olanak tanıyan bir öneriyle ortaya çıktılar. RİC, “Yurttaşların Referandum İnisiyatifi”, herkesin kullanabileceği basit bir site açılmasını, bu sitede yayımlanacak yasa önerileri 700 bin imza desteğini alırsa halkın genel oyuna, yani referanduma sunulmaya hak kazanmasını, referandumda onaylanırsa da bir yasa olarak yürürlüğe girmesini içeren bir kampanyanın adı.

Bu, aşağıdan yukarıya komün ve konseylere dayalı sosyalist demok-

rasiyle birleştğinde, bugüne kadar uygulanmamış yeni bir demokrasi, doğrudan demokrasiye bir adım daha yaklaşan yeni bir halk örgütlenmesinin doğmakta olduğunu gösterir. Marx, “*insanlık kendi önüne, ancak çözüme bağlayabileceği sorunları koyar, çünkü yakından bakıldığında, her zaman görülecektir ki, sorunun kendisi, ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi koşulların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar*”⁶ der. İşte bugün burjuva toplum biçiminin çözüldüğü

Bu yeni tipte bir sosyalleşmedir. Hemen her mahallede, her kavşakta kurulan komiteler, seçtikleri sözcüler aracılığıyla taleplerini dile getirmekle kalmıyor, birbiriyle aracısız tanışıyor, burjuva bireyciliğine karşı emekçi paylaşımın tadını çıkarıyorlar.

koşullarda, halkın kendi kendini yönetmesinin sorunları, bilişim teknolojisinin sağladığı yeni zeminle çözüm imkanına kavuşmuştur. Kuşkusuz mali oligarşinin politik iktidarı yıkılmadan bu imkan gerçek içeriğiyle ortaya konamaz. Tarihsel olarak yeni yönetim modeli önceki toplumun içinde ortaya çıkmıştır. Burjuva temsilî demokrasi feodalizmin hakimiyeti altında, sovyet demokrasisi de burjuva-feodal çarlık yönetimi altında belirdi. Dünyanın şu ya da bu yerinde

farklı biçimleri görülen doğrudan demokrasiye bir adım daha yaklaşır örnekler ve öneriler ise bugün mali oligarşinin hegemonyasının karşısına dikilmektedir.

Yabancılaşmanın Kırılmasının Yeni Olanakları

Sarı Yelekliler isyanında ortaya çıkan yeni eylem ve örgüt modeli, iş süreçlerinde ve toplumsal yaşamda birbirinden kopartılan, yalnızlaştırılan, emeğine olduğu kadar emekçi yoldaşına ve çevresine yabancılaştırılan emekçilerin yeni tipte bir toplumsal ilişki içine girmelerine yol açtı. Emekçiler, gençler, kadınlar arasında toplumsal ilişkilerin yeni düzeyde kuruluşuna tanıklık ediliyor. Dün fabrikada, grevde, okulda, boykotta örülen toplumsal bağlar, bugün ulusal sınırlar içindeki hemen her otobanda, her dönele kavşakta her gün, büyük şehir meydanlarında haftada bir yeni düzeyde kurulmaktadır. Bu yeni tipte bir sosyalleşmedir. Hemen her mahallede, her kavşakta kurulan komiteler, seçtikleri sözcüler aracılığıyla taleplerini dile getirmekle kalmıyor, birbiriyle aracısız tanışıyor, burjuva bireyciliğine karşı emekçi paylaşımın tadını çıkarıyorlar.

Eylemcilerden birinin anlattıkları bu yeni tipte sosyalleşmenin ne demek olduğunu özetliyor: “*Orada, toplumsal hareketler için iyi bilinen bir şey bulduk, aslında arkadaşlarımızı bulduğumuz, yeni arkadaşlar edindiğimiz, tanıştığımız, değerleri paylaştığımız ya da ortak çıkarları olan hareketler. Diğer insanlar ve bizler çok daha güçlü hissediyoruz, çünkü*

[6] Karl Marx, Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı, Önsöz, Sol Yayınları, 1979, s. 26

günleri birlikte düşünerek, tartışarak, gösteriler düzenleyerek, slogan yazarak, eleştirerek, vb. geçiriyoruz.”

Bu buluşmalar işçi, emekçi, kadın, genç öznenin yeni bir düzeyde kurulmasına olanak tanıyor.

Yüz yüze, omuz omuza sosyalleşmenin yanı sıra, yüz binlerce insan sosyal medya üzerinden birbiriyle yeni tipte ilişkiler geliştiriyor, örgütleniyor, ezilenlerin ne kadar çok ve derplerinin birbirine benzer olduğunu öğreniyorlar. Bireysel paylaşım platformları toplumsal dayanışma ve örgütlenme alanına dönüşüyor. Çeşitli tipte on binlerce paylaşım sayfası üzerinden yüz binler, milyonlar, burjuva medya tekelinin dışında politika tartışma ve birbirinden öğrenme imkanı buluyor. Kuşkusuz bu platformlar da teknelci sermayenin mülkiyetinde, ama buraya yatırılan sermayenin kar etmesi için bu platformların bir biçimde açık tutulması gerekiyor ve bu da ezilenlere burjuva hegemonyanın dışına çıkma olanağı sağlıyor.

Kaos Ve Anarşi

Her kafadan bir ses çıkması, birbiriyle çelişkili taleplerin aynı zeminde dile getirilmesi, teknelci medyanın deyişle aşırı sağcılar ve solcuların yan yana gelmesi neden anlaşılmaz olsun? Burjuva toplum biçiminin çimentosu tutmuyor, komünizm de henüz birleştirici bir ideoloji olarak yeniden etkinleşmedi. Bu durumda, kapitalizme öfke duyanların bilinçlerinde ne varsa onunla sokağa çıkmalarından başka ne beklenir ki?!

İşyani itibarsızlaştırmak ve bölmek için teknelci burjuva medya, aşırı sağcılar, ırkçıların, homofobik yakla-

şımaların varlığını öne çıkardı. Doğru, bunların hepsi eylemlerde boy gösterdi, ama egemen değildi. Halk kendi geri bilinciyle yola çıkıyor, eylemden öğreniyor ve dönüşüyor. Onları birleştiren kapitalizmin insanlık dışı uygulamalarından çektikleri ıstıraptır. Steril, saf bir isyancı topluluğu dünyanın hiçbir yerinde yok.

Faşist partinin etkisinde olan emekçilerle solcuların yan yana polise direnmesi, barikatlar kurması kimilerine tuhaf gelebilir. Emperyalist ülkelerdeki yeni faşist hare-

Kaos ve anarşi ancak yeni bir dünya, komünist dünya programıyla ortadan kaldırılabilir. O güne kadar kaos ve anarşiden burjuvazi korksun; emekçiler neden şikayet etsin ki, burjuvazi zaten onların hayatını kaos ve anarşi içine sokmuş durumda.

ketleri öncekilerle karıştırmamak gerekir. Dün emperyalist ülkelerdeki faşizmin ulusalcılığı yayılmacı-ırkçı, emperyalist karakterdeydi. Dün emperyalist ülkenin işçisi emperyalist sermayenin dünyayı soyarak elde ettiği kazançtan örgütlü mücadele gücü ile nemalanabiliyordu. Bugün ne mali sermayenin kendi ülkesine gelişi ona bir fayda sağlıyor, ne de kendi ülkesindeki teknelci burjuvazinin başka ülkelere giderek emperyalist yağmaya girişmesinin ona bir yararı var. Dahası, sermaye başka ül-

kelere kaydıkça işsizleşiyor ve ücreti sürekli eriyor, çünkü ücret artık ulusal düzeyde değil dünyasal düzeydeki pazar rekabetinde belirleniyor. Bu durumda, içe dönmeci yeni tipte bir ulusalcılık ortaya çıkıyor. Yıkılmakta, mülksüzleşmekte olan küçük burjuvazi ile ayrıcalıkları elinden almış emekçilerin politik bir eğilimi olarak gelişen bu yeni tipte gerici burjuva ulusalcılığı, yeni faşist hareketlerin ana ideolojik omurgasını oluşturuyor. Nihayetinde bu hareketin peşinden gidenler düzenden umudunu kesenlerdir. Bunları faşist yöneticilerinin niteliğinden ayrı olarak ele almak gerekir. Eylemlere bunların da katılmaları neden şaşkınlık ya da rahatsızlık yaratsın? Bunların pek çoğu dün komünist partiye oy verenlerdir. Yeni faşist hareketlere karşı mücadele eski taktiklerle sürdürülürse, milyonlarca işçi ve emekçi bu yeni faşizmin etki alanına terk edilmiş olur. Yapılması gereken, devrimci bir programla onların karşısına çıkmak, antikapitalist bir mücadele zemininde onlarla bu-

luşmaktır. Bu partilerin tabanı ırkçı oldukları için buralara meyil etmediler, bu partilerin ulusalcı programları onlar için hiç değil bir kurtuluş umudu yarattığı için oraya kaydılar.

Nitekim Sarı Yelekliler isyanına katılan, daha önce faşist ulusalcı cepheye oy vermiş pek çok kişi, ırkçı-ulusalcı söylemden uzak durdu. Bunda ısrar edenler kitlenin kimi kez şiddetli tepkisi ile geri çekildi.

Dışarıdan seyredenler ve burjuva tekeli medya, kimi yağma olaylarını ve “vandalizm” olarak tanımladıkları kitle şiddetini öne çıkararak, isyanı aşağılamaya çalıştı. Bu tür bir propaganda 1 Mayıs 1996 sonrası estirilen burjuva ideolojik terörü ve Gezi-Haziran ayaklanmasındaki burjuva medyanın tutumunu hatırlattı. Ezilenler gibi ezenlerin de sınıfsal refleksi birbirine benzer. Yine de Fransa’daki emekçi kamuoyu, Türkiye ve Kürdistan’dan farklı olarak, bu ideolojik teröre prim vermedi. Tam da olması gerektiği gibi, göstericilerin değil polis şiddetini işaret etti.

Kaos ve anarşi ancak yeni bir dünya, komünist dünya programıyla ortadan kaldırılabılır. O güne kadar kaos ve anarşiden burjuvazi korksun; emekçiler neden şikayet etsin ki, burjuvazi zaten onların hayatını kaos ve anarşi içine sokmuş durumda. Ezilenler komünist bir program altında toplanana kadar, kaos ve anarşi devrimci bir rol oynayacaktır. Komünistlerin görevi bu kaos ve anarşiden uzak durmak değil, tekinsizce içine dalmak ve fikirlerini benimsetmek için mücadele etmektir. Devrim başka hangi yoldan gerçekleşebilir ki?!

Yeni Eylem Biçimleri

Sarı Yelekliler isyanını zaman zaman 1830, 1848 ya da 1871 Paris Komünü ile karşılaştıranlar oldu. Böyle bir karşılaştırma kökten yanlıştır. Her şeyden önce, koşullar o günden farklı olarak ezilenlerin lehinedir.

Engels, 1848 devrimlerinin yenilgilerine dair şu dersi çıkarıyordu: *“Tarih gösterdi ki, kıta üzerindeki iktisadi gelişme durumu, o zaman, kapitalist üretimin kaldırılması için henüz yeterince olgunlaşmamıştır.”*⁷ Engels’in 1848 için söyledikleri 1871 için de geçerlidir. Bir de bugüne bakalım. İktisadi gelişme kapitalist üretimin kaldırılması için, bırakalım kıta Avrupa’yı, dünyanın her yerinde olgunlaşmış, dahası bu iktisadi gelişme, olgunlaşmaktan öte çürüme evresine girmiştir.

1968’de kapitalizm olgunlaşmıştı, ama henüz gelişme kabiliyetini yitirmemişti, bu nedenle işçi sınıfı ve gençliğe büyük tavizler verme pahası-

na Fransız burjuvazisi ‘68’de devrim tehlikesini savuşturabilmişti. Bugün ise böyle bir taviz vererek kurtulma şansına sahip değil. Tekelci rekabette varlığını koruyabilmesi için isyanı bastırmak ya da manipüle ederek saptırmak dışında bir seçeneği yok. Nitekim Macron’un konuşması tam da bu çaresizliğin dışavurumuydu.

İster 1848 isterse 1968’i ele alalım, ilkinde yaygın bir küçük burjuvaziden, ikincisinde ayrıcalıklı bir işçi sınıfından bahsedilirdi. Bugün ne yaygın bir küçük burjuvaziden, ne de o düzeyde ayrıcalıklı bir tabakadan söz etmek mümkün. Bugün saf lar ideolojik olarak ne kadar dağınık olursa olsun, nesnel maddi bir güç olarak proletarya nüfusun ezici çoğunluğunu oluştururken, burjuvazi küçük bir azınlığı temsil etmektedir.

Bu avantajlar bir yana, üretim sürecinin dünyasallaşmasına karşın kapitalist merkezlerde üretim sürecinin parçalanarak birbirinden ayrıştırılması ve farklı mekanlara taşınması, hizmet sektörünün ağırlık kazanması, üretimden gelen gücün kullanılması ve örgütlenme imkanları bakımından yeni dönemin dezavantajlarıdır.

Ezilenler boyun eğerken dezavantajlar, başkaldırırken avantajlar öne çıkar. Fransa’da da böyle oldu. Blokaj eylemleri öyle etkin oldu ki, Fransız ekonomisini şimdiden pek çok genel grevden daha çok zarara uğrattı.

Ekonomi ve maliye bakanı, 10 Aralık 2018’de yaptığı açıklamada, haretin, 2018’in son çeyreğinde yüzde 0,3’e çıkacak olan Fransız ekonomik

[7] Fransa’da Sınıf Savaşları, Karl Marx, Friedrich Engels’in önsözü, Sol Yayınları, 1988, s. 15

büyümesi üzerinde yüzde 0,1'i olumsuz yönde etkileyeceğini açıkladı.⁸

1995 yılında büyük çaplı genel grevler, GSYH'yi yüzde 0,2 ile 0,3 arasında buharlaştırmıştı. 1968'de büyüme ikinci çeyrekte yüzde 5,3 oranında düştü, buna karşın üçüncü çeyrekte yüzde 8 oranında şiddetli bir toparlanma oldu.

Fransız burjuvazisi, hemen hiçbir grev olmadan GSYİH'nin yüzde 0,1'i düzeyindeki negatif bir etkinin çok daha tehlikeli olduğu fikrinde. Blokaj eylemleri buna neden oldu. Eylemin bir süresinin olmaması en büyük korku kaynağı. Blokaj eylemlerinin grevlerle birleştirilmesi halinde, Fransız kapitalizmi çok daha derinden sarsılacaktır. 1968'de ekonomi bir çeyrek sonra hızla yükselişe geçti. Günümüzde ise kapitalizm 2008'den beri sürünüyor, bu nedenle 0,1'lik bir küçülme etkisinin sonuçları hem daha ağır olur, hem de sürmesi halinde telafisi çok daha zorlaşır.

Diğer yandan, her gün Fransa'nın dört bir yanında dönel kavşakların, otobanların, her hafta büyük kent meydanlarının, sokaklarının eylem alanı olması, devlet güçlerinin eylemlere müdahalesini zorlaştırmaktadır. On binlerce polis ve jandarma ne zamana kadar her gün teyakkuz halinde kalabilir? Eylemci sayısı birkaç katına çıktığında, devlet için durum çok daha yönetilemez hale gelecektir. Eylem yönetiminin dikey bir

örgütlenmeden yoksunluğu da devleti zora sokmaktadır. Klasik burjuva devlet refleksi, ya yöneticilerle uzlaşma ya da onları tutuklayarak hareketi öndersiz bırakmaktır. Sarı Yeleklilerde bu taktikler işe yaramıyor.

Kuşkusuz hareket bu biçimde sonuca gidemez. Eylemlerin yeniden ivme kazanması halinde, Fransız oligarşisi er ya da geç çok daha şiddetli saldıracaktır. Buna karşı hazırlıklı olmak, yeni savunma ve saldırı taktikleri geliştirmek kaçınılmaz olacaktır ve saflaşma yeni biçimlerde kurulacaktır.

Dünyasallaşma

Sarı Yelekliler isyanı ortaya çıktığı andan itibaren dünya ezilenleri arasında sempati yarattı, dünya burjuvazisi arasında korku ve tedirginliğe yol açtı. Mısır sarı yelek satışı yasakladı, Türkiye sarı yelek alanları izleyeceğini ilan etti. Dünyanın her yerinde burjuvazi arasında "her an bir isyan başlayabilir" tedirginliği hüküm sürüyor.

Tedirgin olmakta haklılar, bütün dünya bir bozkır şimdi, bir ülkede başlayan ateş hızla ve kolayca bir başka ülkeye sıçrayabiliyor. Sarı Yelekliler isyanı da Belçika'dan Lübnan'a, Tunus'tan Hollanda'ya kadar pek çok ülkede yankılandı.

Bu daha başlangıç!

On lache rien!

Asla vazgeçmeyeceğiz!

[8] <https://www.lemonde.fr/economie/article/2018/12/10>

Geçmişin Aynasından Molla Hareketini Anlamak

Dilek Tataş

1979'da İran'da derin bir altüst oluş süreci yaşanır. En başından itibaren sürece etkili müdahale eden, siyasi kararlılıkla ilerleyen, kitlenin nabzını tutan ve bunu stratejik bir perspektifle ele alan siyasi güç devrimin önderliğini de omuzlayabilir. İran devrimi, hareketin devrimci önderliğinin yaratılması ve üstlenilmesi ile ilgili sorunun nicelik olmadığını açıkça göstermiştir. Mollalar, devrimin içinden gelip iktidara oturmuş, devrimle kazanılan politik özgürlüğü kısa sürede ortadan kaldırmıştır. İran devrimcilerinin ise stratejik düşünüşten yoksun oldukları söylenebilir. Zira devrimciler için hedef sadece şah rejiminin yıpratılıp yıkılmasıdır. Devrim sonrası ne olacağı, ne yapılacağı muğlaktır.

Tam 40 yıl önce, İran toprakları, “Kahrolsun Şah Rejimi” ve “Diktatöre Ölüm” sloganlarının haykırıldığı zamanlarda, 1979 devrimine akıyordu. 39 yıl sonra İran halkları, “Diktatöre Ölüm” sloganlarıyla ayaklanmanın ateşini yeniden yaktılar. Günümüz İran'ını incelerken tarihsel ve konjonktürel ‘an’ların analizi de geçmişin aynasından günümüze bakmayı gerektirir. 2500 yıllık Pers imparatorluğundan 1979 İran devrimine, monarşi altüst olurken, Ortadoğu ve İslam dünyasında da statükolar sarsılmış, dengeler değişmiştir.

İran siyasi kültürü, oluşumunu şekillendiren coğrafi etkenlerle birlikte (Asya ülkelerinden Avrupa ülkelerine karasal güzergahta yer alması ve Ortadoğu'da oynadığı ak-

tif siyasi rol bir yanda tutulursa), tarihsel temelini konargöçer siyasi örgütlenme olan “kabile” biçiminden alır. Kabile gruplarının özerk yapısı, onların ekonomisiyle ilişkili olup, sosyal ve siyasi örgütlenmeyi birleştirir. Kabile liderlerinin federasyon kurmaları, federasyon liderlerinin de konfederasyon oluşturmaları, kabile gruplarının hiyerarşik yapıda örgütlendiğini gösterir. Federasyon ve konfederasyon inşası (eyaletler) 20. yüzyıla gelene kadar İran siyasi tarihine damgasını vurur. Toplumsal alandaki bu hiyerarşik örgütlenme, askeri strateji ve taktiğin de dayandığı temel nokta olmuştur. Ayrıca 2500 yıl önce askeri örgütlenme içerisinde sayıları on bin olarak tahmin edilen “ölümsüzler”, gerek

1979 devrimi döneminde, gerekse Irak'ın İran'ı işgali sırasında, şehadet ve feda kültürünün yaratılmasında güncellenmiştir.

1979'dan sonra Humeyni ile başlayan ve İran siyasi yapısında günümüze dek gelecek olan Velayet-i Fakih (dini liderlik) kurumu, tek bir siyasal-dinsel kişilik şahsında bütün bir siyasal egemenlik yapısını tanımlar. Bu yapı hiyerarşik bir kozmoloji ile siyasi bir kültür içinde var olur. Günümüz faşist politik islamcı Erdoğan iktidarının tek devlet, tek millet, tek bayrak ve tek vatan ideolojik argümanı, 2500 yıllık İran-Pers hükümdarlığında tek tanrı, tek evren, tek hükümdar ve tek kanun biçiminde karşılığını bulur.

1979 Devriminin Koşulları

İran ulus devleti milliyetçi, merkezîyetçi ve “modernleşmeci” politikalarıyla Rıza Şah Pehlevi tarafından kurulmuştur. İran'ın milli egemenliğini ve toprak bütünlüğünü koruma adına Batılılaşmak gerektiği

propagandasını yapan Rıza Şah, laikleşmeyi, dine saldırmaktan ziyade din insanlarının gücünü azaltmanın, dolayısıyla da kendi gücünü artırmanın yolu olarak görür. Bu yanlarıyla da 1921 yılı, İran'ın 20. yy'a yeni bir başlangıç noktasıdır.

İran ve Türkiye siyasi tarihlerinin aynı dönemlerde benzer noktalardan geçtiği söylenebilir. Zira 1923'te Türkiye'de cumhuriyetin ilanı, İran'da şah tarafından 1924'te cumhuriyet ilan edilmesi için kampanya başlatılmıştır. Rıza Şah'ın Avrupalılara özgü şapka giyilmesini zorunlu kılması, şiddetli bir muhalefeti kışkırtır. Aşiretlere özgü kıyafet ve başlıklar, mensuplarının kimliğini ortaya koyan birer göstergedir. Bu nedendir ki, kıyafet yenilenmesi sadece kimliğin değil, özerkliğin de kaybı anlamına gelmektedir. Şahın ekonomik, sosyal ve kültürel reformları, yeni bir orta sınıf ve işçi sınıfı tabakaları yaratır. Çok sayıda İranlı Azeri'nin Bakü'deki petrol sahalarında çalışmaya gitmesi, sosyalizm

fikriyle tanışıp onu benimsemesi, İran işçi sınıfının bilinç edinimine ciddi katkılar sunar. Sosyalizm, sadece Rıza Şah iktidarına karşı değil, İran hükümrانlığına karşı da tehdit olarak görülür. İşçiler sendika kurmaya kalkışınca grevler bastırılır, işçi liderleri tutuklanır. 1927’de komünist parti yasaklanınca, 1937’de TUDEH (Kitleler) Partisi kurulur. Bu dönem kurulan siyasi partiler, tutarlı birer ideoloji ve program temsilcisi olmaktan çok, lider kişilikler etrafında toplanır.

İran’da uzun bir geçmişe sahip olan evrensel hükümrانlıktan meşrutiyete geçiş ve yetkinin artık halktan alınması kavramının yarattığı sistem sorunları çözülememiştir. Üstelik ortaya çıkan yeni siyasi güç, şahı milliyetçilik ve meşrutiyetçilik gibi iki hayati konuda sorgular. Bu gücün adı “Milli Cephe”dir. Musaddık bu cephenin liderliğini üstlenir. 1949-53 arasındaki döneme, siyasi belirsizlikler, protestolar ve grevler damgasını vurur. Bu dönem başbakanlığa getirilen Musaddık, sokak gösterilerini ve pazarı kendi lehine çevirmekten çekinmez. Anayasal yetki sınırlamalarını kaldırır, orduda değişiklikler yapar, meclis başkanına ülkeyi altı ay boyunca kararnamelerle yönetmeyi sağlayan olağanüstü yetkiler tanır, petrolün devletleştirilmesine girişir. İnisiyatif alanını genişleten Musaddık’a karşı, İran petrol üretimini kontrol altına almak amacıyla Londra merkezli ve CIA’nın çalışmasını yürüttüğü bir darbe planı hayata geçer. Rıza Şah’ın 1953’te yeniden tahta çıkmasının ardından ilan edilen sıkıyöne-

timle, başta TUDEH ve Milli Cephe liderleri olmak üzere, tüm muhalefet ezilir. Ordu Amerika’nın yardımıyla büyütülürken, ABD ve İsrail’in eğitim ve teknik desteği ile istihbarat örgütü SAVAK kurulur. Yine bu dönem, Hücçetiye denilen, Türkiye’de kurulan “Komünizmle Mücadele Dernekleri” tarzında örgütler de yerini alır.

“Kahrolsun Şah Rejimi”

Şaha dönük başarısız suikast eyleminden sonra topluma dönük baskı ve şiddet artar. Halkın Fedailerini başta olmak üzere, gerilla örgütleri bu dönem tarih sahnesine çıkar. ‘70’lerin başı aynı zamanda, Şahın otokratlığı ve ABD ile bağları nedeniyle giderek büyüyen muhalefetin radikalleştiği yıllar olur. Öğrenci gençlik ve kadınlar aktif olarak bu süreçte yerini alır. 13 Haziran 1977’de 40 ünlü yazarın imzaladığı açık mektupta, basına, edebiyata ve sanata konan sansürün kaldırılması, düşünce ve toplanma özgürlüğünün güvence altına alınması istenir. Şah, ekonomi ve siyasette önemli bir yer tutan ve “pazar esnafı” olarak adlandırılan kesimleri, fiyatları yükseltip ekonomiyi enflasyonist eğilim içine sokmakla suçlar. Buna karşın pazar esnafı, öğrenciler, aydınlar ve Milli Cephe’nin içinde yer aldığı geniş ittifak, Pehlevi monarşisini yıkmak için harekete geçer. 6 Ağustos 1977’de çarşı esnafının yaptığı yürüyüşte ilk kez “Kahrolsun Şah Rejimi” sloganı atılır.

İran halkları özerklik, öğrenciler, profesörler ve öğretmenler, öğretim ve araştırma görevlileri özgürlük

istemektedir. Kitlelerin sokağa çıkmak için çok fazla nedeni vardır. Devrimin ilk kıvılcımını İran'ın en önemli dini merkezi Kum'da okuyan medrese öğrencileri çakar. Sokağa çıkan çok sayıda öğrenci Şah rejimi tarafından katledilir. Devrimci gelişme ivme kazanırken, tarih 1978'i gösterdiğinde, kitlelere yön gösteren bir liderlik hala yoktur. Eylül 1978'de Ramazan Bayramı vesilesiyle, Tahran'da mollaların bizzat örgütleyicisi olduğu, İran tarihinin en büyük yürüyüşü yapılır.

Eylül 1978'de Ramazan Bayramı vesilesiyle, Tahran'da mollaların bizzat örgütleyicisi olduğu, İran tarihinin en büyük yürüyüşü yapılır. Humeyni'nin resimleri taşınır ve yurda dönmesi istenir. Humeyni ve ulema, devrimin liderliği iddiasıyla ortaya çıkar.

Humeyni'nin resimleri taşınır ve yurda dönmesi istenir. Humeyni ve ulema, devrimin liderliği iddiasıyla ortaya çıkar. "Kara Cuma" olarak tarihe geçen 8 Eylül'deki katliam sonrası Humeyni Nefes'ten halkı direnişe çağırır. Muhalefet tüm emekçilere genel grev çağrısı yapar. Bir grev komitesi kurulur. Elektrik ve su idaresi gibi sektörler grev dışı bırakılır. 1978'de şah ülkeyi terk eder. Irak'tan Fransa'ya sürgün edilen Humeyni Tahran'a dönerken, şahın iktidarı çökmüştür.

Güncellenen Krallık Velayet-i Fakih

"Din ve krallık iki kardeş gibidir. Birbirlerini dışlayamazlar. Din krallığın temelidir. Krallıkta dini korur. Temelden yoksun olan şey yıkılmaya, korucudan yoksun olan şey kaybolmaya mahkumdur." (I. Ardeşir, ilk Sasani hükümdarı)

Ahamenişler ve Sasaniler'in kral, "şehinşah/krallar kralı", İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın "padişah", Safevilerin, Kaçarların ve Pehlevilerin ise "şah, şehinşah" ünvanlarını kullanmaları, Pers imparatorluğundan günümüze dek liderliklere özel tanımlamalar getirme geleneğini ortaya koyar. İran'daki evrensel hükümdarlıkla ilgili değerler, salt yerli kavramları değil, aynı zamanda İslami örnekleri de ortaya çıkarır. İslam'daki iktidar mücadelesinin bir yansıması olarak ortaya çıkan Şii mezhebinin bu tarihsel zeminle buluşması, mollalara geniş bir hükmetme alanı tanımıştır. Molla hareketinin önderi Humeyni'nin Velayet-i Fakih olarak kitlelerin karşısına çıkışı, İran siyasi tarihinde krallığın bir nevi güncellenmesi olmuş, 1979 devriminin ardından kurumsallaşmış, bir devlet ve yönetme biçimine dönüşmüştür. Bugün itibarıyla da İran halklarını yöneten bu kurumsallaşma, tüm yetki ve gücün tek elde toplanması şeklinde bir diktatörlük olarak kendini gösterir.

Ayetullah Humeyni'nin adı, lider olarak 1963'te duyulur. 1964'te yaptığı konuşmada, şahı ve ABD'yi hedefe alarak, şahın İran hükümdarlığını ortadan kaldırdığını ifade eder. Bu

konuşma daha o zamandan, ulus bilinci güçlü İran halkının Humeyni'yi lider olarak kabul etmesinin yolunu açar. Humeyni'nin ABD karşıtı söylemleri, devrimci örgütleri onun etrafında bir araya getirmek için yeterli olur. Türkiye'ye sürgün edilen Humeyni, sürgün hayatına Necef'te devam eder. Necef'te kaldığı dönem boyunca da ABD karşıtı fikirleriyle İranlılara hitap etmeyi sürdürür. Humeyni'nin Necef'te verdiği vaazlar ve yaptığı konuşmalar, 1970'lerin ortasından itibaren banda kaydedilip gizlice İran'a sokulur ve mollalar tarafından kitle örgütlenmesinin aracına dönüştürülür. Humeyni, Velayet-i Fakih kavram ve düşüncesini olgunlaştırmış haliyle ilk kez bu dönem gündeme getirir.

Humeyni'nin baskın rolü ve Velayet-i Fakihliği üç kriz sayesinde sağlamlaşır.

Birincisi; Kasım 1979'da Amerikan elçiliğinin basılması ve görevlilerinin rehin alınmasıdır. Başbakan Bazargan'ın Cezayir'de Amerikalı Brzezinski ile görüşmesi ve büyükelçilik işgalinin aynı dönemde denk gelmesi tesadüf değildir. Büyükelçilik işgali mollalar tarafından örgütlenen ve Bazargan hükümetinin tamamen saf dışı kalacağı antiemperyalist görünümlü bir hareket olur. Mollalar bu hamle ile bir taşla birden fazla kuş vurur. Bu eylem aynı zamanda devrimcilerin birçok siyasi olanağını ellerinden alır. TUDEH Humeyni'ye destek açıklaması yapar. Mollalar artık hiçbir direnişle karşılaşmadan, iktidarı ele geçirir. Velayet-i Fakih anayasal güvenceye kavuşturulur.

İkincisi; Irak'ın Eylül 1980'de İran topraklarını işgalidir. Aynı zamanda devrimin diğer Ortadoğu topraklarına yayılmasını engelleme savaşı olan bu işgal, İran halkını milliyetçilik temelinde birleştirir. İran ordusunun zayıf olduğu bu dönemde ayakta kalmasının temel nedeni "vatan savunması" ve şehadet olgusudur. Aynı dönem Humeyni de Irak'taki Şii halkını Saddam Hüseyin'e karşı kıskırtıp İslam devrimini Irak'ta yaymaya çalışır. Irak'taki Şii yeraltı örgütlerine ve nüfuzlu din insanlarına maddi

Molla hareketinin
Mönderi Humeyni'nin
Velayet-i Fakih olarak
kitlelerin karşısına çıkışı,
İran siyasi tarihinde
krallığın bir nevi
güncellenmesi olmuş,
1979 devriminin ardından
kurumsallaşmış, bir devlet
ve yönetme biçimine
dönüşmüştür.

yardım gönderir. Irak sınırındaki iki İran radyo vericisi üzerinden propaganda yapar. Düzenli ordunun yanı sıra, Pasdar adı verilen "Devrim Muhafızları" ve Besic adlı gönüllü milisler savaşın temel gücü olmuştur.

Üçüncü ise; İslam cumhuriyetinin önemli lider ve devlet yetkililerinin, islami antiemperyalist çizgideki Halkın Mücahitleri tarafından öldürülmeleri olur. Bununla birlikte, devrimci ve sol çizgideki parti ve örgütlerin devrim sonrası strateji ve programdan gerçek anlamda yoksun olmaları,

molla hareketine alan açar. Mollaların iktidara gelmesiyle de komünist avı başlatılır. 12 Ocak 1980’de Humeyni siyasal programını açıklar. 19 Ocak’ta Humeyni ve İslam cumhuriyeti için halk oylaması niteliği taşıyan bir miting mollaların organizasyonu ile gerçekleşir. Humeyni, 1982’de sekiz maddelik bir bildirge yayımlar. Uygulamalarını standartlaştırmak amacıyla, hukuku şeriata uygun biçimde islami hale getirir. Ülkeyi iki yıl boyunca sarsan tedhişi (korku salma, yıldırma) dizginlemeye başlar.

Devrim sürecinde kadınları sokağa çağıran Humeyni, devrimin hemen ertesinde İslamiyet adına kadına dönük en gerici politikaları uygulamaya yönelir. Hiçbir devrim kadınsız olmaz. Politik islamcı iktidarın devrimden sonra ilk hedefi kadınlar olur.

Tedhiş Dönemi Ve Önce Kadınlar

‘79 İran devriminde kadınların oynadığı rol başka bir yazının konusu olmakla birlikte, Humeyni için de kadınların gücü ve enerjisi, iktidarının nihai zaferi açısından yaşamsaldır. Humeyni, kadınları sokak gösterilerine ayrıca davet eder. Özellikle yoksul ve emekçi kadınlar, sokak ve siyasetle tanışırlar. Tarihin bu evresinde İranlı kadınların bilinç düzeyinde de, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı gerçeği durmaktadır.

Devrim sürecinde kadınları sokağa çağıran Humeyni, devrimin hemen ertesinde İslamiyet adına kadına dönük en gerici politikaları uygulamaya yönelir. Hiçbir devrim kadınsız olmaz. Politik islamcı iktidarın devrimden sonra ilk hedefi kadınlar olur. Çünkü cinsiyetçilik, politik islamcı burjuva iktidarın kurumsallaşması ve tüm toplumsal yapıya bunu sirayet ettirmesi bakımından zorunludur. Her şey tepetaklak olur. Kamu düzeni çerçevesinde islami kuralları zorla uygulatan milislerin (Besic) sayısı artar. Öfke özellikle kadına yönelir. Kadınlara islami giyim kuralları bildirilir, buna karşı protesto gösterileri için sokağa çıkan kadınlardan “çirkin sesleriyle memleketimizin huzurunu kaçıran, faşist şahın ihyasını arzulayan fahişeler” olarak bahsedilir. “İslami kıyafet, emperyalizme karşı en tesirli silahımızdır” propagandası yapılır. Bildiri dağıtan genç kadınlar sokaklarda açıktan katledilir. Hapishanelerdeki devrimci kadınlar tecavüze uğrar. Mollalara göre bakire olarak ölen kadınlar cennete gider ve idamdan önce “kızlıklarını bozmak” gerekir. Ülkenin politik islamcı dinsel dönüşümü hızlanır. Kız çocuklarının evlenme yaşı 18’den 13’e indirilir.

Ayrıca, ezilen uluslara ve ulusal topluluklara dönük baskılar artar. 1979 anayasası ile Zerdüşterin, Yahudilerin ve Hristiyanların hakları geleneksel islami normlara göre tanımlanır. Bu tanıma esasta sürece yayılan bir asimilasyon ve yok etme politikasıdır. Kafir olarak görülen Bahailere karşı siyasi, sosyal ve ekonomik kısıtlamalar getirilirken, pek çok lideri de idam edilir. Kürtlerin özerklik ve

Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilmesi talebi reddedilir. Kürdistan'da olduğu gibi, Belucistan'daki Beluci, Mazenderan'daki Türkmen ve güneydeki Kaşkay muhalefetleri ezilir. Molla iktidarına karşı her türlü direniş bastırılır. Devriminde önemli roller oynayan bazı politik islamcı kişiler dahi idam edilir.

Siyasi Kararlılık Ve Kurumsallaşma

Humeyni'nin kararlılığı molla iktidarının başarısını koşullayan temel faktörlerden biridir. İktidarı tam olarak ele geçirmeden bile eylemlerinin doğruluğuna inanır. 1 Şubat 1979'da İran'a dönen Humeyni'nin süreç yönetimi de başarılıdır. Örneğin, dönemin başbakanlığına, kendisine bağlı bir mollayı değil de, siyaseten ılımlı çizgide duran, olası bir darbeyi engellemek için de Amerikan düşmanı sayılamayacak olan burjuva liberal Bazargan'ı getirir. Humeyni'nin bu pragmatist politikasının temelinde, hem içte iktidarı sağlamlaştırma hem de bölgede etkin konuma gelme amacı yatmaktadır. Emperyalist devletlerin Humeyni'yi devrimin öngününde ve hemen sonrasında el altından desteklemeleri de bu amacı güçlendirmiştir. Nihayetinde İran'da devrimci sol güçlerin iktidara gelmesi çok daha tehlikeli görülmektedir. 1980'lerde "Yeşil Kuşak" projesinin bir parçası da budur.

İran dışında Avrupa ülkelerinde de salon etkinlikleriyle, devrimi politik islamcı rotaya sokmanın propagandası yapılır. Devrim öngününde Humeyni, BBC radyosu üzerinden İran halkına doğrudan seslenir: "Gidin ve

bütün dünyaya yeni bir asrın başladığını anlatın. Unutmayın ki, kim istibdada ve safahata karşı mukaddes savaşta ölürse şehit sayılır. Cennetin kapıları açılır ona." Kitle iletişim araçlarının öneminin farkında olan mollalar, ilk anda radyo ve televizyon kurumlarını ele geçirir. Kitle faaliyeti bakımından mollaların vazgeçemedikleri biçimlerden biri de ev toplantılarıdır. Her evde senede bir ya da iki defa mollaların çağrıldığı çile ve din toplantıları yapılır. Camiler parti büroları gibi işletilir. Vaaz-

İran devrimi, hareketin devrimci önderliğinin yaratılması ve üstlenilmesi ile ilgili sorunun nicelik olmadığını açıkça göstermiştir. Mollalar, devrimin içinden gelip iktidara oturmuş, devrimle kazanılan politik özgürlüğü kısa sürede ortadan kaldırmıştır.

larda bir miting gibi siyasi yorumlar yapılır, cemaate ne düşünmeleri ve ne yapmaları gerektiği söylenir. Yeni politikayı uygulamanın ilk mekanı camiler olur. Devletin atadığı imamlar tarihi ve önemli bir güce sahiptir. Molla iktidarı, Cuma namazlarının ardından kitle gösterilerini bütün ülkede kurumsal hale getirme, büyük şehirlerde camiye dayalı sosyal hizmet ağları kurma yoluyla yoksul sınıfın desteğini kazanır. Molla iktidarını sağlamlaştıran temel unsurlardan bir tanesi de propaganda yön-

temleridir. Yoksul ve ezilen halkların kazanılması için kullandıkları söylemler, marksizmi ve solu engelleme çabası olarak da görülmelidir.

Başka açılardan bakıldığında da şunlar söylenebilir:

1979'da İran'da derin bir altüst oluş süreci yaşanır. En başından itibaren sürece etkili müdahale eden, siyasi kararlılıkla ilerleyen, kitlenin nabzını tutan ve bunu stratejik bir perspektifle ele alan siyasi güç devrimin önderliğini de omuzlayabilir. İran devrimi, hareketin devrimci önderliğinin yaratılması ve üstlenilmesi ile ilgili sorunun nicelik olmadığını açıkça göstermiştir. Mollalar, devrimin içinden gelip iktidara oturmuş, devrimle kazanılan politik özgürlüğü kısa sürede ortadan kaldırmıştır. İran devrimcilerinin ise stratejik düşünüşten yoksun oldukları söylenebilir. Zira devrimciler için hedef sadece şah rejiminin yıpratılıp yıkılmasıdır. Devrim sonrası ne olacağı, ne yapılacağı muğlaktır.

Humeyni'nin kendi çizgisindeki kararlılık düzeyi dönemin devrimcilerinde de etki yaratır. Bu hegemonik etki, İran devrimcilerinin ideolojik zayıflığının göstergesi olarak da görülebilir. Devrimciler, kadının devrimdeki rolünü görememiş oldukları gibi, basın-yayın özgürlüğü ve yaşam tarzı özgürlüğü kısıtlandıkça, "ana ve yan çelişki" tartışmalarıyla, emperyalizme karşı verilen savaşta böyle "ufak tefek şeylerin lafının edilmemesi" gerektiğini savunmuşlardır. Antiemperyalist çizginin tutarlılığı ve başarısının koşulu, onun enternasyonalist karakterinin güçlü olmasındadır. İran devrimcilerinin bu noktadaki zayıflıkları, onların başarısızlıklarını koşullayan faktörlerden bir tanesidir.

Devrim Sonrası

Humeyni'nin ölümünden sonra liderlik konseyi (yüksek mertebeli mollalardan oluşan yönetim organı) Hamaney'i lider olarak atar. 1989

anayasa değişikliği ile başbakanlık makamı kaldırılır. Cumhurbaşkanı doğrudan yürütmenin başıdır. Halkoyu ile 4 yılda bir seçilir. Ancak dini liderliğin onaylamadığı hiçbir isim meclis seçimlerine giremez. Örneğin 2013 seçimlerinde 400'e yakın kişi, "milletvekilliği vasıflarına uygun olmadıkları" gerekçesiyle veto edilir. Bugün de molla rejiminin yapısında, dini lider her şeyin ve herkesin üstündedir. İç ve dış politikanın genel hatlarını ve yönelimini belirleyen pozisyonadadır.

Devrim sonrası en dinamik hareketler entelektüeller, kadınlar ve gençlik saflarından çıkar. İran nüfusunun %70'ini genç (30 yaş altı) nüfus oluşturur. Seçme yaşı 15'tir. Ancak gençliğin sorgulama gücünden, toplumsal hareketler içinde oynadığı rolden duyulan korku, seçme yaşının 18'e çıkarılmasının nedenidir. Kültürel hayatın islamizasyonunun '90 sonrası kuşağın gençlik bölüklerinde güçlü karşılık bulmadığı söylenebilir. Şeriatın günlük hayata yansımalarına direnen kitleler, bir nevi kendi yaşam tarzlarını kurmaya çalışır.

"İslam Demokrasisi"

Bu süreçte "İslam demokrasisi" kavramı öne çıkar. İran'da molla düzeni koşullarında "İslam demokrasisi" kavramı, bireysel özgürlük alanlarının açılması talebiyle eşdeğer sayılır. İran özgünlüğünde bunun ilerici bir rol oynadığı söylenebilir. 1990'larda ideolojik ve politik çatışmalar derinleşirken, "reformcu hareketler" şekillenmeye başlar. Bu dönemde mollaların meclisteki oranı %25'e geriler. Politik islamcılar,

molla kökenli olanlar ve olmayanlar diye ikiye bölünür.

"Reformcu" denilen politik İslamcı burjuva kanat, '97'de Hatemi'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle ciddi anlamda etkinlik kazanır. '97 cumhurbaşkanlığı seçimi rejim içerisindeki değişik siyasi kanatların belirginleşme süreci olur. '96 meclis seçimleri "kadınların seçimi", '97 cumhurbaşkanlığı seçimi ise "gençliğin seçimi" olarak yorumlanır. Sandıktaki bu tablo, molla rejiminden duyulan ama henüz düzen dışına

İran tarihinde sınıfsal çelişkilerle birlikte devlet-halk çelişkisi de sistematik olarak derinleşmiştir. Özgürlük mücadelesi bu bakımdan güçlü bir damar olarak var olmuştur. Bugün ortaya çıkan ayaklanmanın bu tarihten de beslendiği açıktır.

yönelmeyen memnuniyetsizliğin bir karşılığıdır.

2003'ten başlayarak "muhafazakarlar" yeni bir atağa geçerler. 2004'te meclis çoğunluğunu ele geçirirler. 1981'den 2005'e, ilk defa molla kökenli olmayan Ahmedinecad cumhurbaşkanı seçilir. Tahran belediye başkanlığından cumhurbaşkanlığına uzanan yolda yürümüştür. Besic kökenli Ahmedinecad'ın ellerine Kürt kanı bulaşmıştır. İran-Irak savaşında ve sonrasında binlerce Kürdün katledilmesinde rol oynamıştır.

Çoğunluğu devrim sürecinde genç öğrenciler olan, İran-İrak savaşına katılan “Devrim Muhafızları” kökenliler ve paramiliter Besic üyeleri, 2005 yılına kadar Hamaney yörüngesinde kalırlar. Ancak günümüzde, İran İslam Cumhuriyeti’nin kuruluşunun bu en ateşli evlatlarının birçoğunun “Reform Hareketi”nin ön saflarında bulunuyor oluşu bile molla rejiminin tıkanığının ve bir yol ayırımında olduğunun göstergesi sayılabilir.

“Artık Oyun Bitti”

2017’nin son günlerinde başlayan ayaklanmanın molla rejiminin ideolojik merkezlerinden patlak vermesi dipten gelen dalğanın şiddetini gösterir niteliktedir. İran tarihinde sınıfsal çelişkilerle birlikte devlet-halk çelişkisi de sistematik olarak derinleşmiştir. Özgürlük mücadelesi bu bakımdan güçlü bir damar olarak var olmuştur. Bugün ortaya çıkan ayaklanmanın bu tarihten beslendiği açıktır. Molla rejimi de iktidarını kurarken bu gerçeği dikkate almış ve pervasız bir diktatörlük uygulamıştır. Ancak buna rağmen molla rejimi ger-

çekte ömrünü tamamlamıştır. Başta gençlik ve kadınlar olmak üzere, halklar özgürlük istiyor. Dört parça Kürdistan’ın Rojhilat parçası bu sürecin kritik bir yerinde duruyor. İran halkları, biriktirdikleri deneyime yaslanarak, yeni bir demokratik bilinçle ayaklanmayı büyütüyorlar. Ve ama 1979 devriminin öngünlerinde olduğu gibi, şimdi de devrimci önderlik sorunu yaşanmaya devam ediyor.

Devrimin 40. yılı yaklaşırken İran halkları umudu büyütüştür. “Kahrolsun Molla Rejimi” ve “Diktatöre Ölüm” sloganlarının haykırılışı açık bir irade beyanıdır. Ve son sözü “Artık Oyun Bitti” diyen İran halkları söyleyecektir.

Kaynakça

İran Tarihi, Gene R. Garthwaite, İnkılap Kitabevi, 2012

Hatemi’nin İran’ı, Sami Oğuz-Ruşen Çakır, İletişim Yayınları, 2000

İran: Soluyor Çiçekler Parmaklıklar Ardında, Bahman Nirumand, Belge Yayınları, 1988

Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm, Derleyen: Y. Doğan Çentinkaya, İletişim Yayınları, 2016

“Devrimin Silahlı Bekçileri” Halkın Fedailerini

Zeynep Yeter

1979'a gelindiğinde, Fedailer askeri eylemleriyle sarsıcı bir etki yaratmışlardır. Şahin ve SAVAK'ın tutuklama-katliam saldırılarına rağmen Fedailer'i bitiremedikleri ama Fedailer'in de bu iktidarı yenemediği, yani iki güç arasında bir “denge” durumu açığa çıkmıştır. Bunu koşullayan en temel neden, savaşıncısından önderliğine ve en genel haliyle halka varıncaya kadar bedel ödemeye hazır oluşun, fedailleşmenin toplumsallaşmasının hayat buluşudur. Fedailer'in, işçi sınıfı içerisinde o kadar güçlü olmasa bile, öğrenci-aydın kesimlerde siyasi etkisi tartışmasız bir gerçektir. Şahin kendini en güçlü hissettiği dönemde, Fedailer rejime meydan okumuştur.

‘70’li yıllar dünyada devrim ve karşıdevrim savaşımının sertleştiği bir dönemdir. Devrimci örgütlerin silahlı mücadele ve gerilla savaşı konusunda düşüncelerini eyleme dönüştürdükleri yıllardır. Baştan belirtmek gerekir ki, tüm bu sürecin inşasında Filistin özel bir rol ve misyon üstlenmiştir. RAF’tan PKK’ye, THKO’dan Halkın Fedailerini’ne kadar birçok örgüt FKÖ’den aldıkları eğitim ve destekle kendi savaşımını büyütmuşlerdir.

Elbette ki, bu dönemde savaşım veren tüm örgütler devrimci mücadeleye sayısız tecrübe bırakmışlardır. Bu örneklerden birisi de İran’dadır. Söz konusu İran olduğunda, karşıımızda Halkın Fedailerini Gerilla Örgütü durmaktadır. Orada marksizm iddialı tek örgüt olması, pratiğinde devrimi

ve yenilgiyi barındırması açısından Halkın Fedailerini özgün bir yerde durmaktadır.

İran’da Halkın Fedailerini Örgütü’nün geride bıraktığı değerli mirası, direngen duruşu daha yakından incelemenin bugünümüze güçlü bir ışık tutacağına inanıyoruz. Her ne kadar yanı başımızdaki bir hareketten bahsediyor olsak da, düşünsel ve duygusal mesafe o kadar uzaktır ki, Latin Amerika’daki devrimci hareketleri bildiğimizden daha az bilgiye sahibizdir. Halbuki gerilla taktiğini etkin kullanma, saldırılar karşısında gücünü koruma, eylemlerle beraber kendini ideolojik-politik olarak örgütlenme ve en önemlisi de halka rejimin yıkılabileceği umudunu aşılama konusunda Fedailerini tarihte özel bir yeri vardır. İran’daki

siyasal koşullarda, devlet despotizminin (1963'te yapılan "ak devrim" sürecini dışında tutarsak) yoğun yaşandığı şartlarda iktidarı zor yoluyla ele geçirme isteği başlı başına cüretli bir çıkış, cesaretle bir adımdır.

Bir örgütün başarı ya da başarısızlıklarının neden-sonuç ilişkisini doğru okuyabilmek için hareketin ortaya çıktığı nesnel koşullara dair fikrimizin olması gerekir. En nihayetinde, bu koşullara bakılarak politika yapılır. Hele ki söz konusu olan İran gibi askeri darbelerin, suikastların eksik olmadığı, en temel insan haklarının dahi yok sayıldığı bir ülkeyse, koşulların rolü daha da önem kazanır.

İran'ın tarihsel geçmişine şöyle bir bakmak dahi bu topraklarla benzerlikleri görmek için yeterli olur. Birbirinden farklı, uzak gibi görünen, fakat benzer bir "kader"dir yaşanan. Bu hem devrim hem de karşıdevrim bakımından geçerlidir. İran'da da 1920'lerden itibaren Sovyetler Birliği'nin etkisiyle "bir hayalet gezinmeye" başlar. Devrimci arayış kendini 1941'de TUDEH'te (İran Kitleler Partisi) ifade eder. Sovyet yanlısı TU-

DEH, kitleselliği ve örgütlenme gücü bakımından önemli olmakla birlikte, iktidarın merkezine yürüme noktasında çok da istekli değildir. Kendisini daha çok muhalefet olarak sınırlandırmıştır. Oysa 1951'den itibaren hayli deneyim sahibi, hem yeraltında hem de yarı-legal çalışmada tecrübeli, başta işçi sınıfı olmak üzere birçok kesimde örgütlü bir partidir. Etki düzeyinin daha iyi anlaşılması için, TUDEH'in ordu ve istihbarat örgütündeki varlığını hatırlatmak yeterli olacaktır.

TUDEH, tarih sayfaları 1953'ü gösterdiğinde, CIA ve MI6'nın ortak gerçekleştirdiği şah darbesini sessizlikle karşılamıştır. İktidara gelen şahın ulusal cephe ve başbakan Musaddık'la uğraşacağını uman TUDEH ciddi bir yanlıgı içerisindedir. "Komünizm tehlikesi" olarak görülen TUDEH de darbeden payına düşeni alır. Birçok önderlik kadrosu, parti sempatizanı gözaltına alınır ve işkenceli sorgulardan geçer. Kimi zamanda sokak ortasında infaz edilir. Katledilmeyen "şanslı" azınlığı uzun ve zorlu mahpusluklar beklemektedir. Yakalanmayanlar ise

soluğu Avrupa’da alırlar. Orada şah karşıtı propaganda ve örgütlenme çalışmalarına devam ederler. (İran’daki devrimciler bakımından Avrupa ve Amerika darbeden önce de örgütlenme sahası olarak değerlendirilmiştir.)

Şahın iktidarı sağlamaştırdıktan sonra ilk yaptığı şey, CIA ve Mossad desteğiyle “komünizmle mücadele” adı altında, istihbarat örgütü SAVAK’ı kurmak olur. Bir kişinin şah karşıtı olması işkenceden geçmesi için yeterli bir nedendir. Ki komünist olma şüphesiyle SAVAK’ın eline düşmenin karşılığı ölümlerden ölüm beğenmektir. Tam da bundan dolayı, TUDEH içinde “direniş göstermeye-elim, henüz çok erken, önce toparlanalım” düşüncesi hakimdir. Ancak bu anlayış Vietnam, Cezayir, Küba, Çin devrimlerini okumuş ve bunlardan etkilenmiş genç devrimciler için ikna edici değildir. “Savaşmayacaksak yaşamamızın ne anlamı var?” sorusu TUDEH’ten kopuşun önemli bir nedeni olmuştur. İran’da devrim hayali kuranlar, bunun cüretiyle geçmişle hesaplaşmanın yeni yol arayışı içerisindeydiler. Kopuşun mihenk taşı 1953’te “parti neden darbe karşıtı bir direniş cephesi açmadı” sorusu olur. Kendini korumayı amaç edinmiş parti eleştirisi, Halkın Fedailerini gerillalarını tarih sahnesine çıkarmıştır.

İran’da Devrimci Gerilla Hareketinin Doğuşu Ve Fedai Tarz

Esasen 1960’lardan sonra irili ufaklı birçok grup şahlığa karşı silahlı mücadele yürütülmesi gerektiğinde hemfikirdir. Fakat çok azı 1970’li yıllara kadar varlığını koruyabilmiş,

çoğunluğu SAVAK tarafından açığa çıkarılıp imha edilmiştir. Tüm bunlara rağmen, Perviz Puyan’ın “Silahlı Mücadelenin Gerekliliği Ve Hayatta Kalmaya Dayalı Teorinin Çökertilmesi” çalışması, keza TUDEH’in gençlik yapılanmasında yönetici olan Bijen Cezeni’nin teorik çalışmaları ve son olarak eski Milli Cephe üyesi Mesut Ahmetzade’nin makaleleri, bir dönemle hesaplaşmanın yanı sıra, marksizm iddialı devrimci gerilla hareketinin doğuş müjdecisidir. Aralarında tam bir fikir birliği

Şahın iktidarı sağlamaştırdıktan sonra ilk yaptığı şey, CIA ve Mossad desteğiyle “komünizmle mücadele” adı altında, istihbarat örgütü SAVAK’ı kurmak olur. Bir kişinin şah karşıtı olması işkenceden geçmesi için yeterli bir nedendir.

oluşturamamış olsalar da, iktidarın zor ve şiddet araçlarıyla alınabileceği ve devrimin yakıcılığı konusunda fikir birliği sağlamışlardır. Bu da harekete geçmek için güçlü ve yeterli bir neden olarak görülür.

Fedailerin lider kadrolarının başında olduğu Meşhed, Tebriz ve Tahran kentlerinde üç hücre oluşturulur. Tahran hücresinde Bijen Cezeni, Hasan Ziya Zarifi, Ali Ekber Farahani ve Hamid Eşref bulunur. Meşhed grubunun liderleri Mesut Ahmetzade ve Emir Perviz Puyan’dan oluşmaktadır. Ve

son olarak Tebriz grubunun liderleri arasında ise Behruz Dehgani ve Küçük Kara Balık gibi birçok ölümsüz eseri bulunan Samed Behrengi vardır.

Gerek Cezeni-Zarifi grubu, gerekse Ahmetzade-Puyan grubu '70'lerde varlıklarını korumuşlardır. Yeterli sayıda militanlarını mücadeleye hazır, şah rejimini yıkma konusunda istekli ve inançlı tutmayı başarmışlardır. Harekete geçmeden önce silahlı mücadele konusunda tecrübe edinmek, gerekli teknik malzemeyi kullanmayı öğrenmek, kır ve kent gerillacılığı konusunda hazırlık yapmak amacıyla Filistin'e gitmişlerdir.

Ülkeye döndüklerinde, daha bir eylemin hazırlık aşamasındayken SAVAK tarafından açığa çıkarılırlar. Başta Cezeni olmak üzere birçok kurucu kadro ve savaşçı tutuklanır. Örgüt liderlerinin SAVAK tarafından ele geçirilmesine rağmen, eylem planlandığı gibi gerçekleştirilir. Siyahkel kentinde bir jandarma karakoluna yapılan baskın, şah döneminde yapılan ilk gerilla eylemi olma özelliğini taşır. Baskın öncesinde dört kişi, sonrasında ise bir kişi hariç savaşçıların tamamının öldürülmesinden kaynaklı, eylem askeri açıdan başarısız bulunur. Fakat yapılan eylem kitlelere ve düşmana verdiği net mesajdan dolayı siyasi olarak başarılı görülür. Halk tarafından büyük bir ilgi, coşku ve zafer duygusuyla karşılanır.

Fedailer'in girdiği eylem hattının sadece halk üzerinde olumlu bir yansımaları olmaz. Örneğin Halkın Mücahitleri örgütü üzerinde de bir basınç yaratır. "1971'de Siyahkel'de gerillalar harekate başladı. Bu olay kendi arzuları dışında ve henüz hazır ol-

madıkları halde Mücahitleri aynı yıl içinde eyleme geçmeye ve kendilerini halka tanıtmaya zorladı. Eğer bunu yapmasalardı Halkın Fedailerini tek öncü örgüt olarak kalacaktı." (Nasıl Yapılmadı) Bu eylem, Mücahitler dışında başkaca grupların da varlıklarını ilan etmelerine vesile olmuştur.

Fedailer, gruplar olarak bir araya geldikten sonra, iki yıla yakın bir süre kendilerini örgüt olarak adlandırmazlar. Esas olarak Hamid Eşref'in liderliğinde örgüt formuna kavuşurlar. Örgütün amblemi ise yerküre üzerinde İran haritası, kalaşnikof kavramış bir yumruk, orak-çekiç-yıldız ve İran Halkın Fedai Gerilla Örgütü yazısından oluşur.

1974 sonlarından başlamak üzere örgütün stratejisi ve taktikğine çalışılır. Tek bir düşünce sistemi oluşturulur. Ahmetzade'nin fikirleri reddedilerek, Cezeni'nin fikirleri kabul edilir. Bunlar, 1976'da Fedailer'in illegal yayın organında resmen yayınlanır. Tam da Cezeni'nin düşüncelerinin benimsendiği bu dönemde, Cezeni ve örgütün 6 kurucu üyesi SAVAK tarafından katledilir. Bu katliam, fedailerin ajan-provokatör Şehriyari'yi cezalandırmasına bir misillemedir aslında. Cezeni'nin hayatını kaybetmesi örgütü olumsuz etkilemiştir. İkinci bir olumsuzluk ise H. Eşref ve dokuz ileri kadronun polislerle girdikleri çatışmada ölümsüzleşmeleriyle yaşanır. Eşref'in şehitliği örgütü moral olarak da etkiler. Eşref örgütçülük yeteneği güçlü, cesaretli ve illegal mücadelede yetkin bir liderdir. Polisin kurduğu pusulardan defalarca çıkmış, tuzağa düşmeyen, uzman bir savaşçıdır aynı zamanda. Yıllar-

ca SAVAK'ın arananlar listesinin başında olmasına rağmen ele geçirilememiş, örgütsel faaliyetlerini sürdürmüş, Fedailer tarafından "büyük yoldaş" ünvanıyla nitelenmiştir. Bütün Fedailer için eylemci rol modeli olma özelliği de taşıyan bir liderdir. 1971'de birçok örgüt liderinin yakalandığı koşullarda, Fedailer'in yok olmasını engelleyen bir rol oynamıştır. Fedailer'in devrimci çizgide savaşımı sürdürmelerinde Eşref'in özel bir rolü vardır. Örgütün askeri kuralarla yönetilmesinde ortaya koyduğu emeği bilinmektedir.

Eşref'in hayatını kaybetmesi, başta Tahran örgütlenmesi olmak üzere, kumanda merkezinin ciddi hasar almasına neden olur. Fedailer bu darbenin etkisini 1979'a kadar aşamazlar. Bu konuya dair son olarak belirtmek gerekir ki, Eşref'in şehadetinden kısa bir süre sonra silahlı mücadelede isteksiz küçük bir grup örgütten ayrılır. Bu Fedailer'deki ilk bölünmedir ve Kopuş Grubu'nun sayısı 10 kişiyi aşmaz.

Siyahkel baskını ilk kurşun olur ve ilk kurşunu diğerleri izler. Sekiz yıl içerisinde (1971-79) birçok eylem yapılır. Yapılan eylemleri kısaca sıralamak bile Fedailer'in cüretini görmek bakımından yeterlidir.

Fedailer, muhaliflere yoğun işkence yaptırmayla nam salmış askeri başsavcının cezalandırılması, jandarma genel karargahının bombalanması, SAVAK'ın en tanınmış işkencecilerinden biri olan A. Nikteb'in öldürülmesi gibi pek çok eylem imzalarını atarlar. Niteliklerinin geldiği düzeyi göstermesi bakımından, Siyahkel'i anma çerçevesinde Tah-

ran, Meşhed, Babol ve Lacihan kentlerinde jandarma ve polis merkezlerinin bombalanması, grevci işçilere destek olmak amacıyla işçileri polise ezdiren patron M. Fetih-Yezdi'nin öldürülmesi, öğrencilere baskı yapan üniversite güvenlik biriminin şefi yüzbaşı Noruzi'nin cezalandırılması gibi politik askeri eylemler önemlidir. Kimi zaman da, devrimcilerin kanına girmiş ajan-provokatörleri hedef alırlar. Ajanların en "meşhuru" olan ve devlet tarafından özenle korunan A. Şehriyari'ye hak ettiği sonu-

Siyahkel kentinde jandarma karakoluna yapılan baskın, şah döneminde yapılan ilk gerilla eylemi özelliğini taşır.

Baskın öncesinde dört kişi, sonrasında ise bir kişi hariç savaşçıların tamamının öldürülmesinden kaynaklı, eylem askeri açıdan başarısız bulunur.

yine Fedailer hazırlar. Devriye gezen polis, polis merkezleri ya da şahın kurduğu tek yasal parti olan Rastak-hiz Fedailer'in hedefi olur.

Eylem tarzları birbirinden farklıdır. Fedailer tek bir eyleme saplanıp kalmazlar. Bir karakola karşı bombalı eylem yaparken, başka bir karakola baskın taktiğini uygularlar. Bazen de hem sabotaj hem de baskın taktiğiyle düşmanı şaşırtır, panikletirler. Hem güncel politikaya müdahale ederler, hem de halka zarar vermiş unsurları hedefler. Sivillere dönük eylem yapma-

ma konusunda net bir sınırları vardır. (Bu da, haliyle halkta örgüte güçlü bir güven açığa çıkarır.) Hedefleri çok çeşitli ve geniştir. Tüm bunların yanı sıra, Fedailer başka ülkelerdeki devrimci hareketlerle de dayanışma içerisinde bulunurlar. Örneğin Filistin’de savaşarak şehit düşerler. Ya da şahın Umman’daki iç savaşta kralın yanında yer alıp asker göndermesine karşılık, Fedailer de devrimcilerin yardımına koşarak orada ölümsüzleşirler.

Fedailer, politik-askeri etkisi olduğu kadar, psikolojik etkisi olabilecek

Fedailer, muhaliflere yoğun işkence yaptırmasıyla nam salmış askeri başsavcının cezalandırılması, jandarma genel karargahının bombalanması, SAVAK’ın en tanınmış işkencecilerinden biri olan A. Nikteb’in öldürülmesi gibi pek çok eyleme imzalarını atarlar.

eylemler de yapmaya çalışırlar. Kendilerine has özgüven, disiplin, özen ve kararlılıkla hedef seçimi ve eylem planı yaparlar. Bu psikolojik harbin teorisi ve önemi konusunda Cezeni özel bir rol oynar. Örneğin, şahlık rejiminin tanınmış isimlerine suikastlar (en önemlilerinden birisi general Abidin Farsiu’ya yapılmıştı), yabancı şirketlere dönük bombalamalar (ABD petrol şirketlerinin bombalanması), SAVAK’ın ünlü işkencecilerine yönelik cezalandırmalar gibi taktik eylemleri sıralayabiliriz. Yine

Tahran’da ABD büyükelçiliğine yapılan baskınla, rehinelere iki saat boyunca Fedailer’in denetiminde kalmıştır. Eylemlerden sonra bırakılan bildirilerle propaganda yapılmıştır.

Tüm bunlar olurken, şahın eylemler karşısında çaresizliği ortadadır. Her ne yaparsa yapsın, eylemlerin önünü kesemez. Bundan dolayı da misillemeye başvurur. Hapishanelerde birçok lider ve ileri kadro öldürülür. Fakat bunlar dahi Fedailer’i durduramaz. Son olarak şunu da söylemek gerekir ki, gerilla eylemleri kaçınılmaz kayıpları da beraberinde getirir. Özellikle önderlik düzeyinde kadroların eylemlere katılması diğer savaşçılar üzerinde moral etkisi yaratsa da, yaşanan çatışmalarda veya eylemlerde önderlik kadrolarının şehitliğine yol açar. Bu da ciddi, yeri doldurulamaz boşlukların oluşması demektir. Deneyimli kadroların yitirilmesinin, savaşın sürekliliğini sağlamada zorluk yaratacağı açıktır.

1979’a gelindiğinde, Fedailer askeri eylemleriyle sarsıcı bir etki yaratmışlardır. Şahın ve SAVAK’ın tutuklama-katliam saldırılarına rağmen Fedailer’i bitiremedikleri ama Fedailer’in de bu iktidarı yenemediği, yani iki güç arasında bir “denge” durumu açığa çıkmıştır. Bunu koşullayan en temel neden, savaşından önderliğine ve en genel haliyle halka varıncaya kadar bedel ödemeye hazır oluşun, fedailleşmenin toplumsallaşmasının hayat buluşudur.

Fedailer’in, işçi sınıfı içerisinde o kadar güçlü olmasa bile, öğrenci-aydın kesimlerde siyasi etkisi tartışmasız bir gerçektir. Şahın kendini en güçlü hissettiği dönemde, Fedailer

rejime meydan okumuştur. Şahın yenilmez olmadığını tüm topluma göstermiş, umut yaratmışlardır. Bir diğer şey ise, 1953 sonrası alınan yenilgiyle cepheden bir hesaplaşmadır. Direniş kültürü ve ruhunun tohumları Fedailer ile birlikte çok daha güçlenmiştir. Bundandır ki halk, 1979 ayaklanmasında Fedailer’e “devrimin silahlı bekçileri” demiştir. Keza “Yeni Siyahkel’ler yaratmaya!” sloganı, “ilk kurşun”un halkın bilincinde edindiği yeri göstermesi bakımından iyi bir örnektir.

Devrim Yürüyüşünün Tıkanma Noktaları

Fedailer’in 8 yıllık gerilla pratikleri boyunca başa çıkmak zorunda kaldıkları çok çeşitli sorunlar da olmuştur. Temel yanlarını kısa olsa da değerlendirmek, Fedailer’i anlama ve doğru sonuçlar çıkarma bakımından önemlidir. Bunların belki de en önemlilerinden biri, örgütün kuruluşu kadar eskiye dayanan kimi teorik sorunların çözülmemesidir. Örneğin Cezeni, emperyalizm ve şaha karşı mücadeleleri eş düzeyde yürütülmesi gereken mücadeleler olarak tanımlamıştır. Ayrıca, silahlı eylemlerin yanı sıra, başka bir “ayak” olarak propagandanın, örgütlenmenin yapılması gerektiğini savunmuştur. Fakat Ahmetzade bu konuda, mücadelenin emperyalizme odaklanması gerektiğini düşünür, “Şah olsa olsa bir kukladır” der. Ve propagandanın ayrıca örgütlenmesine gerek olmadığını savunur. Eşref liderliği döneminde her ne kadar bu sorunlar çözümlenmiş olsa da, etkileri hala sürmektedir. Savaşın doğru çizgide sürdürülebilmesi

bakımından güçlü bir ülke tahlili yapılamamış, kimlerle müttefik olunacağına dair bile bir fikir birliği ortaya çıkarılamamıştır. Hareket ilk örgütlendiğinde göze alınmış bu sorunlar zamanla örgütün ortak aklını zayıflatıcı bir özellik taşımış ve gelinen aşamada çözümünü dayatmıştır.

Çözümlemeyi bekleyen bir diğer sorun ise şudur: Silahlı mücadelede esas olarak kent gerillacılığı taktiği benimsenmiştir. Gerillacılık başlı başına bir sorunken, şehirde bu faaliyeti yürütmenin ayrıca çok ciddi zorlukları bulunmaktadır. Şehir gerillacılığında deneyimsiz olan örgütün tek yol göstericisi “Şehir Gerillasının El Kitabı” eseridir. Şehirlerde barınmak, lojistik ve istihbarat sorunlarını çözmek, her evi bir üs haline getirmek ve düşmanı vur-kaç taktiğiyle zayıflatmak, esas olarak kendi deneyimlerinden öğrenerek geliştirebilecekleri şeylerdir. Kaçınılmazdır ki, olası kayıplar göze alınarak yol açılacaktır.

1978’in sonlarına doğru başlayan şah karşıtı halk hareketini, Fedailer, tüm bu dezavantajlı durumlarına rağmen, en etkin güç olarak sokaklarda karşılarlar. Üstelik de şahın biraz olsun soluklanmak için af ilan etmesi ve siyasal örgütlenmenin önündeki engelleri esnekletirmesi ciddi olanaklar sağlar. Bu yeni durumu değerlendirmek isteyen Fedailer, Siyahkel’in yıldönümünü legal kitle gösterisine dönüştürürler. Tahran Üniversitesi’nin önünde yapılan eyleme birçok kentten militanlar da katılır. Fedailer, aynı tarihlerde Tahran merkezli ayaklanma patlak verdiğinde, kitesini hızla silahlandırarak çarpışmaları yön-

lendirme başarısı gösterir. Devrimci mücadelenin doruğa ulaştığı 9-10-11 Şubat'ta kışlalara kitleyi yönlendiren, halkı silahlandıran Fedailer'dir. Tahran'da şahın hava kuvvetleri üstünden halka saldırısında, çarpışmayı kararlı ve etkin yöneten güç yine onlardır. Böylece halkı devrimci savaşın, ayaklanmanın etkin bir gücüne dönüştürürler. Yapılan bu hamle, yani halkı savaştırıp silahlandırmak, devrimin gelişimi bakımından stratejiktir. Ordunun darbe planlarını bozmuş ve iradesini kırmıştır.

Fedailer, aynı tarihlerde Tahran merkezli ayaklanma patlak verdiğinde, kitlesini hızla silahlandırarak çarpışmaları yönlendirme başarısı gösterir. Devrimci mücadelenin doruğa ulaştığı 9-10-11 Şubat'ta kışlalara kitleyi yönlendiren, halkı silahlandıran Fedailer'dir.

Benzer bir durum şah için de geçerlidir. İradesi kırılmış, ne yapacağını bilmez bir haldedir. Ordu içinde bölünme yaşanır. Erler ve subaylardan halkın safına karışanlar olur. Öyle ki, gösterilerde tankları halkın saflarında görmek şaşırtıcı değildir. Gösterilerin yanı sıra, genel grev dalgasıyla hayat durur. İşçiler, öğretmenler, hakimler, memurlar grevle hayatı durdurmuştur. Halkın ihtiyaçları kadar üretim yapılır. Tüm ihtiyaçlar oluşturulan halk örgütlenmesiyle çözülür ve bu işleyiş aylarca sürer.

Halk savaşı stratejisini benimseyen Fedailer'de, 1979'da başlayan kitle ayaklanmaları ve genel grev-genel direniş hattıyla açığa çıkan devrimci enerjiyi görünce, Bolşevik devrimi modelini benimseme eğilimi gelişir. Bu ayaklanmada belirleyici olan kentler olmuştur. Hareket güçlenmeye başladıkça köylere yayılır. Ezilen kent yoksulları yeni bir yaşama, insanca koşullara inandıkça savaşır, hayatını ortaya koymaktan çekinmez. Burada bir parantez açarak şunu belirtmek gerekir ki, Humeyni'nin ayaklanmanın başında şahı devirme konusundaki duruşu, yeni yaşam vaadi ve yoksulların olmadığı bir ülke söylemi de ezilenlerin bilincinde güçlü bir karşılık bulmuştur.

Tüm bu sürecin örgütlenmesinde mollalar kadar etkin olan güçler Fedailer ve Mücahitler'dir. Burada şu soru önem kazanıyor: O halde iktidarı Fedailer neden alamadı? Bu son derece önemli sorudan doğru sonuçlar çıkarmak kendi devrim yürüyüşümüz bakımından da değer taşır.

1979-80 arasında Halkın Fedailerinin sayısı 100'den azdır. Fakat meydana gelen yeni durum ve kitleler içerisinde legal faaliyet yürütmenin avantajlarıyla ciddi bir kitle gücü açığa çıkmıştır. Fedailer'in talimatıyla harekete geçmeye hazır, örgüte yürekten bağlı, yarım milyonun üzerinde bir taraftar kitlesi oluşur. Ama böylesine büyük bir kitleyi içine alacak örgüt ağı mevcut değildir. Ayrıca, Fedailer'in ilk kurulduğu dönem örgütlenmiş, düşman tarafından esir alınmış ve uzun yıllar hapiste kalmış, teorik olarak sağlam kadro gerçekliği ile Eşref sonrası örgütün hayatta kal-

masını sağlamış, pratiği ve örgütçü yeteneği gelişkin olan kadro gerçekliğini tek potada eritmede ve gelen kitle akışını alt örgütlerde buluşturmada ciddi bir önderlik boşluğu söz konusudur. Geçmişte önderlikte yaşanan kayıpların yakıcılığı, temel bir sorun olarak çözümü dayatmaktadır. Dar bir yeraltı örgütünden kitlesel bir politik güce dönüşmüştür Fedailer. Oysa örgüt içinde birbirinin yüzünü dahi görmemiş önderlik bileşiminin yarattığı dezavantajlı durum yeni sorunları da açığa çıkarmıştır. Fedailer, geniş kitle desteğine sahip prestijli bir sol örgüt olarak, süreci yönetmede zaaf lar yaşamaktadır. Zor aygıtlarıyla kurulan güçlü ilişkiyi ve edinilen deneyimi iktidarı alma eylemiyle birleştirmek gibi muazzam bir görev vardır. Fakat Fedailer buna hazır değildir.

Bir diğer zorlanma ise, tıpkı eski rejimde şahın reform programının değerlendirilmesinde olduğu gibi, Humeyni döneminin doğru çözümlenmesinde yaşanmıştır. Diğer örgütlerin düştüğü hataya Fedailer de düşmüştür. Bir din adamı olan Humeyni'nin sürece önderlik etmesinde bir sakınca görülmemiştir. Mollaların şah devrildikten sonra kendilerini din işlerine vakfedeceklerine dair güçlü bir inanç vardır. Şiiliğin, daha doğrusu İslamiyetin, kendisini dünyanın bu tarafında da siyaset, kültür, hukuk ve kurallar bütünüyle örgütlediği görülemez. Ki Humeyni, sürgünden döndüğü gibi, hem devlet içi yapılandırmaya gider, hem de toplumsal yaşamın ayrıntılarını şeriat kanunlarına göre dizayn etmeye başlar. Bu süreçte Fedailer'i hareketsiz bırakan bir neden de, “yan

çelişki-ana çelişki” teorisi olacaktır. Önemli olan şahın devrilmesi ve emperyalizme karşı mücadeledir. Ve Humeyni bunlara karşı mücadelede kararlıdır. Hakim düşünce şudur: “Hele bir şah gitsin de, sonrasını nasıl olsa çözeriz.” Kısacası, mollalara beraber yürünebilecek bir güç gözüyle bakılır ve şah devrildikten sonra iktidar boşluğunu kim dolduracak sorusu es geçilir. Esasen, iktidar kimin olacak sorusuna Fedailer'in ciddi bir yanıtı yoktur. Benzer durum diğer örgütler bakımından da geçerlidir.

Halk savaşı stratejisini benimseyen Fedailer'-de, 1979'da başlayan kitle ayaklanmaları ve genel grev-genel direniş hattıyla açığa çıkan devrimci enerjiyi görünce, Bolşevik devrimi modelini benimsemiş eğilimi gelişir. Bu ayaklanmada belirleyici olan kentler olmuştur.

Legal büroların açılması, basın ve örgütlenme üzerindeki engellerin kaldırılmasının getirdiği avantajlar, Fedailer başta olmak üzere devrimci-demokrat örgütlerde bir yanılsama yaratmıştır. “Cumhuriyet cumhuriyettir; ister islami, ister demokratik cumhuriyet olsun” düşüncü hakimdir. Emperyalist şirketlere el konulması, emperyalistlerle yapılan anlaşmaların feshedilmesi, kimi büyük şirketlerin ve fabrikaların kamulaştırılması gibi hamleler, Fedailer'in siyasi argümanını boşa düşürmüş ve

onları Humeyni'yi destekler pozisyona itmiştir. Özetle, 1979-80 döneminde İran'da şöyle bir tablo karşılar bizi: Ya devletin darmadağın olduğu 'an'ı değerlendirerek devrimin önderliğine yürümek ya da bu 'an'ı sadece moral-motivasyon ve örgütlenme ortamı olarak değerlendirmek. İran'da her iki pratiği görmek mümkündür. Humeyni durumu devrimin tepesine oturarak değerlendirirken, Fedailer ikinci düzlemde kalarak destekleyici rol üstlenirler.

Humeyni Dönemi Ve Fedailer'de Yol Ayrımı

Fedailer devrimden sonra da en büyük devrimci sol gruptur. Politik özgürlük ortamı Fedailer'in hiç hesaplamadığı genişlikte bir kitleyi ortaya çıkarmıştır. Yapılan herhangi bir eylemin en kitlesel gücü Fedailer'dir. Tüm bu avantajlı durumların yanı sıra, örgüt kendi içinde ciddi krizlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu da, kitlelere politika yapmak yerine içe dönmenin zeminini yaratmıştır.

Şah döneminde yoğun saldırılara uğrayan Fedailer, büyük bir nitelik kaybı yaşamıştır. Neredeyse bütün kurucu liderlerini ve kadrolarını işkencehanelerde, idam sehparalarında ya da polis çatışmalarında kaybetmiştir. (200 kadar kadronun şehit düştüğü ve devrim döneminde örgütün 100'den az üyesi olduğu gerçeğini hatırlayalım.) Fedailer'in bu durumuna karşın, mollalar şah tarafından hiçbir zaman başlıca tehdit olarak algılanmamış, böyle bir durumla karşılaşmamıştır.

Fedailer, bu nesnel zorlanmaya rağmen, etkin bir politik güç olmaya bir süre daha devam ederler. Örneğin Tahran sokaklarında, belli noktalarda Hizbullah devriyeleri varsa, diğerlerinde Fedailer'in ya da Mücahitler'in silahlı devriyeleri vardır. Bundan dolayı, Humeyni'nin ülkeye geldiğinde yaptığı ilk açıklamalardan biri, "askeriyeden yağmalanan silahların teslim edilmesi" gerektiği olur. Humeyni silahın ne anlama geldiğinin ayırındadır ve kendinden başka bir güce tahammü-

BİJAN CAZANİ VE HALKIN FEDAİLERİ ÖRGÜTÜ'NÜN AMBLEMİ

lülüdür. Bundandır ki, devrimin ilk günlerinde Humeyni'nin konutu önünde Fedailer'in resmi geçit töreni ardından getirdikleri görüşme talebini, “Allahsızlarla asla görüşmem” diyerek reddetmiştir. Halka çağrıda bulunarak, “onların yaptığı eylemlere katılmayın” diye buyurur. Bu çağrının halkın gözünde fazla bir karşılığı olmaz, ama çağrının diğer muhatabı olan Hizbullah gecikmeden görevini yerine getirir. Demokrat kitabevelerine saldırır, kitapçıları döver, kitapları ise yakar. Fedailer bu yaşananlara temkinli yaklaşır. Örneğin, “Allahsızlar” açıklamasına rağmen yürüyüşü mitinge çevirir ve orada “İmamın antiemperyalist, antisiyonist tutumunu bütün gücümüzle desteklemeye hazırız” der. Bu konuşma dahi yaşananların anlaşılmadığının, sürecin doğru okunmadığının kanıtıdır.

Tarih sayfaları 1979 Mayıs'ını gösterdiğinde, Fedailer'de Eşref Dehgani¹ öncülüğünde görece küçük bir grup örgütteki pasifizmi ve Humeyni döneminde askeri eylem yapılmamasını eleştirerek ayrılır. Bu grup Kürt ulusal ayaklanmasını başından itibaren destekler. Ayrılıktan sonraki süreçte de tartışmalar sürer. Legal yayın organı olan Kor'da, örgütteki iki eğilimin mücadelesi gözler önüne serilir. Bir taraf İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı savaşmak gerektiğini savunur. Diğer taraf ise böylesi bir savaşa girmekten kaçınır ve Humeyni'yi ilerici-devrimci görür. Bu durum, örgütü sonrasında bö-

lünmeye götüren temel nedenlerden biri haline gelir.

1979 yazında, geçmişin değerlendirilmesinin yapıldığı yoğun bir tartışma süreci başlar. Tartışmanın temel gündemi, “Şaha karşı silahlı mücadele doğru muydu?” sorusuna odaklıdır. Bu tartışma, ister istemez, Fedailer'in çıkış mantığının tartışılması anlamına gelmektedir. Hem de TUDEH'in 1953'teki tutumunun tarihsel olarak haklı olduğuna varmaktadır. Tartışmanın sonucunda iki ayrı fraksiyon çıkar ortaya. Biri Halkın Fedailerini-Azınlık, diğeri ise Halkın Fedailerini-Çoğunluk'tur. Azınlık ya da Çoğunluk MK'daki pozisyonlara göre adlandırılmıştır. İlerleyen dönemlerde Fedailer-Çoğunluk TUDEH'e yakınlığıyla anılacaktır. Fedailer-Azınlık'ın saflarındaysa Kor gazetesi yazı kurulu ve sınırlı sayıda MK üyesi kalacaktır. Ekim'de yapılan geniş katılımlı parti toplantısında birinci gündem geçmişin değerlendirilmesi, ikincisi ise Kürdistan'daki savaş ve alınacak pozisyon olur. Fedailer-Azınlık, bu tartışmada MK'nın yetersizliklerine odaklanır. Onun toplumsal krizleri tutarlı bir eylem çizgisiyle değerlendiremediğini eleştirir. Bunun nedenini ise dönemin somut stratejisini oluşturamamasına bağlar. Ve örgütün ideolojik bir kriz yaşadığının tespitini yapar. Fedailer-Azınlık'ın sınıfların durumu ve devletin niteliği gibi birçok konudaki tartışma taleplerinin reddedilmesi krizi daha da derinleştirir.

[1] Eşref Dehgani uzun yıllar hapisanede kalmış, örgüt üzerinde etkisi olan kadın bir öncüdür. Söz konusu İran olduğunda, kadınların toplumdaki, politika ve örgütteki konumları başlı başına bir inceleme konusudur. Ancak buraya kadar işlediğimiz bölümler kapsamında belirtmek gerekir ki, karşıdevrimin saldırısından en fazla etkilenen kadınlar olduğu gibi, devrimci savaşımın atağa geçtiği dönemlerde de söz ve eylemleriyle fark yaratan yine kadınlar olmuştur.

Krizin derinleşmesine yol açan olaylardan biri de ABD büyükelçiliğinin mollalar tarafından işgal edilmesidir. Humeyni ne zaman kitleleri yönetmede zorluk yaşasa, başka bir gündem yaratarak süreci karşılamayı becermiştir. Aynı mantıkla, mollaların planıyla ABD büyükelçiliği işgal edilir. Fedailer-Çoğunluk bu eylemi antiemperyalist bulduğu için desteklerken, Fedailer-Azınlık ise bu eyleme kuşkuyla yaklaşmıştır. Bu gelişme örgütsel krizi derinleştiren bir unsura dönüşmüştür.

Tarih sayfaları 1979 Mayıs'ını gösterdiğinde, Fedailer'de Eşref Dehgani öncülüğünde görece küçük bir grup örgütteki pasifizmi ve Humeyni döneminde askeri eylem yapılmamasını eleştirerek ayrılır. Bu grup Kürt ulusal ayaklanmasını başından itibaren destekler.

Bir diğer kriz unsuru ise, 1980 kışı ve baharında ikinci Türkmen Sahara Savaşı'yla ortaya çıkar. Fedailer şahın devrilmesi sonrası buranın en büyük siyasal gücü haline gelmiştir. Büyük toprak sahiplerinin topraklarına el konulmasıyla bir komün oluşturulur. Köylüleri konseylerde örgütleyen Fedailer, birkaç ay içinde büyük başarılar elde eder. Eski geleneklere yaslanarak kırsal komünle topraklar işletilir. Türkmenistan saharasında geniş bir alanda Fedailer'in etkinliği güçlenir. Düzenli yapılan

yüksek şura toplantılarıyla kendi kararlarını kendileri alırlar. Bölge İran İslam Cumhuriyeti'nin içinde küçük bir ada görünümündedir ve mollaların buraya saldırması fazla uzun sürmez. İslam Cumhuriyeti yetkililerinin çağrısı üzerine arabuluculuk yapmak için dört Türkmen Fedai lider görüşmeye gider. Ve orada işkence edilerek öldürülür. Şubat 1980'de çatışmalar iyice şiddetlenir. Çoğunluk, İran İslam Cumhuriyeti'nin bu saldırısını görmezlikten gelme taraftarıdır. Fedailer-Azınlık ise konseyleri savunmayı tercih eder. Konseyler iki büyük çarpışmanın ve birçok kanlı olayın ardından 1980 baharında ezilir. Bu da Fedailer içindeki krizi iyice derinleştirir. Ve sonunda, 1980 Haziran'ında Fedailer-Azınlık ayrılır. Fedailer-Çoğunluk ise TUDEH ile daha fazla yakınlaşır. Eski silahlı mücadele teorilerini reddettiğini açıkça ifade eder, kısa bir süre sonra da ismindeki "gerilla" sözcüğünü kaldırır ve Fedailer'in amblemini kullanmayı bırakır.

Fedailer-Azınlık kendini politik ve ideolojik olarak yeniden yapılandırır. İslam Cumhuriyeti'nin analizini yapmıştır. Buna dayanarak devrimci sürecin tamamlanmadığını, tamamlanması için İslam Cumhuriyeti'nin ardından devrimci işçi-köylü ittifakına dayanan bir düzenin kurulması gerektiğini savunmaya başlamıştır. İslam Cumhuriyeti'nin ABD karşıtı tavırlarının antiemperyalizm anlamına gelmediğini, İran'ın hala bağımlı bir kapitalist ülke olduğunu söyler. Fedailer-Çoğunluk ise mollaları desteklemeye devam eder ve TUDEH ile birleşme fikri ortaya atılınca yeni bir bölünme yaşar.

1981 yazına gelindiğinde, bölünmelerden kaynaklı Halkın Fedaileri mirasından geldiğini söyleyen birçok örgüt ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu bölünmelerle halk, Fedailer’i mollalara karşı mücadele edecek örgüt olarak görmez hale gelmiştir. Fedailer artık toplumsal bir güç olmaktan çıkmıştır.

Kitleleri yönetmede ciddi zorlanma yaşadığı bir dönemde, Humeyni’nin imdadına Irak yetişir. Saddam’ın İran’ın güney bölgesi olan Kürdistan’ı işgali Humeyni’yi soluklandırır. Halkın ne açlıktan şikayet edecek ne de kalkınma projelerinin batmış olduğunu görececek durumu kalır. Demokratik hakların tamamen ortadan kalkmasına kimse açıktan itiraz edemez. İşgal karşısında devletin arkasında yekvücut olunması gerektiği düşüncesi baskın çıkar. Neredeyse bütün örgütler de benzer bir pratik sergiler. Fedailer-Azınlık, “Bu, gerici bir savaştır” demesine rağmen, güney cephesine gönüllüler yollar ve bu militanların birçoğu orada yaşamını yitirir.

Devlet bu zaman dilimini çok iyi değerlendirmiştir. İçteki muhalif güçlere karşı topyekün bir saldırı başlatır. Humeyni’nin niyetini tam olarak anlayan Halkın Mücahitleri iç savaş başlatır. Birkaç ay içinde mollaların devrileceğine ilişkin ciddi bir inanç oluşur. Fedailer-Azınlık bakımından, böylesine bir savaşıma hazırlıksız yakalanmak, sonucu belli bir savaşın bir parçası olup olmamayı tartışır. Ancak onlar savaştaki yerlerini yine de alacaktır. TUDEH ve Fedailer-Çoğunluk’un ise Mücahitler’i eleştirmek dışında bir politikası yoktur.

Öyle bir noktadır ki bu, devletin devrimcilerle son hesaplaşmasıdır. İktidarı önündeki tüm engelleri aşmaya ve ezmeye kararlı bir devlettir söz konusu olan. Kadınlara saldırıyla başlayan süreç, özerklik talep eden uluslarla, son olarak da devrimciler ve tüm muhalefetle hesaplaşmaya dönüşür. Devlet bütün zor araçlarıyla saldırır. Demokratik örgütlenme hakkı kaldırılır, devrimci ve muhalif basın yasaklanır, halkın gösteri hakkı yoktur artık. Toplu kitle kıyımlarıyla, hapisanelerde idamlar ve işkencelerle, halk yığınları hareket edemez hale getirilir. Bu koşullarda iç savaş da kaybedilir. Örgütlerin birçoğunda bölünme ve dağılma başlar. Birçok örgüt tarih sahnesinden silinir.

Bütün diğer muhalifler “temizlendikten” sonra, sıra mollaların en büyük destekçisi TUDEH’e ve Çoğunluk’a gelmiştir. Humeyni, iradesiz bile olsa muhalefet olabilecek bir güç bırakma niyetinde değildir. Zamanında Fedailer’in ele geçirdiği gizli belgelerde bu plan deşifre edildiği halde, TUDEH bu gerçeğe gözünü kapamayı seçmiştir. Ülkeyi terk etme planları yapmaya başladıklarındaysa, birçok üst düzey yöneticisi yakalanır. Devlet TUDEH’in yerüstü ve yarı-legal örgütlenmelerini açığa çıkarıp darbeler.

“Din düşmanlarıyla hesaplaşma” artık tamamlanmıştır. Savaşın belli bir noktasında ise gizli örgütlenmeleri açığa çıkarmak için halktan yardım ister Humeyni. Bir vaazında “*Komşunuzu, ailenizi izleyin. Bir terslikten şüphe ederseniz, devrim muhafızlarını haberdar edin yeter. Bu devlet sizin*” diyerek çağrıda bulunur. Fakat basında yapılan tüm

propagandaya rağmen bunun fazla bir karşılığı olmaz.

Humeyni daha başından ne yapmak niyetinde olduğunu haykırmıştır aslında. Fedailer'in politik saflığı ve öngörüsüzlüğü, durumu görmelerini engellemiştir. Humeyni 1979 Ağustos'unda şöyle demiştir: “*Yolundan çıkmış olan rejimi yıktığımızda ve bu tamamen çürümüş duvarı ortadan kaldırdığımızda, başından beri devrimci bir biçimde davranmış olsaydık, bu kiralık basını, bu satılmış gazeteleri, bunların yayıncılarını yargılasaydık, tüm bu yolundan çıkmış partileri yasaklayıp önderlerini cezalandırsaydık, idam cezaları için tüm alanlarda darağacı kursaydık ve tüm yoldan çıkanların, çıkarılanların kellelerini uçursaydık, bugün bu sorunlarla yüz yüze gelmeyecektik.*” (İran Devrimi - Din Antiemperyalizm Sol)

Halkın Fedaileri Gerilla Örgütü, “Savaşmadan yenilmektense, savaşarak yeniliriz daha iyi” diyerek, bir dönemin eleştirisi bakımından temel bir anlam yüklediği bu fikre sadık kalmıştır. Önderlik düzeyindeki yetmezlikleri, doğru politik ve teorik çözümlene yapmayı başaramamış olmaları, onları önce toplumsal bir hareket olmaktan çıkarmıştır. Sonrasında ise bölünmelerle etkisizleştirmiştir. Ve geldiğimiz aşamada diğer devrimci örgütlere iktidar fikrinin ne kadar önemli ve tayin edici olduğunu göstermiştir. Cesaretli, inançlı ve bedel ödemeye hazır bir kadro ve önderlik gerçeğinin toplumsal bir ha-

rekete dönüşmesinin hiç de zor olmadığını görürüz onların pratiklerinde. Yine onların pratiklerinde, hazırlığın kritik bir rol oynadığını görmek mümkündür. Keza politikanın iyi niyetle yapılamayacağı, nesnel koşulların hesaba katılmasıyla yapılabileceğinin iyi bir örneğidir Fedailer.

Ve son olarak şunu söyleyebiliriz: İran'da “şaha hiç dokunulamaz, şah yıkılmaz” denen bir dönemde, Fedailer adım attı tarih sahnesine. Tüm baskıya, tutuklama, işkence ve infazlara rağmen örgütün gelişimini durduramadı şah. Ortaya direngen, devletle yenişememe düzeyini yakalamış bir devrimci hareket çıktı. Ve halkın umuduna, özgüvenine dönüştü. Onların tarihe düştükleri şu kayıt, mücadelenin direngen ateşi olmaya devam ediyor: “Eğer kendisi adanmışlığın ve direnişin yanan meşalesi ve sembolü değilse, öncü, devrim davası için kitleleri örgütleyemez.” (Bijen Cezeni)

Kaynakça

Nasıl Yapılamadı - İran'da Solun Yenilgisi, Maziar Behrooz, Epos Yayınları, 2006

İran Devrimi - Din Antiemperyalizm ve Sol, F. Halliday, T. Skocpol vd., Belge Yayınları, 1992

İran: Soluyor Çiçekler Parmaklıklar Ardında, Bahman Nirumand, Belge Yayınları, 1988

Hatemi'nin İran'ı, Sami Oğuz-Ruşen Çakır, İletişim Yayınları, 2000
İran Tarihi, Gene R. Garthwaite, İnkılap Kitabevi, 2012